

TSHIVENDA HOME LANGUAGE
 GRADE 6 – BOOK 1
 TERMS 1 & 2
 ISBN 978-1-920458-80-5
 THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.
 13th Edition

ISBN 978-1-920458-80-5

9 781920 458805

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 6 Bugu 1

ISBN 978-1-920458-80-5

Yo vusuludzwa,
i tevhedza CAPS

Dzina: Kifasi:

TSHIVENDA LUAMBO
LWA HAYANI

Bugu ya 1
Themo 1 & 2

Vho Angie Motshekga
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Dr. Reginah Mhaule,
Muthusaminista wa
Pfunzo ya Muteo

Bugu idzi dza u shumela dzo bveledzwa u itela uri dzi shumiswe nga vhagudi vha Afurika Tshipembe nga fhasi ha vhurangaphanda ha Minisiṭa wa Pfunzo ya Muteo, mufumakadzi Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Dr. Reginah Mhaule.

Bugu dza u shumela dza Rainbow dzi vhumba tshipiḽa tsha mbekanyamushumo dza vhudzheneleli dza Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wo livhiswaho kha u khwinisa kushumele kwa vhagudi vha Afurika Tshipembe kha gireidi dza rathi dza u thoma. Sa tshinwe tsha zwithu zwa nṭhesa zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo itwa uri i vhe hone nga thusedzo ya masheleni ya Muhasho wa Gwama. Izwi zwo ita uri muhasho u kone u bveledza idzi bugu dza u shumela kha nyambo dzoṭhe dza tshiofisi hu si na mbadelo.

Ri fulufhela uri vhadededzi vha ḽo vhona ndeme ya bugu idzi kha u funza havho ha ḽuvha liṅwe na liṅwe vha dovha vha ita uri vhagudi vha kone u khunyeledza kharikhulamuyo ṽoṭhe. Ro lingedza nga nḽila dzoṭhe u sumbedza vhagudisi kha nyito inwe na inwe nga u dzhenisa aikhoni dzine dza sumbedza zwine vhagudi vha fanela u ita.

Ri na fulufhelo loṭhe la uri vhagudi vha ḽo ḽiphina nga u shuma nga idzi bugu musi vha tshi khou aluwa na u guda, na uri vhone sa vhadededzi vha ḽo vha na mukovhe kha dakalo iḽi.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

VHUDIFHINDULELI HA VHASWA VHA AFRIKA TSHIPEMBE

<p>Ndingano</p> <p>Farani muthu muṅwe na muṅwe nga u linganana na u fana. Ni songo ṽalula.</p>	<p>Tshirunzi tsha muthu</p> <p>ṽhoniḽhani muthu muṅwe na muṅwe. Ni vhe na vhwavho na u vhavhalela.</p>	<p>Vhutshilo</p> <p>Hulisani na u ṽhoniḽha vhabebi vhaṅu. Funanani na u fulufhedzea muṽani wa haṅu. Vhutshilo hoṭhe ndi mpho. Vhu ṽhoniḽhenei.</p>
<p>Hayani</p> <p>Thusani kha mishumo ya hayani.</p>	<p>Pfunzo</p> <p>Dzhenani tshikolo, ni gude ni shumese. Tevhedzani milayo ya tshikolo.</p>	<p>U shuma</p> <p>Vhana vha songo kombetshedzwa u ṽoḽa mishumo.</p>
<p>Mbofholowo na tsireledzo</p> <p>Ni songo vhaisa, u shengedza kana u shushedza vhaṅwe, nahone ni songo tenda vhaṅwe vha tshi zwi ita. Tandululani phambano nga mulalo.</p>	<p>Ndaka</p> <p>ṽhoniḽhani ndaka ya vhaṅwe vhatu. Ni songo tshinyadza ndaka nahone ni songo tswa.</p>	<p>Vhurereḽi, lutendo na mihumbulo</p> <p>ṽhoniḽhani lutendo na mihumbulo ya vhaṅwe vhatu.</p>
<p>Tsireledzo</p> <p>Vhavhalelani liḽhasi. Ni songo tambisa maḽi na muḽagasi. Tsireledzani zwipuka na zwimela. Kunakisani miḽi ya haṅu na zwitshavha zwa haṅu.</p>	<p>Vhudzulapo</p> <p>Ivhani mudzulapo wa Afrika Tshipembe wa vhukuma na u fulufhedzea. Tevhedzani milayo, ni vhe na vhuṽanzi uri na vhaṅwe vha ita ngauralo.</p>	<p>Mbofholowo ya u amba</p> <p>Ni songo ṽuṽuwedza mazwifhi na vengo. Ivhanani na vhuṽanzi uri vhaṅwe vhatu vha songo nyadzwa kana u vhaiswa.</p>

Gireidi
ya

6

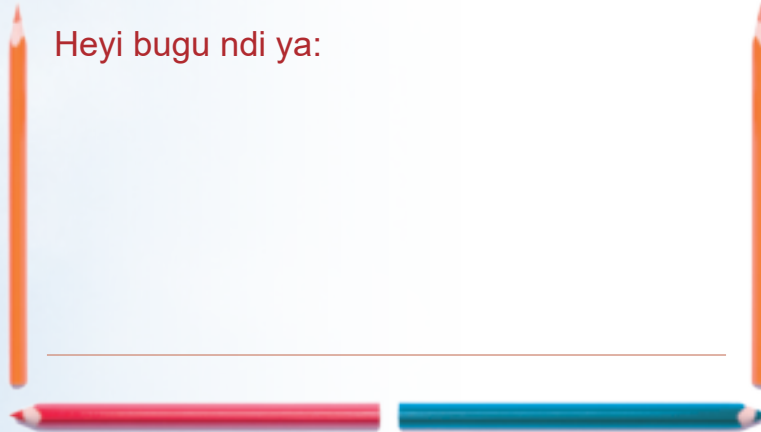
L u a m b o

i w a h a y a n i

NGA TSHIVENDĀ

Heyi bugu ndi ya:

TSHIVENDĀ

Bugu ya

TSUMBANDILA DZA U SHUMISA IYI BUGU YA MISHUMO

Kha vha shumise Bugu ya Mishumo khathihi na zwiñwe zwiko zwi re hone. Kha vha ñole CAPS ya Vhuimo ha Vhukati ya Luambo Iwa Hayani.

Bugu ya Mishumo ya Vhuimo ha Vhukati ha ngudo ya Luambo Iwa Hayani i a vha ñanganedza. Vhuimo uhu ha vhukati ha ngudo dza Luambo Iwa Hayani ho itelwa u alusa vhukoni ha luambo kha vhagudi uri vha kone u alusa zwikili zwavho zwa u davhidzana hu no itwa vhutshiloni, khathihi na u alusa zwikili zwa u guda pfunzoni ri tshi buña na kharikhulamu. Ri na fulufhelo ña uri vha ño zwi vhone uri iyi Bugu ya Mishumo i thusa vhagudi kha u alusa vhukoni uhu he ha bulwa.

Bugu ya Mishumo iyi yo dzudzanywa hu tshi tevhedzwa sekele ya vhege mbilimbili zwa CAPS. Vha ño ñangana na migaganyo ya zwine zwa ño funzwa kha sekele inwe na inwe ya vhege idzi mbili kha masiatari 1, 35, 69 na 103 a iyi Bugu ya Mishumo. Sekele inwe na inwe ya vhege mbili yo vhekanywa uri i katele zwikili zwi tevhelaho zwa luambo:

Kha ri ambe

1 U thetshesela na U amba (Oraña) – awara 2 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Vhagudi vha tea u ñewa zwickhala tshifhinga tshoñhe zwa u alusa zwikili zwavho zwa U thetshesela na U amba zwa u kuvhanganya ngazwo mafhungomatsivhudzi, vha tandulula thaidzo na u bula mihumbulo yavho na kuvhonele kwavho kwa zwithu. Bugu ya Mishumo iyi i na nyito dzi re na tshivhalo dza u amba na u thetshesela dzine vhone vha nga dzi shumisa u itela u vha na vhuñanzi uri vhagudi vha wana zwickhala tshifhinga tshoñhe zwa u ita ñdowendowe dza u tou amba.

Kha ri vhale

2 U vhala na U ñalela – awara 5 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

CAPS i ñoda uri vhagudi vha vhale na u ñalela zwibveledzwa zwa mañwalwa magede na tshaka dza mañwalwa ngede kha sekele inwe na inwe ya vhege mbili. Hafha hu katelwa u vhala: nganeapfufhi (zwiñori zwipfufhi), foñokuñoo (ngano), nganetshelomune, mañwalo, imeñji, zwiñwalwa kha dayari, matambwa, atikili dza gurannña, atikili dza magazini, inthaviyu dza radio, vhurendi, mañwalwa a u ñuñuwedza, khungedzelo, ndaela, ndaedzandila na kuitelwe kwa zwithu. I tshi inga kha zwenezwi, CAPS i ñoda uri vhagudi vha vhale mañwalwa a re na mafhungomatsivhudzi a u tou vhone: mimepe, tshati, dzithebuñu, nyolo, mepe wa mihumbulo, tshati dza mutsho, phosiñara, ñdivhadzo, zwifanyiso na dzigirafu. Vha ño wana hu na zwibveledzwa zwa mañwalwa zwi re na tshivhalo kha iyi Bugu ya Mishumo.

CAPS i bula maitela a u vhala ane a vha maga a u rangela u vhala, u vhala na nga murahu ha u vhala.

3 U ñwala na U ñekedza – awara 4 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Kha ri ñwale

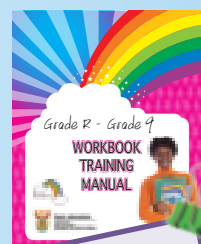
CAPS i ñoda vhagudi vha tshi ita ñdowendowe dza u ñwala tshifhinga tshoñhe dza mafhungo o fhambanaho. Bugu ya Mishumo iyi i na fureme dza u ñwala ngadzo khathihi na nzudzanyo dzi no ño ñuñumedza vhagudi vha tshi bveledza zwibveledzwa zwa u tou ñwala, zwa u tou vhone na zwa midia minzhi.

4 Zwivhumbeo na Milayo zwa kushumisele kwa Luambo – awara 1 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Kha ri ñwale
LUAMBO

CAPS i vha ñea mutevhe wa Zwivhumbeo na Milayo zwa kushumisele kwa Luambo (zwiñwa) zwine zwa tea u funzwa kha gireidi inwe na inwe. Iyi Bugu ya Mishumo i dzhenisa na ñdowedzo ngede dza sekele inwe na inwe ya vhege mbili. Nyito idzi dzi anzela u katela u dzhiela nzhele dza u ñalutshedza milayo ya luambo.

Vha tshi ñoda tsivhudzo inwe kha vha ñole Workbook Training Manual.

Thero ya 1: Ngoho na khumbulelwa

Mivhigo ya mafhungomaitei Themo ya 1 - Vhege dza 1-2

1 Mafhungomaitei (nyusi) a ri mini? 2

U vhala na u vhambedza atikili nna dza gurannya. U sedzesa thoho ya mafhungo, nqivhadzamuvhigi, phara khulwane na khephusheni.

2 U vhala mafhungomaitei (nyusi) 4

U topola thoho ya mafhungo, nqivhadzamuvhigi, deithi, phara ya marangaphanda na u shumisa zwa u tou vhonwa na khephusheni. U fhindula mbudziso dzi no kwama dziatikili khathihi na u topola milayo migede. Tholokanyondivho i no kwama dziatikili hu tshi topolwa thoho ya mafhungo, nqivhadzamuvhigi na u fhindula mbudziso dza nnyi, mini, ngafhi, lini, ngani na nga nqilade.

Nqowedzo ya divhamaipfi ya maipfi a no bva kha atikili dza gurannya khathihi na zwine a amba.

Therisano nga uri thoho dza mafhungo dzi a kunga vhavhali naa.

U divhadzwa u amba nga mirado ya muvhili hu tshi shumiswa u vhona, khephusheni na zwinepe.

3 U nwala atikili ya gurannya 6

U nekana mihumbulo sa tshigwada. U shumisa u nwala: u nekana mihumbulo, u pulana, u ita mvetamveto, u dzudzanya na u vhiga (u kumedza).

U nwala mafhungomaitei e kha tshifhinga tsho fhiraho.

U nwala atikili ya gurannya hu tshi shumiswa thoho ya mafhungo, nqivhadzamuvhigi na miñwe milayovo.

U lugisa na u vhiga tshipitshi tshi no kwama atikili ya gurannya.

U ligisa notsi dza tshipitshi tshine tsha do rhwaliwa tshi kha tshifhinga tsho fhiraho.

U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

4 Kuñwalele kwone 8

U divhadzwa ha mavhudzisi. Nqowedzo dza mavhudzisi.

U divhadzwa ha pfano ya nefhungo na nyito. Nqowedzo ya pfano ya nefhungo na nyito.

U divhadzwa ha masala a mbuelamurahu. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

5 Nwana wa tshikolo u phulusa kutukana 10

U vhala atikili ya gurannya. U sedzesa thoho ya mafhungo, nqivhadzamuvhigi, pharagirafu khulwane, deithi na khephusheni.

Mbudziso dza tholokanyondivho dzi no kwama zwe zwa vhalwa. U anetshele tshitori hafhu tshi tshi tevhekana nga ngona. U divhadzwa ha madzina vhukuma. Nqowedzo ya u nanguludza madzina vhukuma na madzinazwao.

6 Zwa luambo 12

U shumisa zwiqevhe. U nwala mafhungo sa maipfi maambelwa. U nwala mafhungotheno na mafhungomatsivhudzi o teaho a u bvedza phara. U thutha mafhungo ane a si yelane na thoho.

7 U divhavhalela 14

U vhala atikili dza gurannya. U sedzesa milayo: thoho ya mafhungo, phara khulwane, zwa u tou vhonwa na mihumbulo muhulwane. Tholokanyondivho i no kwama atikili, u vhambedza atikili mbili dza mafhungomaitei. U kona u sengulusa khathuni i no yelani na mafhungo.

U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

8 U amba nga mafhungomaitei (nyusi) 16

U lugisa na u vhiga tshipitshi. U didzaina phositora i no do shuma na tshipitshi.

U pima tshipitshi na phositora vuvhili hazwo hu tshi shumiswa zwikalo zwe zwa vheva.

Khethakanyo ya maipfi na u vhala madungo. Nyito ya ndongazwiga zwa khoma, tshiga tsha u awela, tshigagarukela, nzw.

Ngano Themo ya 1 - Vhege dza 3-4

9 Sankambe tshi tshi fhura Muzhou na Khovhe ya Vhimbi 18

U divhadzwa ngano. U ita nyito dza u rangela u vhala na u humbulela hu tshi shumiswa thoho ya tshitori na zwifanyiso.

U vhala lungano ho sedzesa vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.

U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

10 U elekanya nga Sankambe Muzhou na Khovhe ya Vhimbi 20

U sedzesa mvumbokateli, pfunzo, na mvumbo dza zwipuka dzi no fana na dza vthathu.

Tholokanyondivho i no kwama zwi re tshitorini na khumbulelo.

U nanga mataluli a u thalutshedza Sankambe.

U shumisa mataluli kha u nwala ngaganyamvumbo ya Sankambe.

U nwala ngaganyamvumbo ya muthu.

11 Sankambe tshi tshi fhura Vho Ndau na Vho Ngwenä 22

U humbulela tshitori ho sedzwa zwifanyiso. U nwala tshitori hu tshi shumiswa fureme i re na maipfi mahulwane na zwifanyiso. Hu tevhelwa maga othe a u rangela u nwala: nekana mihumbulo, u pulana, u ita mvetamveto, u dzudzanya na u vhiga tshitori.

U vhaleta tshitori ntha a tshi vhaleta kijasi/ tshigwada.

12 Tshaka dzo fhambanaho dza madzina 24

U divhadzwa ha madzinazwao na madzina a ngelekanyo.

Nyito ya madzinazwao na madzina a ngelekanyo.

U dovhola madzina vhukuma.

U vhekanya madzina a madzinazwao, madzina a ngelekanyo na madzina vhukuma.

U rera nga mirero na maidioma.

U nwala thalutshedzo dzao na u ola zwine a amba.

13 Munna we a renga murunzi 26

U humbulela tshitori ho sedzwa zwifanyiso na thoho.

U rera nga tshitori: vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.

U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

14 Murunzini wa muri 28

U ita litambwa lo disendekaho nga tshitori hu tshi taniwa vhabvumbwedza na puloto.

U livhanya madzina na mataluli. Nyito ya mafhambanyi.

U divhadzwa ha maambe. U ola tshifanyiso tshi no sumbedza lithi jao.

Tshifhinga tsha zwino, tshifhinga tsho fhiraho na tshi dhaho.

15 Zwiñwe hafhu zwa luambo 30

Nqowedzo ya pfano ya nefhungo na nyito kha tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.

U livhanya maipfi a luambo lwa musanda na thalutshedzo dzao.

U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

16 Mutambo wa zwifhinga 32

Ndovhololo ya tshifhinga tsho fhiraho, tsha zwino na tshi dhaho hu tshi shumiswa mutambo wa bodo.

U ditola.

U ditola hu tshi shumiswa mvelelo dza mabambiri a u shumela a fumirathi o fhiraho.

U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muñe.

Mafhungomaitei (nyusi) a ri mini?

Kha ri ambe

Lavhelesani t̃hoho dza mafhungo na zwifanyiso zwa atiliki ña dza gurand̃a ni vhudze muñwe nga inwi uri ni vhona u nga dzi khou amba nga mini. Ni kone u vhala phara ya marangaphand̃a ya atiliki iñwe na iñwe ni wane uri ni nga kona u humbulela uri atikili yoṭhe i khou amba nga mini.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na t̃hoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni ñha.

Kha ri vhale

Tshikolo tshiswa tsha New Town

Jan Roux Muvhigi wa zwa Pfunzo

Minista wa Pfunzo vho vula tshikolo tshiswa tsha phuraimari ngei New Town vhuṭamboni he ha itwa nga Musumbuluwo.

Minista vho vhudza vhaeni uri ho fhaṭiwa tshikolo tshiswa vunḡuni ili hu u itela u kona u swielela tshivhalo tsha vhana vhaswa tshine tsha khou engedzedzea.

Vho amba uri “tshivhalo tsha vhadzulapo afho fhethu tsho aluwa zwi tshi vhone na u bva tshe ha thoma mugodi afho New Town lwe ha vho pfulutshela vathu vhanzhi vha tshi ṭoḡa mishumo.”

Hu na vathu vhanzhi vhe vha pfulutshela afha fhethu vha tshi bva hoṭhehoṭhe henefha shangoni lino, tshikolo itshi tshi ḡo funza nga Luisimane.

Hu ḡo itwa ndingedzo nga murahu dza u vha na vhuṭanzi uri vhagudi vha ḡi isa phand̃a na u guda u amba, u vhala na u ñwala nyambo dzavho dza mahayani (Tshibeli, Tshithosa, Tshizulu na Afrikaans).

Vhadzulapo vha takadzwa vhukuma nga u fhaṭiwa ha tshikolo itshi nahone vhabebi na vhone vho shela mulenzhe kha vhuṭambo ha u ṭavha miri vhe na minista.

Vho ḡiimisela u thoma na u alusa laiburari na ngade dza tshikolo.

Khosa o ri, “Ndi khou pfa ndo takala nga maand̃a uri ndo ḡa u thoma Gireidi ya 6 yanga tshikoloni tshiswa. Ndi ḡo shuma nga maand̃a anga oṭhe.”

Yo swa ya t̃hoṭhela

Jabu Dube Muvhigi wa Mafhungo

Bisi ya masipala yo swa ya t̃hoṭhela nga ñhani ha thambo dza mulilo dze dza vha dzi sa shumi zwavhuḡi.

Maḡuvhani maṅa o fhiraho, vhanameli vhe vha vha vho namela bisi ya *Sunhill* vho vho tea u ri vha vha tse nga shishi vha tshi shumisa vothi la nga murahu na nga u tou pwasha fasiṭere la shishi li re murahu ha bisi.

“Ro vha na mashudu ro kona u ṭavhanya ra doba bege dzashu dza tshikolo ra bva nadzo” ndi Sbu Ndidi a no ralo a tshi pfala o no vhofoholowa.

Vhanameli vho sala vho hanganea vhunga vhaṅe vha bisi vho balelwa u ḡisa iñwe bisi ya u imela iyi yo swaho.

Khamphani i no tshimbizda bisi dza masipala i ḡo ita uri bisi dzoṭhe dzi ye sevisi u itela uri zwithu zwo raliho zwi si ḡidovholose.

Phara ya mvulatswinga

Vha da vha liwa!

Tshoho ya mafhungo

Ann MacDonald
Muvhigi wa Mitambo

Ndivhadzamuwali

Kha khalaŋwaha yo fhiraho ya mitambo ya bola ya milenzhe thimu ya Super Girls Soccer Team yo dzulela u tambudza thimu ya Western Warriors.

Nga Lavhuvhili, Mary Sithole wa Super Girls o kora zwikoro zwi vhili ngeno Anna Smith na Louise Parker vho kora tshithihitshithihi nga ntha, zwa ita uri vha Super Girls vha thuvhe Western Warriors nga 4-0 ngei New Town Stadium.

“Zwo vha zwo tea vhukumakuma uri ri wine,” ndi mugudisi vha no ralo.

“Miŋwahani mivhili yo fhiraho vho ri kunda tshifhinga tshothe ri tshi tamba navho, zwino zwo ri takadza vhukuma musi ri tshi fhedza ro vha kundavho.”

Zwino thimu i zwi kona hani uri musi yo ralo u tambudzwa nga maswina ayo a kale na kale, namusi i vho fhedza yo a thuvha nga zwikoro zwa 4-0? Nga kuambele kwa mugudisi wa Super Girls, phindulo i kha vhatambamurahu – vhe vha ita uri Worriers vha kone fhedzi u rahela shotho mbili fhedzi mapalani.

“Naho mukaputeni washu ho swika he a huvhala, ro dzhenisa vhaṭhaḍuli (dzirizeve), nahone vha ita mushumo u no takadza”, ndi mugudisi vha no ralo.

“U kunda hashu ho ri tuṭuwedza tshothe!” hu amba Mary Sithole. “Tshifhinga tshothe musi ro kona u tamba rothe sa thimu nthihi, ri pfa ri tshi nga ri nga kunda thimu ifhio na ifhio.”

Mutukana u phulusa tshixele

Nwana wa miŋwaha miraru wa musidzana o pulwa mulamboni nga mutukana wa tshikolo, Dumisani Mkize, wa Tshikolo tsha Phuraimari tsha New Town Primary School tsha ngei KwaZulu-Natal.

Mbamulovha, uyu nwana wa tshixele o vha a tshi khoulwa nga kukaladzi kwawe kwa miŋwaha ya malo kwe kwa vho kungwa nga zwiŋwe ngeno tshixele tsho livha mulamboni.

Mufumakadzi Vho Dlamini vha Mhasho wa Mveledziso ya zwa Matshilisano vha ri, tshifhinga tshothe, vhana vha tea u lelwa nga muthu muhulwane a re na vhuḍifhinduleli.

Khephusheni
(Tshoṭhalutshedzi)

Dumisani Mkize nwana wa miŋwaha ya fumimbili u phulusa tshixele.

U vhala mafhungomaitei (nyusi)

Kha ri
ñwale

Lavhelesani hafhu inwe na inwe ya atikili idzi.
No no ralo ni ñwale phindulo dza mbudziso
idzi kha thebuḽu.

Nomboro	Ṱhoho ya mafhungo ndi ifhio?	Nḽivhadzamuñwali ndi ifhio?	Zwithu zwo bvelela lini? Wanani ḽuvha.
1			
2			
3			
4			

Kha ri
ñwale

Talani mutalo ni tshi
livhanya maipfi a re
kha tshanda tsha
monde na zwine
a amba zwi re kha
tshanda tsha u ḽa.

vhadzulapo	u bva huñwe fhethu wa ya huñwe
zwi tshi vhoneala	tshivhalogute tsha vhatu vha no dzula fhethu hugede
pfulutshela	u kokodzwa muhumbulo nga tshiñwe tshithu
ya u imela	zwo andesa
ḽidovholosa	u bva fhethu nga u ṽavhanya
kungwa	u bvelela hafhu
u tsa nga shishi	tsha u thivha, tshiñwevho

Kha ri ambe

Lavhelesani idzi ṽhoho dza mafhungo ni ambe uri
ni vhona u nga atikili idzi dzi khou amba nga mini.
Ṱhoho dza mafhungo dzi kunga dzangalelo ḽashu
nga nḽilade?

Ṱhoho dza
Mafhungo

MVULA I vhanga
MUTSHINYALO

ṰHANGA
MULAMBONI

MUNNA
u tevhelela
MMBWA

MUWINDI
A SI NA ṰHOHO

Duvha:

Nangani atikili mbili dza gurannya ni dzi vhige kha mbekanyamushumo ya TV.

Kha ri ambe

Lo kovhela.
Mafhungo a namusi a
khou vhaliswa nga

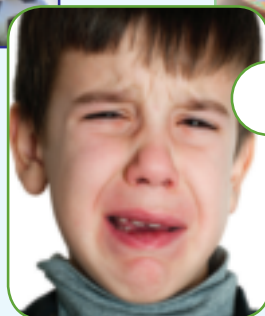
Ho bvelela mini?	Zwi kwama vhonnyi?

Gurannya dzi anzela u shumisa zwinepe. Vhalani zwine avha vhatu vha khou sumbedza nga mivhili yavho ni kone u livhanya khephusheni na tshifanyiso.

Kha ri ambe

- Laduma! Ro wina!
- A thi todi u ya tshikoloni!
- Khezwi ndi tshi fanela u ita tshuwahaya tshifhinga tshothe?
- Ni tea u ja mitshelo minu na miroho mitete ni si tsha ja mapfura.
- Ndi mafhungo mahulwane uri vhana vha vhale duvha linwe na linwe.
- Ndo takala!

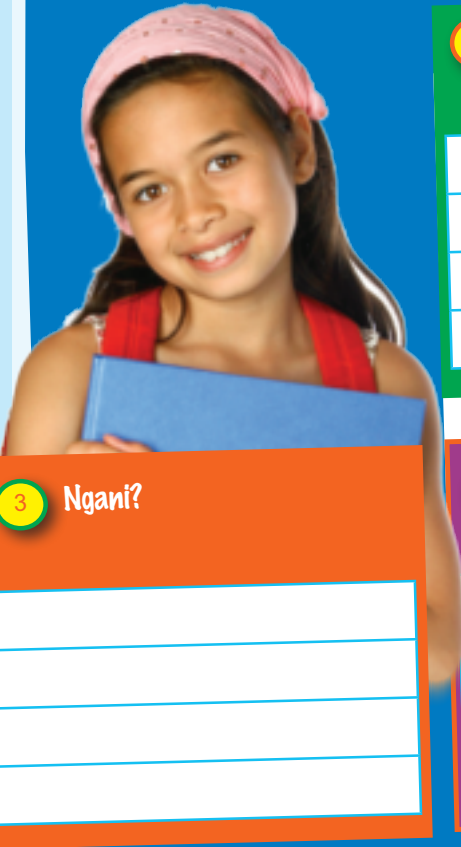

U n̄wala atikili ya gurannda

Kha ri ambe

Pulanelani atikili ya inwi muṅe ya gurannda. Rerani nga mbudziso dzi re kha mepe wa mihumbulo ni na muṅwe nga inwi.

3 Ngani?

1 Ho bvelela mini?

2 Izwo zwithu zwo itea lini?

4 Zwi kwama vhonnyi?

5 Zwo itea ngafhi?

ŊWALANI ATIKILI YA GURANŊA

- Itani ṭhoho ya mafhungo i no kunga.
- Phara ya u thoma: Kha fhungo ḷaṅu ḷa u thoma kana mafhungo mavhili a u thoma ni tea u ṭalutshedza muvhali zwauri ndi nnyi, ndi mini, lini, ngafhi na ndi ngani. Lingedzani u ṭuṭula dzangalelo ḷa muvhali nga tshitatamennde tshi no seisa, tshi re na vhuṭali ngomu kana tshi songo lavhelelwaho.
- Phara dza vhukati: Ifhani muvhali zwidombedzwa zwo fhelelaho. Dzhenisani maipfi a no bva milomoni ya muthu muthihi kana vhavhili vhe na amba navho. Ni shumise zwiḍevhe ni tshi sumbedza zwe vha amba.
- Phara ya u fhedza: Fhedzani nga u shumisa maipfi a no bva mulomoni wa muambi kana nga ḷifurase ḷi no kunga.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u n̄wala.
- Ŋwalani mvetamveto. ● Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu. ● Dovhololani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho. ● Zwino n̄walani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Kha ri n̄wale

Ŋwalani atikili ya inwi muṅe ya gurannda tshikhalani tshe na ṅewa. Rinani gurannda yaṅu dzina. Itani ṭhoho ya mafhungo i no kunga ni kone u n̄wala mafhungomaitei aṅu, ni tshi shumisa mepe wa mihumbulo. Musi no no fhedza ṅekanani atikili dzaṅu na vhaṅwe vha si vhanzhi heneffa kiḷasini ni wane uri ndi nnyi a re na mafhungomaitei ane a takadzesa.

Duvha:

Dzina ja gurandza na duvha

Tsho ya mafungo

Ndivhadza muvhigi

Marangaphanda

Olani tshifanyiso ni nwele khepusheni yatsho.

Ho bvelela mini nahone zwo itea ngafhi?

Zwi kwama vhonnyi nahone mvelelo dzo vha dzifhio?

Kha ri
ñwale

Mavhudzisi ndi mbudziso. Ni elelwe u tshaphudza fhungo nga tshigambudziso.

Mulovha o vha a tshi khou lwala.

Ndi _____

Vho ya Durban nga ñwedzi wa Nyendavhusiku.

Vho ya Durban _____

O vhala gurannãa mulovha.

Ndi _____

Vho gidima mbambe vhe vhanzhi.

Vho gidima _____ vhe vhanzhi.

Mañodzi o wina mutambo.

Ndi _____

O renga rokho ntswa.

Ndi _____

Vho vha vha tshi khou tshimbila nga goloi musi vha tshi mu vhona.

Vho vha vha tshi khou tshimbila nga _____ musi vha tshi mu vhona.

O farwa nga tshoho.

Ndi _____

Vho vhuya nga Dzanani vhe na malume.

Vho vhuya nga _____ vhe na malume.

Mmbwa yo huvha tshimange.

Ndi _____

Ñefhungo na nyito zwi shuma zwothe. Nyito i vhumbiwa nga lipfanisi la ñefhungo na mudzi wa/tsinde la liiti. Tsumbo, Mutukana u vhala bugu. Kha fhungo li songo khakheaho, tshivhumbeo tsha nyito tshi fana na tsha ñefhungo siani la vhuthihi kana vhunzhi khathihi na kha u sumbedza zwifhinga. Hezwi zwi amba uri musi ñefhungo e kha vhuthihi na nyito i fanela u vha kha vhuthihi, musi e kha vhunzhi na nyito i tea u sumbedza vhunzhi. Lavhelesani tsumbo dzi tevhelaho. 1. Mutukana u lima ngade. (Mutukana muthihi) 2. Vhatukana vha lima ngade. (Vhatukana vha no fhira muthihi).

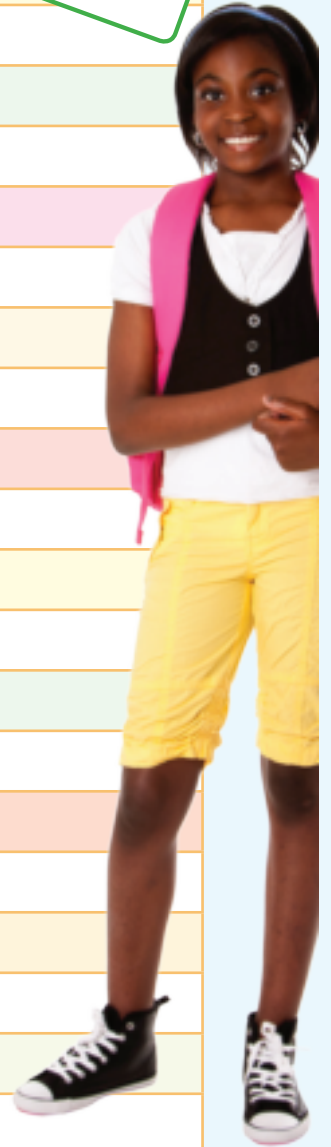

Kha ri
ñwale

Itani uri ñefhungo muñwe na muñwe a yelane na nyito yawe. Talelani nga fhasi ñefhungo ni kone u nanga nyito (liiti) i no yelana na ñefhungo uyu.

- 1 Jabu vhu dzula/u dzula Polokwane.
- 2 Musidzana vha tamba/u tamba netibolo kha thimu khulwane.
- 3 Vhatukana tshi gidima/vha gidima vha tshi mona na nñdu.
- 4 Mmbwa nthihi i linda/dzi linda tshikolo tshashu.
- 5 Tshikolo tshi dzhena/zwi dzhena nga awara ya vhumalo.
- 6 Thimu yashu i fhira/dzi fhira dzothe fhano Limpopo.

Shandulani mafhungo aya a vhe mbudziso ni tshi shumisa ngafhi, lini, mini na nnyi. Ro dzula ro ni thomela one.

Zwino ri khou ya u lavhelesa masala.

Talelani masalavhukuma a re mafhungoni aya.

Nṅe ndi tshikoloni	Riṅe ri vhana.
Ene u mutukana.	Inwi ni khonani dzanga dza mbiluni.
Ene ndi mutukana.	Vhone vha khou tamba bola.
Ḳone ndi Ḳrosi.	Yone i huvha vhusiku hoṅhe.

Kha ri
ḥwale

Masalavhukuma khea:

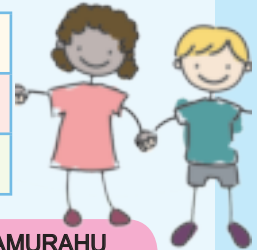
nṅe ene tshone
riṅe inwi iwe vhone

Zwino lavhelesani uyu mutevhe mulapfu wa masalavhukuma ni a talele mafhungoni a re afho fhasi.

MASALA VHUKUMA

nṅe	ene	tshone	riṅe	inwi	iwe	wone	zwone
vhone	lwone	Ḳone	one	yone	hone	kwone	

Ḳa bugu yone ndi yanga.	Ene bugu yawe o vha o i vhea begeni yawe.
Nṅe ndo fha ene bugu.	Heyi bugu ye inwi na i fara ndi yaṅu.
Riṅe ro vhone ro vha fha zwe ra vha ro fara.	Dzone dzi lala dzi tshi huvha vhusiku hoṅhe.

Ri vho zwi ḍivha zwino uri masalavhukuma a vhonala nga ṅḍila ifhio. Hu na dziṅwe tshaka dza masala, dzi no nga **masala a mbuelamurahu**. Lavhelesani thebuḷu i re afho ni vhone tsumbo dza masala a lushaka ulu.

MASALA VHUKUMA		MASALA A MBUELAMURAHU	
Vhuthihi	Vhunzhi	Vhuthihi	Vhunzhi
nṅe	riṅe	nṅe muṅe	riṅe vhaṅe
iwe/inwi	inwi/vhoiwe	iwe muṅe/ inwi muṅe	vhoiwe vhaṅe inwi vhaṅe
ene	vhone	ene muṅe	vhone vhaṅe
wone		wone uṅe	
Ḳone		Ḳone Ḳiṅe	
one		one aṅe	
tshone		tshone tshiṅe	
zwone		zwone zwiṅe	

Lavhelesani mafhungo a tevhelaho ni talele masalavhukuma na masala a mbuelamurahu.

Inwi muṅe ni tea uri ni ḍiphine nga maḍuvha a u awela.	O vho kona u ḍiambadza ene muṅe ngauri o no vha na miṅwaha miṅa.
O tou ḍivhaisa ene muṅe nga u sa pfa.	Ndi tou ḍiitela zwiḷiwa nga nṅe muṅe musi ndi hayani.
Avha vhana vha a ḍirengela maḷegere vhone vhaṅe ngauri vha a vhlunga tshelede.	

Ḳisala Ḳa **mbuelamurahu** ndi Ḳisala Ḳine Ḳa vha na mutshila -ṅe. Masala aya a pfi ndi masala a mbuelamurahu ngauri a sumbedza "u humela murahu" ha nyito kha ṅefhungo kana tshiitwa.

Kha ri vhale

- Musi ni sa athu vhala atikili iyi ya gurandza, thomani ni lavhelese tshoho ya mafhungo na tshinepe. Lingedzani u wana uri atikili i amba nga mini.

E Smith Muvhigi wa mafhungo

Musumbuluwo 27 Phando 2015

Muswa wa mubambeli ndi muphulusi

Bongi Shabalala, mugudi wa miwaha ya 12 wa Gireidi ya 5 ngei Tshikoloni tsha Phuraimari tsha Fundani, o phulusa kutukana kwa tshikolo kwe kwa vha ku tshi khou nwela khothe damuni.

Michael Naidoo wa miwaha ya malo o vha a tshi khou bambela ngei damuni ja Rough Dam li re tsini na tshikolo nga Lavhutanu nga masiari. U ya nga mivhigo, kutukana uku kwa Gireidi ya 3 kwo vha ku tshi khou lingedza u fhufhela madini ku murini kwa fhedza kwo gekha tshoho kha davhi kwa wela madini.

Bongi, we a vha a tshi khou ya hayani a tshi bva tshikoloni, a vhona uku kutukana ku tshi khou papamala damuni. A tshavhanya a fhufhela madini uri a ku phuluse. Ndi ene khephutheni ya u bambela tshikoloni tsha hawe nahone u na tshanziela ya Thusothanzi. Bongji o hwalela uku kutukana ndza. O vha a tshi kona u ita thusothanzi ya u vhudzulela muya mulomoni wa muthu. Vha Tshifhambano

- Tshitswuku vha ri thusothanzi dzo raliho a dzi
- konzi fhedzi muthu u fanela u dzi ita nga u
- tshavhanya. Arali muwwe muthu a nga swika hune
- a ima u fema ri fanela u tshavhanya ra mu thusa.

Mashudu khonani ya Bongji, Ann Brown, na ene o vha a tshi khou fhira henefho he tshiwo tsha bvelela hone. Mmbwa yawe ya thoma u huvha ene a mbo di gidimela afho he Bongji a vha a tshi khou thusa hone kuja kutukana. A gidima a vhudza tshohoyatshikolo, vha mbo di vhidza vhaphulusi.

Bongi u do fhiwa pfufho ya u livhuha u sa vha na nyofho hawe na u phulusa Michael Naidoo.

- Tshohoyatshikolo Mufumakadzi Vho Makhanya,
- vho kaidza vhana vhothe vha tshikolo uri
- vha songo ita zwo bvaho. A vho ngo tea u
- ya damuni vhe vhothe. Tshohoyatshikolo vho
- humbela vhana vhothe uri vha gude zwa
- thusothanzi na u bambela.

Kha ri ambe

Anetshelani muwwe nga inwi mafhungo e a vhihiwa kha atikili ya gurandza, a tshi tou tevhekana nga ngona.

Duvha:

Kha ri
nwale

Vhalani atikili ya gurandxa hafhu ni kone u fhindula mbudziso idzi.

Thoho ya mafhungo a gurandxa i ri mini?

Ndivhadzamuvhigi ndi ifhio?

Itshi tshiwo tsho itea nga duvha ifhio? (Tsvhudzo: Sedzani duvha ya gurandxa.)

Ho bvelela mini kha *Michael Naidoo*? Nwalani mafhungo mararu ni tshi talutshedza uri ho itea mini khae. Thomani mafhungo anu sa zwe zwa sumbedzwa afho fhasi.

1) Tsha u thoma o	2) Nga murahu a	3) O fhedza o

Ndi zwikili zwifhio zwivhili zwe Bongi a vha e nazwo zwe zwa tshidza Michael?

Lavhelesani hafhu atikili ya gurandxa. Talelani **madzina vhukuma** (madzina a vhathu na a fhethu) nga muvhala **mutswuku** na u talela **madzinazwao** (madzina a zwithu) nga muvhala wa **lutombo**. Zwino nwalani madzina fhasi ha thoho dzo teaho.

Madzina vhukuma ndi thinha dza vhathu, fhethu na zwithu. A thoma nga majederedanzi tshifhinga tshothe.

MUTHU		FHETHU		TSHITHU	
Bongi		Tshikolo Tshia Fundani		muri	

Maipfimaambelwa

Ri shumisa sethe dza zwiḁevhe arali dzina la muambi lo ṅwaliwa vhukati ha zwine zwa khou ambiwa, sa hezwi:

- “Ndo ni vhudzisa luvhili lwoṱhe,” ndi mme anga vha no ralo, “uri ni ṱanzwe phuleithi yaṅu.”
- “Ni dobele malakaṱi oṱhe,” ndi mudededzi vhe vha ralo. “Mudavhi wa u tambela u na mashika nga maanda.”

Kha ri ṅwale

Dzhenisani zwiḁevhe.

Musi ri tshi ṅwala nga DVD, video kana bugu, ri ṅwala dzina la hone kha zwiḁevhe, ngaurali:

- Ndo no vhona filimu ya “Mad Buddies”.
- Ndo no vhala bugu ya “Ndi ya haya na ya Vhumbulu na Vhuṱali ha Luaviavi”.

- 1 Ndi khou ya ḁoroboni nga baisigiri? Hu vhudzisa Bongi.
- 2 Metshe wa bola wa Mugivhela u khou tambelwa ngafhi? Anna a vhudzisa.
- 3 No no vhona baisikopo ya *Shrek*?
- 4 Ni ḁo vhala bugu i no pfi Sankambe na Muzhou na Vho Ndau na Ngweṅa?
- 5 Ndo vhala bugu i no pfi Mutambo wa Vhana.
- 6 Fhedzisani tshuṅwahaya yaṅu, mmawe vha vhidzelela, kana a ni nga vhoni TV.
- 7 Ni khakhathini muṱhannga! Ndi Thamba a tshi vhidzelela. Mme aṅu vho zwi vhona zwe na ita.
- 8 Ndo neta, Mudzunga a ralo. Ndi ḁo edela nga 7 ya madekwana.
- 9 Khekhe heyi i tou nukhelela, makhulu Vho Mandu vha ralo, musi vha tshi bvisa ovenini.
- 10 Ndi tou tama, hu amba Thomani, arali ndo vha ndi tshi ḁivha uri mudededzi wanga wa ṅwakani ndi nnyi.

ṅwalululani haya mafungo e kha tshifhinga tsha zwino zwi tshi nga nyito i khou bvelela zwino.

Bongi o phulusa kutukana kwa tshikolo kwe kwa vha ku tshi khou nwela khothe damuni.

Kutukana kwo vha ku tshi khou lingedza u fhufhela maḁini ku kha davhi.

Bongi o fhufhela damuni a bvisela kuḁa kutukana khunzikhunzini.

Kha ri
ñwale

Lavhelesani mafhungo a re afho fhasi ni bwise ane a si yelane na thero kana muhumbulo u no khou ambiwa ngawo. Ni kone u ñwala phara yoneyone kha tshikhala tshi re afho fhasi. Ni ðo tea u dubekanya ayo mafhungo nga ngona.

Bongi o phulusa kutukana. (fhungotheno)

Kutukana ku fhufhela maḡini.

Bongi a ku vhona ku maḡini.

Maḡari ndi madala.

Kwa gekhana na danda nga ḡhoho kwa wela maḡini.

Phara yavhudi i tea u vha na thero nthihi kana fhungotheno (muhumbulo). Fhethu ha khwiḡe hune thero ya buliwa hone ndi kha fhungo ḡa u thoma. Musi ni tshi ḡoḡo ḡa na muḡwe muhumbulo, ni tea u thoma phara ntswa.

Damu ḡo naka.

Mashudu mavhuya, Bongi o vha a tshi khou fhira nga heneḡho.

Blank writing area with horizontal lines for text entry.

Kha ri
ñwale

Fhungo ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡi na muhumbulo muhulwane. Muhumbulo muhulwane u katela ḡefhungo wa fhungo na nyito (ḡiiti).

Talelelani muhumbulo muhulwane kana ḡhoho fhungoni ḡiḡwe na ḡiḡwe.

Khonani yanga u dzula seli ha bada.

Ndi ya u imba khwairini ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe.

Founu yanga yo wa ya balangana.

Ndo laḡa bugu ngauri yo vha yo ḡukala.

Kha ri vhale

- Hu na atikili mbili dza mafhungomaitei kha siatari jino.
- Lavhelesani thoho dza mafhungo ni sedze zwifanyiso.
- Ni vhona u nga atikili idzi dzi amba nga mini?
- Ni vhona u nga dzi na hune dza fana?

Daily news

13 Thafamuhwe 2015

Milayo miswa ya fola ya u tsireledza vhana

Milayo miswa ya fola ya u tsireledza vhana Tshivhalo tshi no fhira hafu ya vhana jifhasini lothe vha hambela mufhe wo tshikafhadzwaho nga mutsi wa fola, nahone tshivhalo tshi no swika 5% ya mililo fhano Afrika Tshipembe i vha yo vhangwa nga segereþe. Milayo miswa ya u iledza fola i fha vhana tsireledzo inwe hafhu. Dzangano ja Mutakalo ja Lifhasi jo amba uri u dahiswa (u hambela mutsi wa fola ja muñwe muthu) zwi na khombo kha mutakalo, nga maandã kha vhana. Milayo miswa ya fola ya Afrika Tshipembe ndi ya u thivhela uri vhatu vha dahe tsini na vhana. Hezwi zwi do vha tsireledza kha u hambela vhusi ha vhañwe hune ha vhangã asima, tshikwaikwai, burokhatisi kana mañwe malwadzevho a mafhafhu. Milayo miswa i ita uri u daha fola goloini i re na vhana vha re na miñwaha ya fhasi ha 12 zwi lwe na mulayo, nahone muthu a re na miñwaha i re fhasi ha 18 ho ngo tendelwa u dzhena fhethu hune ha daiwa hone. Zwiñwe hafhu, khamphani dzi no ita segereþe dzi fanela u sumbedza kha phakhethe dza

segereþe, zwifanyiso zwi no sumbedza uri segereþe i tshinya mano. A vho ngo tea u shumisa maipfi a no ri “low tar” (tshinyai tshituku), “light” (nikhothini thukhu) na “mild” (a ji vhavhi) vha tshi amba nga segereþe. Dziñwe khamphani dzi ñwala haya maipfi kha phakhethe dza segereþe ngauri a i ta uri vhatu vha humbule uri segereþe dza “nikhothini thukhu” a dzi dini u fana na nikhothini nnzhi. Hezwi a si zwone, zwi xedza vhatu nahone a zwi fhungudzi khombo dza u farwa nga malwadze.

Khantsele ya Lushaka ya U Iwa na U daha i amba uri: “Milayo miswa i do thusa kha mutakalo wa vhatu. Vhatu vha Afrika Tshipembe vha 22% vha a daha fola ngeno avha vhañwe vha 78% vha sa pfani na u hambela mutsi wa fola ja muñwe muthu.

U daha ndi hone hu no vhangã mpfu dzi songo teaho nahone dzi tshi thivhelea. Fola ji vhumala vhatu vha Afrika Tshipembe vha 44 000 nga ñwaha, nahone tshivhalo itshi tshi fhira tsha vhatu vha no lovha nga khombo dza mimoredo kararu.”

National Geographic Kids

Thangule 2015

Khwamba (Pheroto) i phulusa ñwana

Musi muleli wa ñwana Maria Howard a tshi pfa khwamba (pheroto) i no pfi Willie i tshi ri. “Mama, ñwana!” o mbo di zwi ðivha uri hu na zwiñwe zwo khakheaho. A gidima a tshi ya u vhona uri hu khou bvelela mini. A wana Hana Desai wa miñwaha mivhili a tshi khou tshipiwa nga zwiñwa a tshi khou shanduka muvhala ngauri mafhafhuni awe ho vha hu si khou dzhena muya. Maria a kona u ita uri ñwana a pfe izwi zwiñwa (nge a shumisa zwe a guda kijasini dza Thusothanzi) Hana

a phuluswa.

Khwamba (pheroto) i no pfi Willie yo zwi ðivha uri Hana u khakhathini ya ita uri Maria a thuse. Muðivhi wa Khwamba wa National Geographic u ri pheroto ndi zwiñoni zwo thanyaho nga maandã. “Dzi a kona u pfa uri hu na khombo. Dzi fhata vhusaka ho khañhaho na vhatu dza kona u pfesesa uri hu na khombo.”

Namusi Hana u na mutakalo wavhuði nahone u dzula o takala na Khwamba Willie a i todi a tshi sendela kule nayo. I mu tevhela huñwe na huñwe hune a ya i tshi lila i tshi ri, “Ndi a ni funa.”

(O pambiwa a tshi bva kha National Geographic Kids August 2010)

Kha ri
ñwale

Vhalani atikili idzo dza mafhungo vhuvhili hadzo ni
kone u fhindula mbudziso idzi.

Atikili idzi dzi fana nga mini?

Blank writing area for the first question.

Milayo ya u lwa na u daha i do thusa vhana nga ndilade?

Blank writing area for the second question.

Ndi ngani hu u xedza vhathu u ñwala uri "nikhothini thukhu" kha phakhethe ya fola?

Blank writing area for the third question.

Ho shumiswa mihumbulo ya vhaḁivhi vhafhio kha atikili ya u lwa na u daha?

Blank writing area for the fourth question.

Ho shumiswa mihumbulo ya vhaḁivhi vhafhio kha atikili ya Khwamba (pheroto)?

Blank writing area for the fifth question.

U dahiswa zwi amba mini?

(Tsivhudzo: Lavhelesani thalutshedzo i re kha zwitange kha atikili ya gurannḁa.)

Blank writing area for the sixth question.

Khathuni iyi i sumbedza mini malugana na u daha?

Blank writing area for the seventh question.

U amba nga mafhungomaitei (nyusi)

Kha ri ambe

Itani ndugiselo dza mukumedzo ni tshi vhudza vhagudi vha Gireidi ya 6 nga vhuvhi ha “u dahiswa” na uri ndi nga mini zwi si na mutakalo ngomu. Nwalani mbuno nna khulwane dzine na do dzi dzhenisa kha mukumedzo waṅu.

Themo ya 1 – Vhege 1–2

Itani phositaro i no vhudza vhathu vhahulwane uri vha songo daha tsini na vhana.

D I V H A M A I P F I

Khethekanyo ya maipfi

Talani mutalo ni tshi fhandula maipfi aya uri a bve madungo ni kone u n̄wala tshivhalo tsha madungo e na a wana.

No no fhedza ni nange maipfi a malo ni a shumise kha u vhumba mafhungo buguni yaṅu ya n̄dowedzo.

tshisimani	<input type="text"/>	dzhenani	<input type="text"/>	n̄doulume	<input type="text"/>
kutanda	<input type="text"/>	tshivhoni	<input type="text"/>	ḡikuvhela	<input type="text"/>
mulomo	<input type="text"/>	kararu	<input type="text"/>	n̄n̄ḡila	<input type="text"/>
lu/se/nge/le	4	mbudziso	<input type="text"/>	tshikolo	<input type="text"/>

Kha ri n̄wale

Izwi ndi mbudziso, zwitatamennde kana ndaela?

Dzhenisani kana kana .

Bisi i ḡo takuwa nga tshifhingaḡe

Ni songo pfuka roboto musi yo tswuka

Ni khou ya u tamba tshese matshelo

Ṭanganyisani boṭoro na swigiri

N̄amusi hu khou fhisa

Ni vhona u nga i ḡo na matshelo

Kha ri n̄wale

Shumisani mutevhemuṭoli kha u pima mukumedzo waṅu na phosiṭara yaṅu.

Mutevhemuṭoli wa phosiṭara

Ṭhoho ya hone i a kunga maṭo a vhathu?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Phosiṭara i na tshifanyiso tshi no tikedza mulaedza?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ni vhona u nga mulaedza u ḡo ṭuṭuwedza vhathu uri vha si tsha daha?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Mafhungo a re kha phosiṭara ndi one?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Phosiṭara iyi i nga khwiṅisiwa nga n̄ḡila ifhio?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Mutevhemuṭoli wa mukumedzo

Ndo vhiga nga n̄ḡila i no pfala?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ndo vhudza vhathu mafhungo-matsivhudzi o linganaho a no kwama ṭhoho ya mafhungo?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ndo shumisa luambo lwo teaho vhathetshesesi?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ndo vha ndo tou fombe kha vhathetshesesi vhanga musi ndi tshi khou vhiga?	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Kha ri ambe

- Lavhelesani zwifanyiso ni wane uri ni vhona u nga lungano ulu lu khou amba nga mini.
- Lavhelesani vhaanewa vho fhambananaho na fhethuvhupo hune mafhungo a khou bvelela khaho.
- Vhalani phara ya u thoma na ya u fhedza mafhungoni aya. Humbulelani uri hu do bvelela mini. Vhambedzani zwe na vhala na zwe na humbulela.

Kha ri vhale

Lĩwe ðuvha Sankambe tsho vha tshi tshi khou tshimbila bitshini musu tshi tshi vhona Muzhou na Khovhe ya Vhimbi zwi tshi khou amba. Muzhou o vha o ima bitshini ngeno Vho Vhimbi vhe maðini tsini na bitshi. Tsha toðou pfa zwine vha khou amba, zwino tsha shuvhama muðavhani tsho pangula nðevhe tshi tshi khou thetshelesa. Vho Vhimbi vho vha vha tshi khou ri: “Iwe Muzhou, ndi iwe u re na

maandã a no fhira a dziñwe phuka Lĩphasini lothe zwino nne ndi na maandã u fhira muñwe na muñwe a re Lwanzheni. Arali ra nga shuma rothe ri nga ita uri phukha dzothe dzi ite zwine ra funa.” “Ee,” ha amba Muzhou, u khou amba zwone! Ndi muhumbulo wavhuði nga maandã hoyo. Ri tea u shuma rothe.”

Sankambe tsha ambela mbiluni tsha ri, “Hezwo ndi nga si tende zwi tshi bvelela. A vha nga vuwi vho mmbusa nne. Ndi do vha fhura.” Tsha mbo ði takuwa asitshilaa! Tsha tshimbila, tsha tshimbila tshi tshi tsa na bitshi tsha dzhena ðakani. Tsha wana thambondapfu yo khwaðhaho. Tsha dovha tsha humela bitshini u amba na Vho Vhimbi.

“Ndi amba Vho Vhimbi,” tsha ralo, “vhone vha phukha ya maandã nga maandã. Ndi nga vha humbelavho thuso?”

“Ee, hu nani,” ha fhindula Vho Vhimbi, vha tshi pfa vho takala nga maandã uri Sankambe tshi khou humbela thuso khavho ngauri vha munna wa maandã. “Ndi nga u thusa nga mini iwe munna?”

“Ndi uri,” hu amba Sankambe, “Ndi na kholomo yo phirimelaho thopheni, hangei murahu ðakani. Vha nga nthusa u i kokodza?”

“Ee,” ha fhindula Vho Vhimbi. “Ndi do u thusa hu si na na khakhathi.”

Zwinoha Sankambe tsha vho fha ija thambo ya u khwaðha kha mutshila wa Vho Vhimbi. Tsha ri, “Ndi khou ya u vho fha kholomo nga hangeno. Vha lindele u swika ndi tshi lidza ngoma yanga vha kone u thoma u kokodza.”

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maðo (u sikima) kha siaðari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafu nga u tou ongolowa. I vhaleni ntha.

Sankambe tsha sia Vho Vhimbi tsini na bitshi tsha tuwa tsha yo toḁa Muzhou.

“Vho Muzhou,” tsha ralo, “vhone vha phukha ya maanḁa nga maanḁa. Ndi nga vha humbelevho thuso?”

“Ee, hu na’ni,” ha fhindula Muzhou, a tshi pfa o takala nga maanḁa uri Sankambe tshi khou humbela thuso khae ngauri u munna wa maanḁa. “Ndi nga u thusa nga mini iwe munna?”

“Ndi uri,” hu amba Sankambe, “Ndi na kholomo yo phirimelaho thopheni, hangei murahu ḁakani. Vha nga nthusa u i kokodza?”

“Ee,” ha fhindula Vho Muzhou. “Ndi ḁo u thusa hu si na dinani.” “Ndi na maanḁa ane nda nga kokodza kholomo dza fumbili nga luthihi!”

“Ndi a livhuha,” hu amba Sankambe, tsha vhofha iḁa thambo ya u khwaṁṁa kha musingo wa Muzhou. Tsha ri, “Ndi khou ya u vhofha kholomo nga hangeno. Vha lindele u swika ndi tshi lidza ngoma yanga vha kone u thoma u kokodza.” tsha ralo tsha tuwa nga dzinzambo.

Musi tsho no vha ḁakani, Sankambe tsha dzula fhasi tsha thoma u lidza ngoma yatsho. Vho Vhimbi vha thoma u kokodza na Muzhou a thoma u kokodzavho. Hu si kale iḁa thambo ya vha yo no atha vhukuma. Muzhou a ita a tshi pomba thambo kha musingo nga zwiṁuku nga zwiṁuku, zwa ita uri Vho Vhimbi vha mangale vha tshi khou kokodzelwa bitshini, zwa vha sinyusa nga maanḁa vha mbo vhuyeleda maḁini.

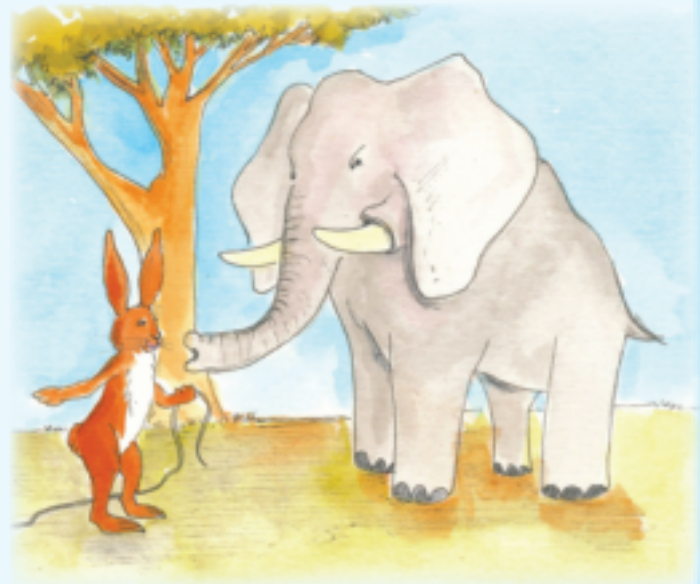
U ralo ha vha u kokodza thambo nga maanḁa. Zwa ita uri Muzhou a kokodzwe a swike e lwanzheni kumvuu! Muzhou a sinyuwa nga maanḁa a kokodza nga maanḁa awe oṁhe. A ri luthihi, Vho Vhimbi vhe lavhuu vha tshi bva maḁini!

“Ndi nnyi ane a khou nkokodza?” ndi Vho Vhimbi vha tshi fadzela maḁi muyani.

“Ndi nnyi ane a khou nkokodza?” ndi Muzhou a tshi lidza lufhalafhala. Ndi hone vhuvhili havho vha tshi zwi vhona uri vho vhoxwa kha thambo nthihi.

“No mphura!” ndi Muzhou a tshi kuma.

“Ndi ḁo ni sumbedza uri a thi itwi tsilu!” hu amba Vho Vhimbi. Vha thoma u kokodza iḁa thambo hafhu. Fhedzi thambo ya mbo ḁi ṁhukhuwa, Muzhou na Vho Vhimbi vha ganama vhuvhili havho. Zwa vha sinyusa nga maanḁa lwe vha si tsha toḁou dovha vha amba vhoṁhe. Vhuvhili havho vho fhedza vha songo kona u vhusa phukha dzoṁhe dza shangoni na maḁini. Sankambe tsha dzula ngomu ḁakani tsho tou fa nga zwiseo.

Kha ri ambe

U elekanya nga tshitori.

- Puloto ya itshi tshitori ndi ifhio?
- Ndi nga mini Muzhou na Vho Vhimbi vho humbula uri ndi khwiṅe vha tshi shuma vhoṅhe?
- Ni vhona u nga ndi nga mini Sankambe tsho humbula u thivhela uyo muhumbulo?
- Ni vhona u nga Muzhou na Vho Vhimbi vha a amba vhoṅhe ano maḁuvha?
- Ni vhona u nga ndi nga mini Sankambe tsho vhona aya mafhungo a tshi seisa?
- Anetshelani khonani yaṅu tshitori itshi zwiitei zwi tshi tou tevhekana nga ngona.

Kha ri ṅwale

Lungano ndi tshitori tshi no amba nga mapuka a manditi na vhuṭolo, zwipuka, zwimela na fhethu. Lu anetshela tshitori tshi re na mulaedza na pfunzo.

Ngano nnzhi dzi na zwipuka zwi no amba nahone nnzhi dzi na mivhuḁa na phunguhwe zwine zwa vha na mvumbokhateli ine ya ita uri zwi vhe zwipuka zwi re na vhuṭali ha u kona u luka maano ane zwa a shumisa kha dziṅwe phukha. Mvumbokhateli ndi mini?

Musi Sankambe tshi tshi todou pfa zwe Vho Vhimbi na Muzhou vha vha vha tshi khou amba, tsho ita mini?

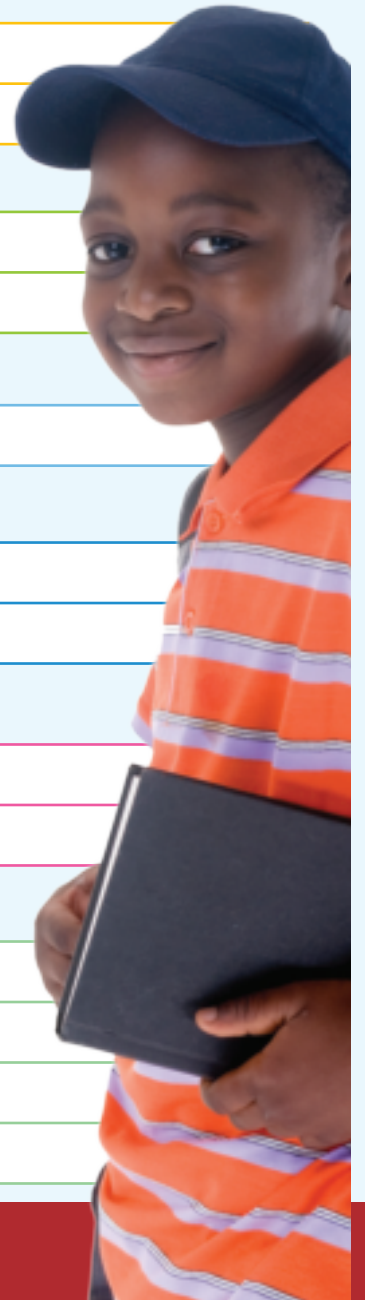
Sankambe tsho humbela uri Vho Vhimbi na Muzhou vha tshi thuse nga mini?

Sankambe tsho vhoḁha thambo kha mini?

Ndi nga mini Sankambe tsho gidimela ḁakani?

Ho bvelela mini kha Vho Vhimbi na Muzhou

Ni a tama u vha na khonani i no nga Sankambe? Ngani?

Duvha:

Kha ri
ñwale

Ñwalani mañaluli a rathi a no ðalutshedza Sankambe.

Mvumbo ya vhaanewa vha
tshiñori ri i ðivha nga zwiito
zwavho tshiñorini khathihi
na zwine vha amba.

[Empty rounded rectangular box]

[Empty rounded rectangular box]

[Empty rounded rectangular box]

[Empty rounded rectangular box]

[Empty rounded rectangular box]

[Empty rounded rectangular box]

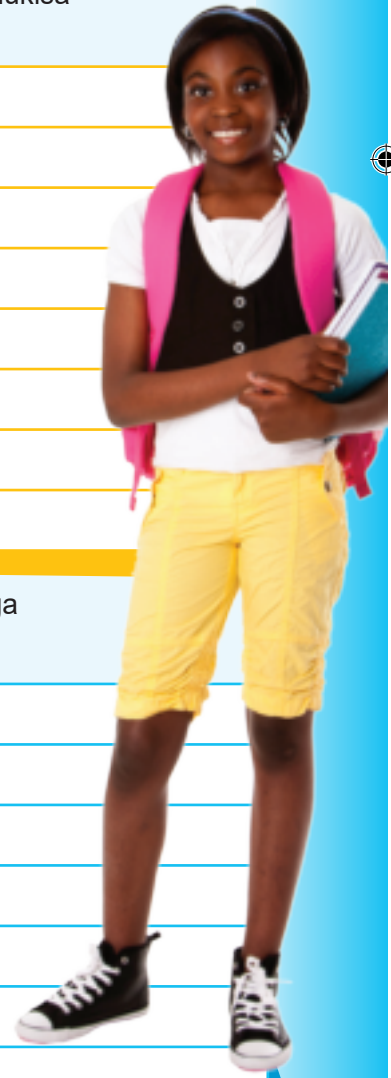

Shumisani mañaluli kha u ñwala phara i no khou ðalutshedza Sankambe. Ñwalani mvetamveto. Humbelani khonani yañu a dzudzanye mvetamveto yañu ni kone u ñwala zwe na shandukisa afho tshikhalani tshe na ñewa.

[Large writing area with horizontal lines]

Zwino ðalutshedzani mvumbo ya khonani yañu khulwane (ya mbiluni). Ambani uri ndi nga mini e khonani yañu khulwane na uri ni mu funela mini.

[Large writing area with horizontal lines]

Sankambe tshi tshi fhura Vho Nda u na Vho Ngwena

Themo ya 1 – Vhege 3-4

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso zwa malo zwi tevhelaho nga vhuroñwane u itela uri ni vhone uri tshiṭori tshi amba nga mini. Shumani na muñwe nga inwi (khonani).

- Ambani uri hu bvelela mini tshifanyisoni tshiñwe na tshiñwe. Tshiṭori itshi tshi ṭodou fana kokotolo na tsha u thoma.
- Zwino tshi anetsheleni nga maipfi a zwipuka. Zwi amba uri ndi tshiṭori tshi re na zwithu zwi no ambiwa nga zwipuka.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ñwala.
- Ñwalani mvetamveto. ● Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu. ● Dovhololani mañwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho. ● Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Ñwalani mvetamveto yaṅu kha bammbiri la mvetamveto, ni humbele khonani yaṅu uri a sedze zwe na ñwala. Shumisani maipfi aya uri a ni thuse.

Kha ri nwale

Zwino ñwalani tshiṭori nga vhuronwane tsho vhambela na zwifanyiso.

1

Blank writing area with horizontal lines for the first exercise.

2

Blank writing area with horizontal lines for the second exercise.

3

Blank writing area with horizontal lines for the third exercise.

Duvha:

Four horizontal blue lines for writing.

Four horizontal blue lines for writing.

Four horizontal blue lines for writing.

Four horizontal blue lines for writing.

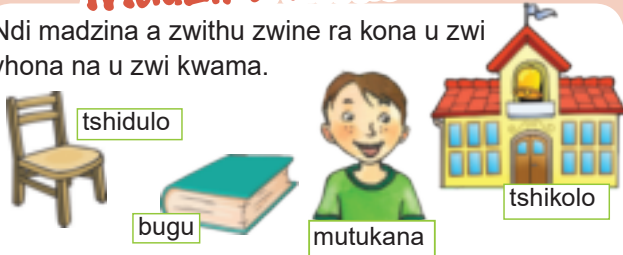
Four horizontal blue lines for writing.

Tshaka dzo fhambanaho dza madzina

Zwino ni vho talukanya zwinzhi nga madzina zwao na madzina vhukuma. Kha ri lingedze u humbula nga makateli na madzina a ngelekanyo.

Madzina zwao

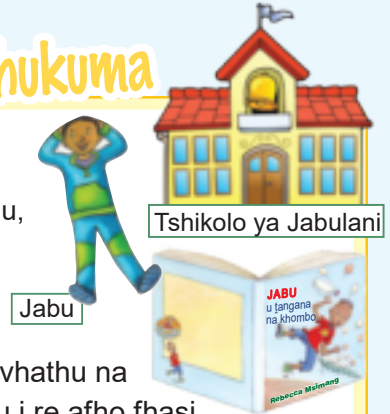
Ndi madzina a zwithu zwine ra kona u zwi vhona na u zwi kwama.

Zwino nwalani madzinazwao a inwi muṅe.

Madzina vhukuma

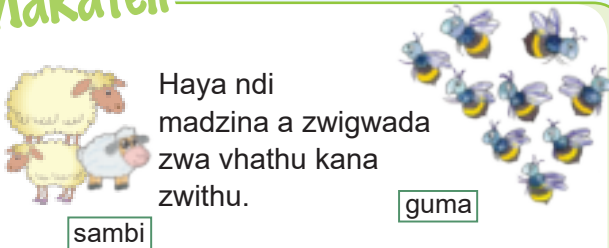
Haya ndi madzina magede a vhathu, fhethu, bugu, dzifilimu, na zwinwe. Dzina vhukuma li thoma nga lederedanzi.

Nwalani madzina a vhathu na a fhethu kha thebuḽu i re afho fhasi.

Vhathu	Fhethu

Makateli

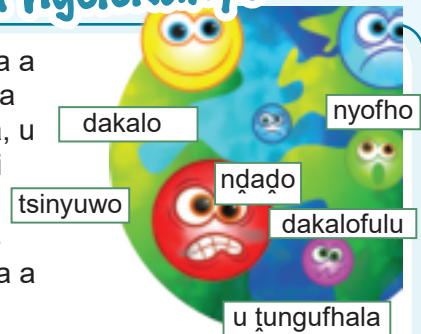

Haya ndi madzina a zwigwada zwa vhathu kana zwithu.

Nwalani makateli.

Madzina a ngelekanyo

Haya ndi madzina a zwithu zwine ra sa kone u zwi vhona, u zwi kwama, u zwi nukhedza na u zwi phuphuledza.

Nwalani madzina a ngelekanyo.

Kha ri n'wale

Nanguludzani madzina kha kholumu dzone. Ni shumise malederedanzi kha madzina vhukuma othe.

khalenda	dakalo	tshidulo	lufuno	anna	pfufho
nguvho	Jacob	fulufhelo	tsinyuwo	ndivho	liṅo
smith	fulufhela	muṅadzi	vhudikukumusi	khomphiuyutha	bugu
zuma	ngoho	fhumula	vhuhali	polokwane	fulwana

MADZINA ZWAO	MADZINA VHUKUMA	MADZINA A NGELEKANYO	MAKATELI

Maidioma

**Kha ri
ñwale**

Ambani na tshigwada tshaṅu nga ṭhalutshedzo dza vhukuma dza maidioma a re na mivhala. Ni kone u ṅwala uri ni vhona u nga maidioma aya a amba mini.

Mandu **ha na nḡevhe**. Ndi ngazwo o dzhena khakhathini.

Nngwe yo dzhena muḡini. Zwino mme anga vha tea u ṭoḡa mushumo.

Vhaḷa vha fhaḷa **vho ḷa ṭhoho ya khanga**. Hupfi vho no pfulutshela ṭhohoyanḡou zwino.

Ni vhee bugu dza vhoiwe zwavhuḡi. Hu na **vhathu vha re na gunwe kuḷasini yashu**.

Olani zwifanyiso zwi no sumbe dza mavhili a maidioma aya.

Livhanyani maipfi aya na mafhambanyi ao. Musi no no fhedza, paḡulani maipfi a bve madungo.

femulusa	tshiṭuku	fhasi	vhaṭuku	ḷifhambanyi
vha/hulwa/ne	khokhovhedza	nṭha	tshihulwane	ḷiambazwithihi

U sedza maidioma

Nyambo dzoṭhe dzi na kuambele kwo ḡowelwaho kune ku si ambe zwine kwa amba nga misi. Tsumbo, arali ri tshi ri "A tshi ri u fhufha vhavhili vha sera," ri vha ri tshi khou amba uri o vha o takalesa.

Mafhambanyi ndi maipfi a no amba zwi no fhambanana zwa maṅwe.

Kha ri ambe

- T̄ho ho ya bamm̄biri īli ̄la u shumela ni i vhona nga n̄dilaḡe?
- Ni vhona u nga ulu lungano ndi lwa zwithu zwe zwa bvelela?

Zwino lavhelesani zwifanyiso ni sedze uri ndi shango ̄l̄ifhio ̄line lungano ulu lwa bva khaḡo.

Kha ri vhale

Kale ho vhuya ha vha na mūnwe munna we a vha o pfuma nga maanḡa. Fhedziha, o vha e na mbilummbi na tshiḡuḡu. O vha e na mbilummbi na tshiḡuḡu lwe vhatu vha afho kusini vha vha vha tshi mu ofha. Ho vha hu si na muthu a no ḡoḡou sendela tsini na muḡi wawe nahone a hunu we a vha a tshi nga amba nae. ̄Līnwe ḡuvha tshilimo mus̄i ḡuvha ̄li tshi tou nzirii uyu munna a mbo ḡi farwa nga khofhe murunzini wa muri nḡa ha muḡi wawe. Musi a tshi vuwa a wana hu na mūnwe muḡhanḡa henefho murunzini tsini nae, na ene a tshi khou ḡoḡa murunzi.

Mupfumi: Inwi muḡhanḡa idaḡu ḡuwa, ndi murunzi wanga hoyu!

Muḡhanḡa: A zwi itei uri u vhe murunzi wavho. Muri hoyu ndi wa shango.

Mupfumi: A swi zwone! Hoyu muri na murunzi wawo ndi zwanga!

Muḡhanḡa: Arali zwo ralo, ndi ḡo renga murunzi wa muri wavho.

Mupfumi: Ni nga u renga nga zwipiḡa zwiḡaḡu zwa musuku.

Muḡhanḡa: Ho luga. Khoyu musuku kha vha dzhie. Mune wa murunzi ndi nḡe zwino.

Uḡa munna wa mbilummbi a dzhenisa musuku tshikwamani tshawe, a thyethyeneya e eḡhe a tshi humela muḡini wawe.

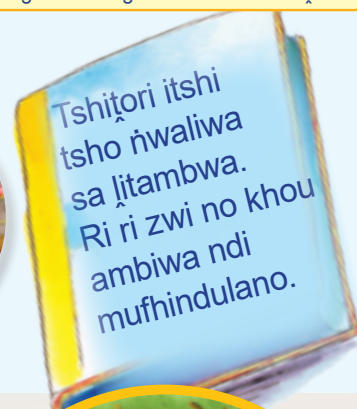
Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ḡoho ni lingedze u humbulela uri maḡwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maḡo (u sikima) kha siaḡari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa p̄sesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nḡha.

Nga vhuya musii duvha li tshi vho kovhela uja murunzi wa thoma u lapfa, wa lapfa, wa lapfa u swikela u tshi tiba nndu ya munna wa mbilumbi. Uja mutshangga a mbo vha o mela, a dzhena nduni a tshi tou tepa.

Mupfumi: U khou toda mini mudini wanga naa? Ibvai u tuwe, tsilu leneli.

Mutshangga: Vhokhotsi, murunzi wa muri wo tiba na hei nndu, zwino hafhu murunzi ndi wanga. Zwino nndu yavho yo no vha yanga na yone.

Uja munna a sinyuwa nga maandza a mbo di hala muji wawe a tuwa a si tsha vhuya vhatu vha kusi kwothe vha da vha tshi dou vhona nndu yawe khulukhulu na u diphiya nga murunzi. Vha khoza uja mutshangga uri o vha thusa.

Lungano Iwa Japani

Kha ri ambe

Ni vhona u nga ndi tshitori tsha vhukuma? Ngani?

Pfunzo ya mafhungo aya ndi ifhio? (Ri khou tea u guda mini khao?)

Ni vhona u nga ndi nga mini vhatu hothe lifhasini vha tshi pfana na u anetshela vhana vhavho mafhungo o raliho?

Kha ri hwale

Vhalani tshitori ni fhindle mbudziso.

Vhabvumbudzwa vha tshitori itshi ndi vhonnyi?

Two empty rectangular boxes for writing answers.

Ndi nga mini uyu munna wa mbilumbi o "thyethenyeya" e ethe musii o no panga musuku tshikwamani?

Three empty rectangular boxes for writing answers.

Kha ri ambe

Ni kha zwigwada zwa vhoiwe, itani litambwa la lungano ulu. Ni do wana zwi tshi leluwa ngauri lwo nwalwa sa litambwa. Fhedziha, ni tea u fhedza lungano ulu nga inwe ndila. Tambelani kilasi litambwa lanu. Ni ambe uri ndi tshigwada tshifhio tshi re na kufhelele (magumo) kwavhudi kwa litambwa.

Kha ri nwale

Tangedzelani litaluli li re kha fhungo linwe na linwe. Ni talele dzina line la khou talulwa kana u talutshedzwa.

Munna o pfumaho o vha a tshi dzula nduni khulukhulu.

Muri mudala wa ita murunzi mulapfu.

Muthannga musekene a dzhena nduni a tshi tepa.

Muthannga wa vhutali a dzula murunzini u rotholelaho.

Munna mupufhni wa mbilummbi a hana muthannga a tshi dzula fhasi ha muri.

Ri a zwi divha uri dzina
ndi thinwa ya muthu,
fhethu kana tshithu.
Litlululi li ri vhudza
zwinzhi nga dzina.
Tsumbo khei i no bva
kha lungano: O vha e
munna wa tshituhu.

Talalani litaluli li re kha linwe na linwe la mafhungo a tevhelaho. Ni kone u nwalala liphambanyi la litaluli tshikhalani tshi re kha tshanda tshaula. Ro dzula ro ni itela fhungo la u thoma.

Muzika wa radio wo vha untha.	fhasi
Vhathu vho takala nga maanda musu munna muvhi a tshi shavha.	
Vhathu vhanzhi vho vha vha tshi ofha hoyu munna.	
Ndwakhulu o fula manngo matukutuku munngoni wa makhulu wawe.	
Muthannga musekene o vha o dzula murunzini.	
Rofhiwa o ambara tshikhipha tsho nakaho.	
Hamulima hu na mbudzi tshena.	
Khaladzi ashu o ri vhuela na malegere.	
Vho Nditwani vho renga goloi ntswa.	
Tshimange tsha tshisadzi tsho bata mbevha.	

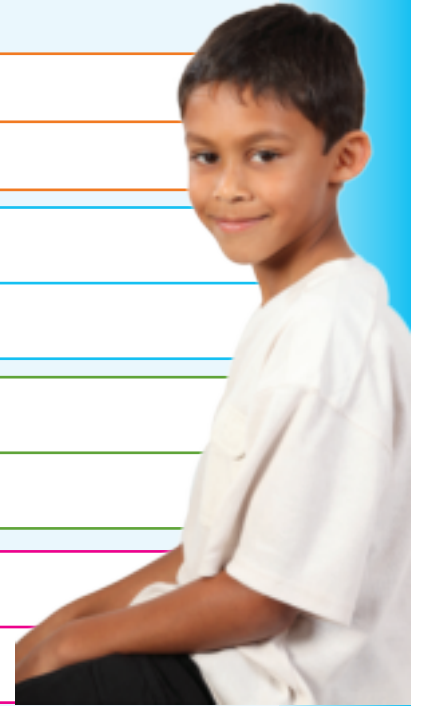

Kha ri
ñwale

Ñwalululani mafhungo a re kha **tshifhinga tsha zwino** e kha **tshifhinga tshi daho** na kha **tshifhinga tsho fhiraho**.

Hu khou fhisa.	Mats'helo ñu
	Mulovha
I khou na nga maanda!	Mats'helo
	Mulovha
Ndi khou koropa fhasi.	Mats'helo
	Mulovha
Ri khou ja khovhe na matshipisi.	Mats'helo
	Mulovha

Liambe

“U na mbilu ya tombo” na “Seani ndi tshase” ndi maambe. Tshithu tshigede (mbilu) tshi talutshedziwa ri tshi shumisa maipfi a no tshi amba sa tshiñwe tshithuvho (tombo). A ri shumisi “sa” kana “u fana na” kha maambe. Kanzhi zwirendo zwi shumisesa maambe.

Kha ri ambe

Ambani uri maambe aya a amba mini.
Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza lithihi lao.

Uyu ñwana ndi phoja.

Uyu muthu u tou vha nowa zwi sa timatimisi.

Seani ndi tshase.

A thi todi a tshi da u tamba na nye ngauri u na gunwe.

Kha ri
ñwale

Talelani ñefhungo wa fhungo ñiñwe na ñiñwe. Ni talelvho na ñipfanisi ñawe ñi re tshipiða tsha nyito.

Ni elelwe uri mapfanisi a ñefhungo a edza ñefhungo ene muñe kha **vhuthihi** na kha **vhunzhi**.

1.	Tshikolo tshi/zwi bva nga vhuya.	Tshikolo tshi bva nga vñuya.
2.	Vhatukana vha/u tamba bola mudavhini.	
3.	Ñiño ñanga a/ñi khou vhavha.	
4.	Makole tshi/a sumbedza uri i ðo na.	
5.	Kukukwana ku/lu khou lilela mme akwo.	
6.	Khekhe i/tshi ñtha ha ñafula khishini.	
7.	Zwidulo zwa holoni ku/zwi dzula zwo vhewa zwavhuði.	
8.	Muthu ane a ri isa tshikoloni u/vha dzula tsini na kiliniki.	
9.	Tshuñwahaya ya ñamusu tshi/i a konða.	
10.	Milingo ya ñañwaha i/ku ðo thoma nga ñwedzi wa ñara.	

Nangani mapfanisi a ñefhungo a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

1.	Mulovha vhatukana vha kilasini yashu vha/vho lenga.	Mulovha vhatukana vha kilasini yashu vho lenga.
2.	Ñia ðuvha riñe ro/ri ñuwa nga bisi.	
3.	Muongi o/u thusa vhathu.	
4.	Khekhe yo/i bakiwa nga mme anga.	
5.	Bambelo lo/ñi vha lo ðala mañari.	
6.	Vhege yo fhelaho vhathu vho/vha ña vhe vhanzhi.	
7.	Riñe ro/ri ya ñaiburari u vhalo bugu.	
8.	Zwikolo zwa fhanu zwi/zwo vula mulovha.	
9.	Kumange kwa Maemu ku/kwo eðela kha sofa.	
10.	Filimu ye ra i vhona yo/i hiriwa nga khotsi anga.	

Duvha:

Vhambedzani maipfi a luambo lwa musanda na zwine a amba. Ni n'wale nomboro tsini na phindulo yone.

Malinga	☐
Tshanda	☒
Maṅo	☐
Maalo.	☐
Dzunde.	☐
Maṭo.	☐
Madzivha.	☐
Makwitha.	☐
Nenga.	☐

U sedza luambo lwa musanda

Luambo lwa musanda lu shumisa maipfi a no wanala luamboni fhedzi a tshi shumiswa nga ndila i songo d'owelwaho.

Khoṅo dza musanda.

Luvhone lwa musanda.

Khuhu dza musanda.

Lufo lwa musanda.

Luvhone lwa musanda 1

Zwiḽiwa zwa khosi. 2

Lufo lwa musanda 3

Khuhu dza musanda 4

Vhamusanda vha tshi fara kwendo. 5

Maḽi a musanda. 6

Thovho kana zwa u adza musanda. 7

Khoṅo dza musanda. 8

Tsimu ya musanda. 9

Mutambo wa zwifhinga – Ndi nnyi ane a do wina?

U dhiphina

- U dhiphina
- Posani daisi.
- Tshimbidzani maka.
- Tshimbidzani fuḷaga. Shumisani jibulatshifhinga kha u vhumba fhungo.
- Mabulazwifhinga a nomboro dzo fhambanaho a nga wanala kha zwivhumbeo zwa makumba zwi re afho fhasi.

Mapfanisi a tshiiwa

Zwiitwa sa vhonefhungo zwi na mapfanisi ane a shuma nazwo kana a zwi imela mafhungoni. Tsumbo: "Mulalo o **i** vhala bugu."

Dzhenisani mapfanisi a zwiitwa afho mavhakani. Ro dzula ro ni itela la u thoma.

Mutukana o la sangwetshi.

Maluṭa u ḑo renga bugu.

Vho renga mutshini wa u gera hatsi.

Ni ḑo wana laiburari bugu.

Ndi khou lima ngade ya miroho.

Ndo la vhurotho ho ḑodzwa mutoli.

No eḑedza kumange kwanu?

Matumbo wa zwiifhinga

Themo ya 1 – Vhege 1–2

U diṭola	😊	☹️
Ndi vho ṭalukanya uri madzinazwao, madzina vhukuma, makateli na madzina a ngelekanyo ndi mini.		
Ndi a kona u vhala lungano.		
Ndi a kona u ṅwala lungano.		
Ndi a kona u livhanya ṅefhungo na nyito fhungoni.		
Ndi a kona u vhala atikili ya gurandṱa.		
Ndi a kona u ṅwala atikili.		
Ndi a kona u topola ṭhoho ya mafhungo na ṅdivhadzamuvhigi.		
Ndi vho ṭalukanya miṅwe ya mirero.		
Ndi a kona u shumisa mafhambanyi.		
Ndi a kona u shandula mafhungo a tshi bva kha tshifhinga tsha zwino a tshi ya kha tshifhinga tsho fhiraho na tshi ḍaho.		
Ndi a kona u shumisa zwiḍevhe.		
Ndi a kona u fhindula mbudziso dza tholokanyonḍivho dzo ḡisendekaho nga zwe nda vhala.		
Ndi a kona u dizaina phosiṭara ya mafhungomatsivhudzi.		
Ndi a kona u shumisa maṭaluli.		
Ndi a kona u ṅwala ngaganyamvumbo.		

Z

Thero ya 2: Khungedzelo na vhurendi

W

Mañwalwa a khungedzelo Themo ya 1 - Vhege dza 5-6

i

17 U vhala khungedzelo 36

U vhala khungedzelo. U sedzesa mañwalwa a no nyanyula, girafiki/zwifanyiso na thekhniki dzi no nga u fulufhedzisa na nḡila dza u nyanyula dzangalelo. U topola vhatsheshelesivhaḡaleli na ngona dza u kunga. U baḡekanya lushaka lwa vhatsheshelesivhaḡaleli na tshitaela na maipfi a no ḡo shumiswa. U fhindula mbudziso dzi no kwama khungedzelo khathihi na u topola milayo na thekhniki.

t

e

n

g

o

m

u

18 U dizaina khungedzelo ya nḡe muḡe 38

Therisano nga thekhniki dza u kungedzela. Therisano nga vhusevheḡi ha u kunguwedza. U fhedzisa fuḡoutshati ya u dizaina khungedzelo. Therisano nga nḡila dza u kwengweledza vhavhali.

U ita khungedzelo nga murahu ha maga oḡhe a u rangela u ḡwala: u ḡekana mihumbulo, u pulana, mvetamveto, u dzudzanya na u ḡetshedza khungedzelo iyi.

19 Dizainani burosha ya vhuendelamashango 40

U pulana na u ita mvetamveto ya garaḡa ya Z ya burosha ya vhuendelamashango Afrika Tshipembe. U ḡekana mihumbulo sa tshigwada hu tshi ambiwa nga mihumbulo. U shumisa maitele a u ḡwala: u ḡekana mihumbulo, u pulana, mvetamveto, u dzudzanya na u ḡetshedza. U shumisa fureme i re hone i tshi thusa kha u vhekanya zwithu nga thevhekano yone. U dizaina burosha ine ya vha na zwidodombedzwa zwa vhukwamani na mitengo yo teaho.

U lugisa na u ḡekedza nga vhudele burosha ya u tou gera. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muḡe.

20 U dzudzanyela phamfuḡethe 43

Dizainani phamfuḡethe yaḡu.

21 Luambo lu a ḡumana 44

U ḡivhadzwa mafhungotswititi na mafhungo tserekano. U ḡivhadzwa maḡanganyi. Nḡefhungo na nyito

U topola nḡefhungo na nyito mafhungonitswititi na mafhungoni tserekano. U vhumba mafhungo tserekano hu tshi shumiswa maḡanganyi (nahone, fhedzi, ngauri, zwino na naho)

22 U kwengweledza 46

Therisano nga tshifhinga tshine kuhumbulele kwa u kwengweledza kwa shumiswa khatsho. U vhala kuhumbulele kwa u kwengweledza ho sedzeswa lushaka lwa vhatsheshelesivhaḡaleli, kuḡekedzele na u aluwa ha kubulelwe kwa kuhumbulele (agumente).

23 U ḡwala kuhumbulele kune kwa kungedzela 48

U pulana u ḡetshedza hu tshi shumiswa mepe wa mihumbulo na nzudzanyo. U tevhedza kutshimbilele kwa u ḡwala: u ḡekana mihumbulo, u pulana, mvetamveto, u dzudzanya na u ḡetshedza. U linga kuhumbulele nga u shumisa dibeithi kana tshipitshi. U ḡwala kuhumbulele uku nga vhudele hu tshi shumiswa fureme.

24 Zwi shumiswa zwa vhurendi na zwa zwiḡwevho 50

U ḡivhadzwa zwishumiswa zwa vhurendi hu tshi katelwa na mamethafore, mafanyisi, ppanywa, onomotopia, khontsonentsi, asonentsi, na maḡanisi/makaluli. Zwo katelwa zwoḡhe heneḡha madzuloni a kha vhege dza 9-10 nga mulandu wa u shaya fhethu. Vhadededzi vha nga humela murahu kha bammiri ḡa u shumela ḡi re kha vhege dza 9-10.

Mufhindulano i no amba Themo ya 1 - Vhege dza 7-8

25 Mufhindulano wa vhukati ha vhusiku 52

Nyito dza u ḡivhadzwa dzi no katela u humbulele, u humbulele mañwalwa hu tshi shumiswa vhusevheḡi ha u tou vhone. U sedzesa luambo lwa miraḡo ya muthu, zwi re luamboni na kushumisele kwa maipfi. Therisano nga fomthe ya mañwalwa. U baḡekanya mañwalwa na vhaambi vhaio.

26 Hai wee Vho Ndaui! 54

U vhala tsitori (lungano). U sedzesa vhaambi na zwine vha amba. U fhedzisa nyito ya tholokanyongvho i no kwama zwine mañwalwa a amba. U ita ḡitambwa ḡa lungano hu na muanetsheli na vhaambi vho fhambanaho.

27 U pulanela ḡitambwa 56

U shumisa nzudzanyo kha u pulana ḡitambwa. U topola ḡhoho, vhabvumbedzwa, bono kana fhethuvhupo, nyanetshelo na mulaedza.

U ḡwala ḡitambwa hu tshi shumiswa fureme ya u ḡivhadza vhabvumbedzwa. U ḡana ḡitambwa hu tshi shumiswa vhatambi vho fhambanaho vha re vhagudi tshigwadani. U pima kutambele.

28 U vhiga nga zwe vha amba 58

U vhiga nga zwe vha amba. U shumisa zwiḡevhe kha maipfi maambelwa. U vhumba mafhungo tserekano. U shumisa mafhambanyi na ppanywa.

Masiḡari a vhurendi Themo ya 1 - Vhege dza 9-10

29 U ḡiphina nga vhurendi 60

U vhalela nḡha tshirendo, "Tshiatsiatsi tsha dudu". U thetshelesa mutevhetsindo na u vhandelela zwanḡa. U sedzesa maipfi a re na raimi.

U ḡwala tshirendo tsha raimi. U tevhedza maitele kwa u ḡwala: u ḡekana mihumbulo, u pulana, mvetamveto, u dzudzanya na u ḡetshedza. Nyito ya u tou vhone i no kwama thangeladzina.

Nyito ya u tou vhone i no kwama mafanyisi.

30 Tshikhodo tsha Afrika Tshipembe 62

U amba nga zwickhodo na lushaka lwa mañwalwa. U livhanya tshikhodo na vhutshilo ha ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe. U ḡadza mepe wa mihumbulo u no amba nga Afrika Tshipembe. U ḡwala tshirendotshikhodo nga Afrika Tshipembe. Tshirendotshiseisi tshi no amba nga ḡwedzi tshine vhadededzi vha nga tshi shumisa arali vha tshi ḡoda.

31 Ri renda ri tshi mona na ḡuvha 64

Nyito ya u rangela u vhala hu u itela u sumbedza vhudziva ha tshirendo. U vhala tshirendo tsha mafhungomatsivhudzi.

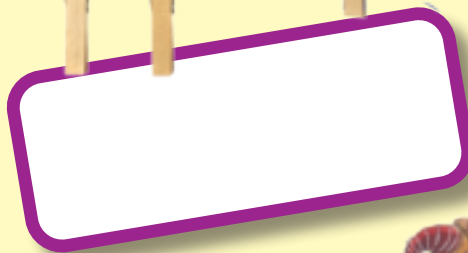
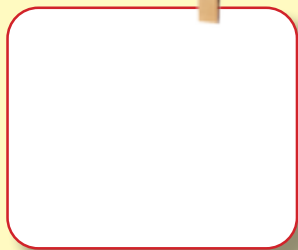
Tholokanyongvho i no kwama zwi re tshirendoni - hu ḡo ḡadzwa tshati ya tshikhalani. U ḡivhadzwa maedzamuthu

32 ḡwalani tshirendo 66

U ḡwala tshirendo hu tshi tevhelwa maitele a u ḡwala: u songa mutumba, u pulana, mvetamveto, u dzudzanya na u ḡetshedza. U sengulusa mamethafore, u a ḡalutshedza na u a ola. Vhadededzi vha nga vhuvelela kha bammiri ḡa u shumela ḡa 24 u itela u wana hafhu zwiḡwe mbonalo dza vhurendi.

Vhana vho karuwaho vha ambara Gear Store

No zwi pfa?

Ri ri rengani Gear Store ni ambare zwi re na bvumo.

**Hu na zwa tshipentshela zwa vhana vha Gireidi 6.
Na renga tshithihi, tshiṅwe ndi mahala!**

Dzhiawolala iyi ndi ya musi tshitoko tshi tsee hone.

**Kha ri
nwale**

Lavhelesani khungedzelo iyi nga vhuronwane. Rerani nga phindulo dza mbudziso dzi tevhelaho ni na khonani dzaṅu. Ni tshi fhedza ni ṅwale phindulo dza mudziso idzi.

Khungedzelo iyi yo livhiswa kha vhathu vhafhio?

Vha miṅwaha ya
5 – 7

Vha miṅwaha ya
11 – 13

Vha miṅwaha ya
14 – 16

Vha miṅwaha ya
21 – 25

Ndi nga mini ni tshi ralo?

Ndi nga mini khungedzelo iyi i na ṭhoho i no sengenedza.

Duvha:

Lavhelesani mafhungo aya mavhili a no bva kha khungedzelo.
Talelani mibvumo ye ya dovhololwa.

Muswa muñwe na muñwe u tama u vhonala o karuwa sa vhañwe e tshikoloni.

Ri ri rengani **Gear Store** ni ambare zwi re na bvumo.

Hu na “r” nngana kha: “**Ri ri rengani Gear Store ni ambare zwi re na bvumo**”.

Hu na “zw” nngana kha : “**Zwi kunga maṭo, Zwa tamiwa, Zwa ṭanganedzwa?**”

Ndovhololo ya mibvumo ya u thoma kha maipfi i vhidzwa u pfi ndi “ajlitheresheni/ndovhololo” ya themba na pfalandoṭhe). Tsumbo khei: Vele wa Vondwe o vunḡa vothi.

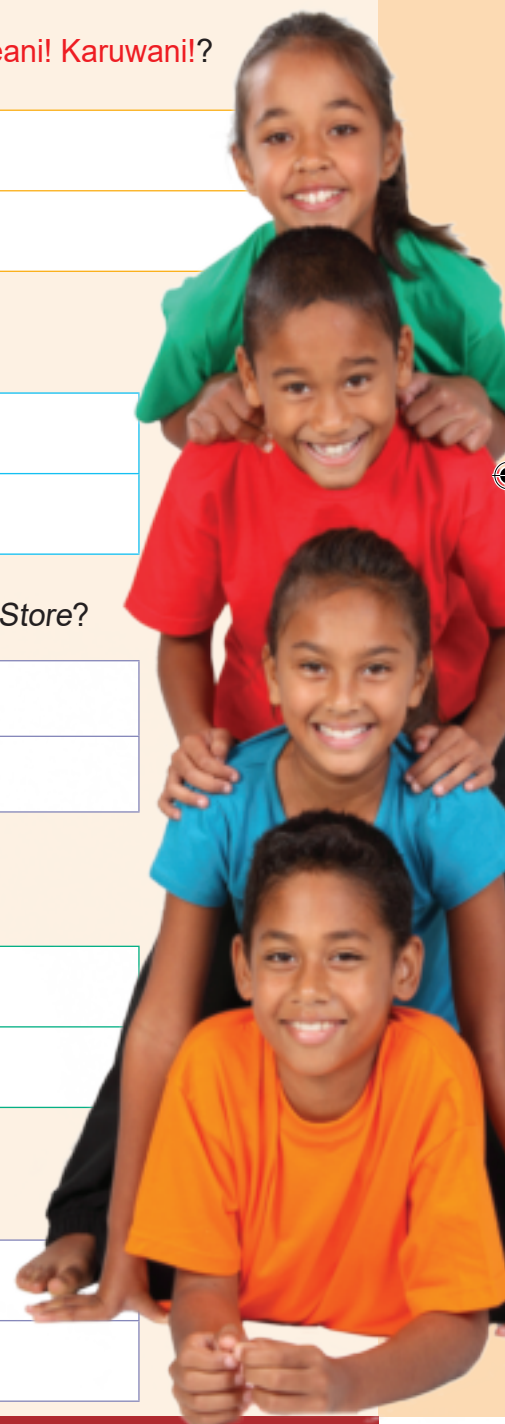
Ni vhona u nga ndi nga mini khungedzelo iyi i na tshiḡogeni tsha: **Divheani! Karuwani!?**

I ṭuṭuwedza vhavhali nga ndilade?

I ni fulufhedzisa zwifhio arali ni tshi nga renga zwithu zwi no bva *Gear Store*?

Muñwalo musekene u re nga fhasi ha khungedzelo u ri vhudza mini?

Khungedzelo i ṭuṭuwedza vhavhali uri vha ite mini?

Kha ri ambe

Itani litambwa la u kungedzela tshibveledzwa kana tshumelo kha TV.

Kha ri ṅwale

Pulanani khungedzelo yaṅu inwi muṅe nga u hfindulela, kha mepe wa mihumbulo, inwe na inwe ya mbudziso dzi re afho fhasi. Musi no no fhedza pulane yaṅu, ṅwalani na u ola khungedzelo iyi nga vhudele kha siaṭari la seli.

VHUSEVHEDI ha u ṅwala liṅwalwa li no kunga:

- Ni tea u divha vhathetshesivhaṭaleli vhaṅu.
- Shumisani zwiṅogeni na mafurase a no kunga u itela u ṭuṭula dzangalelo – tsumbo: “Homolowani – muṅani *KIT KAT*.”
- Shumisani zwifanyiso na zwi no tou vhonwa kha u ita uri khungedzelo i kunge maṭo nahone i dzule i mihumbuloni ya vhatu.
- Shumisani figara dza muambo sa alitheresheni, ndovhololo na raimi (Lavhelesani bammbiri la u shumela la 24 uri ni wane thuso siani la hezwi)
- Netshedzani mushumo waṅu wo kuna nahone u tshi vhalea.

Khungedzelo yanga

1 Khungedzelo yo itelwa vhonny?

2 Tshibveledzwa tshaṅu ndi tshifhio?

3 Ni do shumisa tshifhio tshifhio?

4 Ni do shumisa thekhiniki ifhio kha u bvukulula vhuḍipfi ha lushaka lwa vhathetshesivhaṭaleli?

5 Ni ṭuṭula hani dzangalelo la vhavhali?

6 Khungedzelo iyi i fulufhedzisa vhatu mini?

7 Khungedzelo iyi i na ngoho ngomu?

8 No shumisa zwishumiswa zwa luambo sa alitheresheni? (Lavhelesani bammbiri la u shumela la 24 uri ni wane thuso siani la hezwi)

Duvha:

maipfi maswa

Kha ri
nwale

Dizainani khungedzelo yaṅu kha tshikhala tshe na ṅewa.

Blank writing area with horizontal lines.

Dizainani burosha ya vhuendelamashango

Duvha:

Themo ya 1 – Vhege 5–6

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni ambe uri ndi fhethu hufhio fhano Afrika Tshipembe hu re na ndeme he na vhuya na hu vhona kana na hu dalela. Ndi hufhio huñwe fhethu hu re na ndeme hune na hu ðivha? Afho hune na dzula hone hu na fhethu hune ha vha na ndeme na u takadza, sa haya ha kale ha muthumuðivhalea, tshiðediamu, vhugalaphukha kana fhethu hu no kunga maço?

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ðhoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbudzani maço (u sikima) kha siaçari ni wane uri ni ðo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambudzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nþha.

Table Mountain

The Cango Caves

Sun City

Big Hole Kimberley

Soccer City

Kruger National Park

Kha ri ite nyito

Kherulani siaçari ði re seli ni ði pete ði ite burosha ya Garaça ya Z. Dizainani burosha ya u kungedzela fhethu hu no takadza Afrika Tshipembe hune vhaendelamashango vha nga tama u hu dalela. Hu nga vha fhethu ha vhufa, sa haya ha kale ha muthumuðivhalea, siðediamu, tshifhaço tsha kale kana tshi no kunga, musiamu, zuu ya lushaka kana ngade ya lushaka, ðaka (matondoni), kana Table Mountain.

Siaçari ða nga phanða ði tea u vha na mepe wa Afrika Tshipembe na mafurase/tshilogeni tshi no kunga, sa tsumbo “Venða ða ha tshikamuroho ði sa ladzi ñwana na ndala”.

Kha ðiñwe na ðiñwe ða mañwe a masiaçari, olani tshifanyiso ni ñwale na zwidombedzwa zwoþhe zwine vha ðo vhona.

Ni elelwe u dzhenisa na

- ðirese dza fhethu uhu,
- mutengo wa u dzhenisa, na
- zwifhinga zwa u dzhenisa.

Pulanelani burosha yañu kha siaçari ða 43

SIATARI LA NGA PHANDA: petelani phanda

1

SIATARI LA NGA MURAHU: ndi jine na rwala
zwidodmbedzwa zwanu khafo sa nomboro dza luŋingo,
direse ya poswo na direse ya imeji.

6

5

2

3

4

Kha ri
ñwale

Dizainani phamfulethe yañu. Dadzani mepe wa mihumbulo. Nomboro inwe na inwe ya tshibułoko yo imela nomboro ya siałari kha phamfulethe.

Musi no no ita dizaini ya mvetamveto, humbelani khonani yañu a i vhale.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u ñwala.
- Ñwalani mvetamveto. • Humbelani khonani yañu a dzudzanye mvetamveto yañu. • Dovhololani mañwalwa añu ni ite ndulamiso dzo teaho. • Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yañu nga vhudele.

1

Dizainani khavara ya nga phanda.

2

Ñwalani mafhungomatsivhudzi o teaho.

3

Ñwalani mafhungomatsivhudzi o teaho.

4

Ñwalani mafhungomatsivhudzi o teaho.

5

Ñwalani mafhungomatsivhudzi o teaho.

6

Ñwalani zwidombedzwa zwa u ni kwama na ġirese.

Mafhungotswititi na mafhungotserekano

Fhungo ĩi na zwiṗiḁa zwiṗhili.

1. Nefhungo wa fhungo ndi muthu ane/ tshithu tshine fhungo ĩa khou amba ngae kana ngatsho.
2. Nyito ndi zwine zwa khou ambiwa zwi no kwama muthu kana tshithu. Nyito i anzela u katela ĩṗfanisi na ĩiti fhungoni.

Maṭodzi	o wa kha basigiri.
Nefhungo	nyito i re na ĩiti wa

Kha ri
ṗwale

Kha mafhungo a re afho fhasi, sumbedzani vhoṗefhungo na nyito nga u tou ṗwala. ṗwalani nefhungo nga fhasi ha tshipiḁa tsha fhungo tshine tsha ri vhudza uri ndi nnyi kana ndi mini tshine fhungo ĩa khou amba ngae kana ngatsho. No no fhedza ni talele nefhungo. ṗwalani nyito nga fhasi ha tshila tshinwe tshipiḁa tsha fhungo ni talele ĩiti.

Fhungo ĩine ĩa vha na nefhungo muthihi fhedzi na ĩiti ĩithihi ĩi ṗfi ndi fhungotswititi.

Vho Ndiaphi	vho baka khekhe.
Bufho	ĩo ṗfuka dzithavha.
Vho Ndiaphi vha muvhili	vho baka khekhe khulukhulu.
Bufho ĩihulu ĩi no penya	ĩo ṗfuka thavha ndapfu.

U tũma mafhungo

Ro ya tshikoloni

naho

yo vha i tshi khou na
nga maanḁa.

U tũma mafhungo

Arali ri tshi nga shumisa fhedzi mafhungotswititi musi ri tshi ṗwala kana ri tshi amba, kuambeke na kuṗwalele kwashu zwi nga ṗfala zwi sa eleli zwavhuḁi. Arali ra nga tũma mafhungo ashu ri tshi shumisa maṭanganyi ri tshi itela u vhumba mafhungombumbano, hu ḁo vha na u elela ha khwiṗe.

Kha ri
ñwale

Shumisani lithihi la haya mařanganyi kha u řanganya mafhungo a re afho fhasi. Ni talele maiti

zwino

nahone

naho

fhedzi

ngauri

Maipfi ane ra a shumisa kha u řuma mafurase, mafhungomatavhi na mafhungo a vhidzwa upfi ndi mařanganyi. A na mushumo muhulwane wa u vhofhekanya mafhungo.

1. Ann u a shuma vhukuma		tshiñwe tshifhinga u ita a tshi wana maraga dza fhasi.
2. Ann tshiñwe tshifhinga u ita a tshi wana maraga dza fhasi		u a shuma vhukuma.
3. O xela		o vha e na mepe.
4. Vho vha vha tshi shaya		vho vha vhe na zwo linganelaho u la.
5. Nomsa u pfana na maapula		na mapiere u a a takalela.
6. Nomsa u pfana na maapula		ha takaleli mapiere.
7. O hangwa bugu hayani		o kona u shumisa ya khonani yawe.
8. Mudededzi vho vha vha sa dini		a vha lemi ñwana.
9. Miroho yo aluwa zwavhuđi		mvula yo vha i songo nesa.
10. Mutsho wo vha u si wavhuđi		ra humbula u sa tsha řuwa.
11. O vha o sinyuwa		ndo lenga u swika.
12. O ya vhengeleni		a vho vhuya o renga tshokořeithi.
13. Sam u tamba khirikhethe		u dovha a tambavho na bola.
14. Ho vha hu tshi khou fhis		ra humbula u ya u bambela.
15. Ha koni u vhona swiswini		ha reili vhusiku.
16. Ro humbula u sa tsha ya		ro lenga u vuwa.

Hu a swika hune na tea u kwengweledza vhaŋwe vhathu uri vha tendelane na kuhumbulele kwanu kana uri vha tende ni tshi ita tshiŋwe tshithu kana uri ni vhe natsho? Arali zwo ralo, ni tea u guda u shumisa luambo lwa u kwengweledza. Rothe sa vhathu ri a shumisa kuambele kwa u kwengweledza, nga maandza musi ri tshi lingedza u ita uri vhabebi vhashu kana vhadededzi vha ri pfe.

Ndi khou tou humbela wee, Baba. Ndi nga fuvavho nowa? Ndi do i thogomela ...

Ndi khou tou humbela wee, Mma. Ndi nga yavho ha Sam wikende yothe? Musi vhabebi vhawe vha do vha vhe hone ...

Ndi khou tou humbela wee, Mama. Ndi nga n'wala tshuŋwahaya yanga matshelo? Ro neta nga mushumo wa kilasini ...

Kha ri vhale

Lavhelesani tsumbo dzi tevhelaho dza kuŋwalele kwa u kwengweledza.

Tshoho

Muŋwe na muŋwe wa fhano tshikoloni u tea u vhulunga muḍagasi.

Ndivho

Uri muŋwe na muŋwe wa afho tshikoloni a tende u vhulunga muḍagasi.

Vhathetsheseli-vhaṭaleli

Tshohoyatshikolo na vhadededzi

Tshiitisi tsha u thoma

Tsha u thoma, zwishumiswa zwa muḍagasi zwi shumisa muḍagasi munzhi. Zwi amba uri zwikirini zwa khomphiyutha, phurodzhekhitha na radio zwi tea u dzimiwa arali zwi si khou shumiswa. Kha vhege yo fhelaho, zwishumiswa zwothe zwa muḍagasi zwo siwa zwo funga nga bureiki na musi tshikolo tshi tshi bva.

Tshiitisi tsha vhuvhili

Tsha vhuvhili, zwiŋwe zwishumiswa zwi no nga sa mavhone na dzihitha na zwone zwi la muḍagasi. Muŋwe na muŋwe u tea u dzima mavhone musi a siho lufherani lugede. Dzhitha na dzifene zwi tea u shumiswa fhedzi musi mutsho wo kalula. Kha vhege yo fhelaho, hu na dzihitha dze dza siwa dzi tshi khou duga vhusiku hothe.

Nweledzani kuhumbulele kwanu. Neani zwine na khou themendela musi ni tshi khunyeledza.

Ndi tshi khunyeledza, arali rothe ri tshi nga elekanya nga u vhulunga muḍagasi, ri nga kona u fhungudza u shumiseswa ha zwivhaswa. Kha ri thome zwino u fhungudza u shumiseswa ha zwivhaswa.

Kha tsumbo iyi, muŋwali u bula zwiitisi zwa nyito a dovha a amba ngadzo a tshi itela u tikedza kuhumbulele kwawe.

Rerani nga phindulo dza mbudziso idzi ni na khonani yanu. Muŋwali u tahisa tshaka nngana dza kuhumbulele nahone u tahisa vhuṭanzi vhu fhio ha u tikedza kuhumbulele kuŋwe na kuŋwe.

Kha ri ambe

TV ndi tshithu tshavhuḁi kha vhana?

Thoho

Kha tsumbo iyi muḁwali u ri fha kuhumbulele kwa u tikedza na kwa u hanedza. U ḁwala uri “kha ḁiḁwe sia ...” fhedzi a dovha a ri “kha ḁia ḁiḁwe sia ...”

U ita uri vhathu vha tende uri TV a si tshithu tshavhuḁi kha vhana, na uri, naho i tshi nga ḁuḁuwedza ḁḁowelo i si yavhuḁi, i a dovha ya ḁisedza vhana matheriaḁa wa pfunzo na u ḁana vhuḁifari havhuḁi.

Ndivho

Ndivho

Tshigwada tsha vha-tshelesivhaḁaleli

Kha ḁiḁwe sia, khungedzelo dza TV dzi ḁuḁuwedza vhana u vha vharengi vha re na tseḁa. Nga ḁḁha ha zwenezwo, vhana a zwi vha thusi tshithu musi vha tshi ḁwa vho ḁalela mitambo kha TV. Vha tea u bva vha ya u tamba mitambo ḁḁa hangei.

Kha ḁiḁwe sia

Kha ḁiḁwe sia, TV i a kona u ḁisedza vhana mafhungomatsivhudzi ane vha a lila. Hu na mbekanyamushumo ḁzhi, dzi no nga sa The Learning Channel, dzine dza funza vhaḁaleli ngudo dzi re na ḁeme. Zwiḁwe hafhu ndi zwauri, TV i dovha hafhu ya funza vhathu ḁḁowelo dzonedzone dza kutshilele ku re na mutakalo ngomu.

Kha ḁia ḁiḁwe sia

Ndi tshi vhina, naho u ḁalela TV zwi tshi nga ḁavha ḁḁowelo mmbi, zwi a dovha zwa funza na u ḁuḁuwedza kutshilele ku re na mutakalo ngomu.

Nweledzani mihumbulo yaḁu. Ni ḁee themendelo ya u vhina.

Kha ri ambe

Ndi kuhumbulele kungana kune muḁwali a ḁahisa?

Ndi mbuno dzifhio mbili dzine a bula a tshi ima na TV.

Ndi mbuno dzifhio mbili dzine a bula a tshi sasaladza TV.

Ndi kuhumbulele kufhio ku no ima na TV kune vhadededzi vha nga ku funa?

Ndi kuhumbulele kufhio ku no ima na TV kune vhabebi vha nga ku funa?

Maipfimaswa

U n̄wala kuhumbulele kune kwa kungedzela

Themo ya 1 – Vhege 5–6

Rerani nga t̄hoho dzi tevhelaho ni na khonani yaṅu ni kone u nanga nthi ni n̄wale ngayo. No no fhedza, shumisani bammbiri ḽa u shumela ḽi tevhelaho kha u dzudzanya

Tshikolo tshi fanela u vala tshifhinga tshilapfu.

Vhana vha tea u fhiwa tshuṅwahaya t̄hukhu.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u n̄wala.
- N̄walani mvetamveto.
- Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu.
- Dovhololani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho.
- Zwino n̄walani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

1 Ndivho

2 Lushaka lwa vhathetshelesi-vhaṭaleli

3 Kuhumbulele kwa u thoma

4 Kuhumbulele kwa vhuvhili

N̄walani t̄hoho ya mafhungo hafha

5 Kuhumbulele kwa vhuraru

6 U themendela

7 Phenndelo

Lingani kuhumbulele kwaṅu zwi tshi nga ni kha dibeithi ni sa athu u n̄wala kha siaṭari ḽa seli.

Kha ri
ñwale

Shumisani mepe wañu wa mihumbulo kha u luka kuhumbulele kune kwa ðo shandula mihumbulo ya vhathu.

Ṱhoho

Ndivho

Lushaka lwa
vhathetsheshelesi-
vhaṭaleli

Kuhumbulele kwa u
thoma ku no tikedza
Ṱhoho ya mafhungo
añu

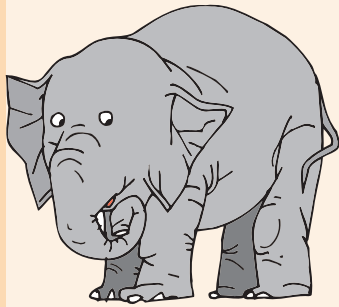

Kuhumbulele
kwavhuvhili ku no
tikedza Ṱhoho ya
mafhungo añu

Nweledzani mihumbulo
yañu. Ni ñee
themendelo ya u vhina.

Zwifanyiso zwa muhumbulo

Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi vhambedza zwithu zwiñhili tsha guma nga u bula hune izwi zwithu zwa fana hone. Hu shumiswa maipfi a no nga fana na kana sa.

O hula sa ndou.

Ni nga kona u elelwa zwiñwe zwifanyiso zwa muhumbulo?

Mamethafore

Limethafore li vhambedza zwithu zwiñhili nga u amba uri tshithu tshigede ndi tshiñwe. A li shumisi maipfi a no nga fana na kana sa.

Malindi ndi thase.

Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

Alitheresheni

Maipfi a no thoma nga maledere a no fana a shumiswa a tshi tou tevhekana hu u itela u kunga vhavhali.

Pfuko dzi pfuka dzi sa pfali.

Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

Asonentsi

Maipfi a re na mibvumo i no fana ya pfallandothe a shumiswa kha u edzisela zwiñwe muthu a khou ñwala ngazwo kana u edzisela jimudi.

E thaputthapfu, e dzadzadza?

Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

Pfanywa

Haya ndi maipfi ane a amba zwi no fana.
Ri shumisa pfanywa musu ri tshi tama uri luambo lwashu lu nyanyule.

O vhuuya o fhela/o sekena/e ludingedinge.
Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

Blank writing lines for the 'Pfanywa' exercise.

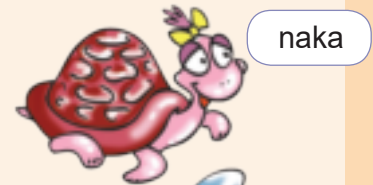

Mafhambanyi

Haya ndi maipfi ane a amba zwi no fhambana.
Ri a shumisa kha u sumbedza khanedzano.

Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

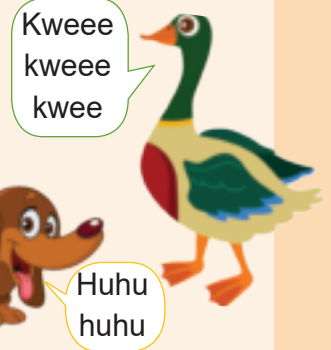
Blank writing lines for the 'Mafhambanyi' exercise.

Onamatopia

Haya ndi maipfi ane a edzisela mibvumo.
Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

Blank writing lines for the 'Onamatopia' exercise.

Khonsenentsi

Vele wa Vondwe o vaiwa nga vunga nga vuvu na vivho.

Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?
Lavhelesani ni vhone uri v i dovhoololwa lungana.

Blank writing lines for the 'Khonsenentsi' exercise.

Linanisi/likaluli

Ri shumisa linanisi kha u nanisa zwithu.

Li a fhisa Niani, Vhukalanga li gotsha nama
Ni nga kona u elelwa dziñwe tsumbo?

Blank writing lines for the 'Linanisi/likaluli' exercise.

Kha ri
n'wale

Mañwe a mafhungo a re vhukati afho fhasi a tšutshedza uri muthu a re kha tsha u la ndi muthudde, ngeno mañwe a tshi tšutshedza muthu a re kha tsha monde. Talani mutalo u tshi bva kha fhungo liñwe na liñwe u tshi ya kha muthu o teaho.

U khou toda
mini
nnda vhusiku?

Livhona la lutombo
li no poidza.
U ambara yunifomo ya muvhala
wa lutombo i re na mutsetse.
Mavhudzi awe a dzula
o thamalala.
U dzula a tshi nga ha tšambi.
U na ipfi lidenyadenya.
U vhonala o tshuwa na u
divhona mulandu.
U vhonala a sa sei.
U pfi Khuliso, wa miñwaha
ya fumithihi.

A huna
Ndi khou divhonela
ñwedzi na ñaledzi.

Kha ri
n'wale

Ñwalani zwine vha khou vhudzana. Hezwi zwi vhidzwa upfi ndi mufhindulano. Mufhindulano u ri vhudza zwine vhatu vha amba.

Matambwa a ñwalwa ngaurali. Musi no no fhedza mufhindulano, u shumiseni kha u ita litambwa henefho kilasini.

Pholisa: U khou toda mini nnda vhusiku?

Khuliso: _____

Pholisa: _____

Khuliso: _____

Pholisa: _____

Khuliso: _____

Pholisa: _____

Duvha:

Maipfi maswa

Handwritten area for the student's name, containing three horizontal lines.

Ndi vhathu vhangana vha no khou amba kha mufhindulano uyu?
Ndi nnyi na nnyi?
Maipfi ane a ɔo shumiswa nga pholisa a ɔo fhambana ngafhi na a kutukana ku sa pfi?

Ñwalani phara ine ya ɔlutshedza muñwe na muñwe wa avha vhathu.

Four horizontal lines for writing the answer to the question about the moon and stars.

Zwino ñwalani mufhindulano wa vhukati ha inwi na mudededzi wañu.
Ñwalani dzina ɔañu kha mitaladzi mitswuku.

Mudededzi: Ndi lwavh̄uraru zwino kha vhege he ni si ite tsh̄uh̄wah̄aya yañu.

Two horizontal lines for writing the answer to the question about the moon's name.

Mudededzi:
(Inwi):

Two horizontal lines for writing the answer to the question about the moon's name.

Mudededzi:
(Inwi):

Two horizontal lines for writing the answer to the question about the moon's name.

Mudededzi:
(Inwi):

Two horizontal lines for writing the answer to the question about the moon's name.

Vhabvumbudzwa vha re tshitorini itshi ndi vhonnyi?
Tshi anetshelwa nga ndilade? Ni a kona u topola
nzulele ya mufhindulano? Vhaambi ndi vhonnyi?

Kha ri vhole

Vhalelani litambwa ili ntha ni na khonani dzaṅu dza sumbe u itela uri muṅwe na muṅwe
waṅu a vhale tshipida tshithihi tsha zwine zwipuka zwa khou amba ngeno muthihi kha
vhoiwe a tshi do vha ene muanetsheli a no vhala zwi re vhuwati.

Kha ri ambe

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbudzani maṅo (u sikima) kha siaṅari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambudzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pŋesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni ntha.

Kalekale, zwipuka zwothe zwa mudanani wa Sananga zwo vha zwi tshi dzula zwothe zwo takala. Lo vha li la maladze, hu tshi vhosankambe, he mbiḍi dza mavhala, he vhomvuvhu, vhoṅalingwane vhongweṅa, he ndou khulu na vhothamuwani vhothoho. Lo vha lo sina midzi u swika hu tshi mbo ḍi pfulutshela ndau ye ya lila u ponda idzi phukha dzothe! U bva leneḷo ḍuvha, phukha dzo vha dzi tshi dzula dzo tshuwa. Fhedziha, liṅwe ḍuvha, phukha dza tshea tsheo ya vhahali: dza ri dzi tea u ya dza amba na Vho Ndaui uri hu wanale thandululo ya thaidzo iyi. Musi Vho Ndaui vha tshi vhone phukha dzothe dzi tshi sendela, vha pfa vho takala nga maanda, ngauri vho humbula uri namusi a vha nga do ḍidina nga u zwima – ngauri tshiswiṅulo tshi khou tou ḍidisa tshone tshine. Fhedzi zwenezwi Vho Ndaui vha tshi tou thoma u rothisa nthe, thoho ya tshivhiti ya mbo amba navho.

Thoho: Ndi amba Muhali... ee ...nnn ... ri khou tama u amba navho nga mafhungo a no khou dina vhukuma. Arali vha nga ri ponda rothe hafha vha do sala vhe khosi ya nnyi?

Khathihi fhedzi phukha dza mbo thoma u amba mazha.

Mbiḍi: Ndi ngoho, vha do sala vha si na vhalanda.

Ngweṅa: Vha do sala vhe vhothe shangoni lavho.

Mvuvhu: Nahone vha do la mini ngauri hu do vha hu si tshee na tsha u zwima!

Muzhou: Vha do fa nga ndala, Vhafuwi!

Sankambe: Zwino ro da na muhumbulo hafha: Arali vha nga litsha hezwi zwa u twa vha khou ri ponda, zwiliwa zwi do diswa kha vhone nga riṅe ḍuvha liṅwe na liṅwe. A vha nga tui vha tshi zwima. Vhone tshavho hu do vha u talela TV ḍuvha lothe.

Vho Ndaui vha thetshesela zwe zwa vha zwi tshi khou ambiwa.

Vho Ndaui: Ni do ndisela zwiliwa? Ndi thandululo yavhudi heyo! Fhedzi ndi tea u ni tsivhudza hafha: na tou pfuka ḍuvha lithihi fhedzi, ndi do ni roda nothe nga luthihi!

Thendelano ya mbo vha yeneyo. U bva wonoyo musu, ha rumelwa tshipuka tshithihi ṅwavhoni wa Vho Ndaui ḍuvha liṅwe na liṅwe. Ha mbo swika ḍuvha la uri Sankambe tshi vhe tshivhelo tsha Vho Ndaui. Sankambe tsho vha tshi sa toḍi u fa, tsha mbo luka maano.

Sankambe tsha tshimbila nga u ongolowa tsho livha n̄wāv̄honi wa Vho Ndaū. Vho Ndaū vho vha vhe na n̄dala nga maanda. Musi vha tshi vhona Sankambe kwo t̄ukufhala kwo rali, vha sinyuwa vhukuma.

Vho Ndaū: U vhona u nga kuvhuda kutukutuku ngaurali ku nga mpfusha? Ndi na n̄dala nga maanda, nahone idzou vhona uri wo onda hani na u t̄ukufhala!

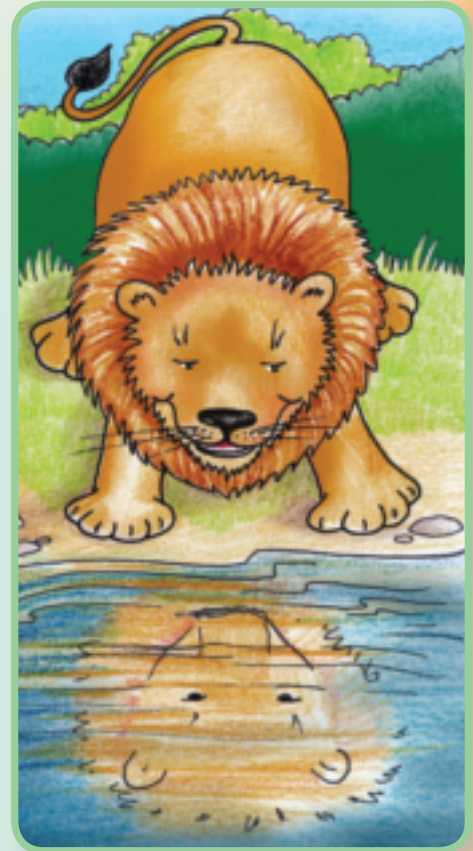
Sankambe: Vha a ñivha Vhafuwi, phukha dzo vha dzo vha rumela mivhuda ya rathi, fhedzi miñanu ya vho pondiwa nga inwe ndau ndilani.

Vho Ndaū: Ndi ndau ifhio yeneyo? Ndi n̄ne khosi ndi ndothe hafha.

Sankambe: Ho vha hu ... ndi... hu na ... hu na liñwe lidau jihuhulu. Lidau la hone lo ri vhudza uri ndi lone khosi ya mahosi othe hafha sananga.

Vho Ndaū: N̄daryeni u n̄sumbedze lidau la hone, uri ndi li funze mikhwa – hoyu ndi muvhuso na shango L̄ANGA!

Sankambe na Vho Ndaū vha mbo swika mulamboni wo tsaho vhukuma. Sankambe tsha vhudza Vho Ndaū uri lidau li ngomu mañini. Vho Ndaū vha t̄dzimela mañini vha vhona murunzi wavho. Vha vhona u nga ndi liñwe lidau. Vha vhomba nga ipfi jihulu vha mbo ñi fhufhela mañini vha tshi lwa na zwe vha humbula uri ndi liñwe lidau. Vho Ndaū vha tshi ralo vha gekhana na tombo lihulu vha mbo ñi nwela kotho. Sankambe, tshe tsha vha tshi songo takala zwone, tsha humela kha dziñwe phukha uri tshi vha vhudze mafhungomañifha. Nangoho u bva tshitshetsho phukha dzo tshila dzo takala afha muñanani wa Sananga.

Vhalani mbudziso dzi tevhelaho ni dzi fhindulele kha zwikhala zwe na ñewa.

Ndi nga mini phukha dzo vha dzi tshi ofha Vho Ndaū ngaurali?

Maano a Sankambe o vha afhio?

T̄hoho yavhudi ya lungano ulu i nga vha ifhio?

Ndi nga mini phukha dzo vha dzi tshi kakamela musidzi tshi amba na Vho Ndaū?

U pulana litambwa

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u ñwala.
- Ñwalani mvetamveto. • Humbelani khonani yañu a dzudzanye mvetamveto yañu. • Dovhololani mañwalwa añu ni ite ndulamiso dzo teaho. • Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yañu nga vhudele.

Kha ri ambe

Kha mabambiri a u shumela o fhiraho no vhala mifhindulano mivhili. Zwino dilugiseleni u ñwala mufhindulano wañu inwi muñe. Shumani ni na muñwe nga inwi ni tshi fhedzisa mepe uyu wa mihumbulo.

Themo ya 1 – Vhege 7–8

Dzina la litambwa

1 Vhabvumbedzwa ndi vhonnyi?

2 Puloto yaño ndi ifhio?

4 Muanetsheli u do amba zwifhio?

3 Fhethuvhupo ndi hufhio?

5 Ndi mulaedza ufhio une nda tama u fha vhatu?

Kha ri ñwale

Shumisani mepe wa mihumbulo kha u ita mvetamveto, musi no no fhedza u dzudzanya mvetamveto, ñwalani litambwa lañu nga vhudele tshikhalani tshe na ñewa.

Ni nga bveledza vhabvumbedzwa vhañu ni tshi shumisa zwine vha amba. Ñwalani maipfi a no ambiwa nga vhabvumbedzwa vhañu kokotolo. Ñwalani madzina a vhabvumbedzwa vhañu kha kholomu i re kha tshang'a tsha monde ni ñwale zwine vha khou amba zwi kha tsifhinga tsha zwino.

Talutsheedzani fhethuvhupo

Madzina a vhabvumbedzwa

Zwine vha amba zwi kha tsifhinga tsha zwino

U vhiga nga zwe vha amba

U shumisa zwiḁevhe: Ni tea u thoma kana u fhedza nga maiti a no shuma na maipfi a no nga: **tshi**, **ri**, **hu**, **mbo** na **no ralo**. “Ndi khou hambela uri ni nthuse,” ndi Bongi a **tshi** hambela kana Bongi a **tshi** hambela a **ri** “Ndi khou hambela uri ni nthuse.” “Ndi nga ṭuwa na inwi?” **hu** vhudzisa Peter kana Peter a **tshi** vhudzisa a **ri** “Ndi nga ṭuwa na inwi?”

Kha ri
ṅwale

Dzhenisani
zwiḁevhe
mathomoni na
magumoni a zwe
muambi muṅwe na
muṅwe a amba.

Ṭhoho ya vhudzisa Vho Ndau ya ri Ndi nga amba navho?

Sankambe tsha ri arali vha nga ri ṭa vha ḁo sala vhe vhoṭhe shangoni ṭavho.

Ndau ya vhudzisa ya ri ni ḁo nṅisela zwiliwa ṅwavhoni wanga naa?

No zwi itela mini? Ndi ene a tshi vhudzisa.

Anna a ri a huna tshine ra nga ita.

Zwino ṅwalani zwine vha khou amba sa maipfi maambelwa.

Anna

Ni vḥona u nga i ḁo na nga Mugivḥela?

Tshifhinga tshoṭhe tshati ya mutsho i sumbedza
mvula vḥusiku fhedzi.

Bongi

Jabu

Ndi zwone zwavḥudi ngauri Chiefs i khou tamba.

Tanganyani mafhungotswitii aya uri a ite mafhungo tserekano. Shumisani **nahone** na **ngauri**.

Tshimange tsho ja mbevha. Tshimange tsha dovha tsha ja tshisi.

Ro pfa ro tshuwa. Ro pfa phosho.

Mmbwa yo huvha. Ho vha hu na muthu getheni.

Vho gidima vha khuda. Mvula ya na.

O renga rokho. O dovha a renga na zwienda.

Kha ri
ñwale

Wanani **pfanywa** (maipfi a no amba zwithihi) dza maipfi a re kha thebuju. Shumisani maipfi aya uri a ni thuse.

xela

vhaḡa

lamba

veta

humbudza

vhulenda

mbava

mafhi

hwenya

shengela

tambula

tota

dzida

Pfanywa ndi maipfi a re na thalutshedzo dzi no fana. Tsumbo, **lima** ndi pfanywa ya **gweḡa**.

zanyuka

ngalangala

padza

hana

tsivhudza

vhuhwavho

fobvu

mukhaha

Wanani **mafhambanyi** a maipfi o talelwaho. A ñwaleni tsibogisini tshi re magumoni a fhungo.

Uyo musi ho vha hu tshi khou rothola.

Nda sinyuwa ndi tshi vhona kukaladzi kwanga ku tshi khou shulula swobo.

Ndo tshimbila nga bisi ndo ima.

Ni bvule zwiambaro zwa mivhala mivhili.

Khuni tsekene ndi dzone dzi no dugesa.

Bugu yanga ya tshikolo yo xela.

Kha ri
vhale

Tshiatsiatsi tsha duda

Ndi atsiatsi ya tshiatsiatsi.
 Ndo thoma mulovha.
 Nda nga ndi sa lovha.
 Nda ya ha dokotela.
 Nda vhuya ndo tokotela.
 Mishonga i minzhi.
 Atsia! Atsia!
 Nda dzhena nguvhoni.
 Atsia! Atsia!
 Na miloroni.
 Thishu dzo fhela.
 Ndi tshi fumula.
 Ndo feila thesite ya mupeleto.
 Nga tshiatsiatsi Vho Thitshere.

Bruce Lansky (tsho tou pambiwa)

Kha ri
ambe

- Lingedzani u thetshelesa mutevhetsindo kana mudivhitho wa tshirendo itshi.
- Tshi vhaleleni ntha ni vhandele mudivhitho zwanda.
- Ambani na muñwe nga inwi nga mafungo a tshirendo itshi.

Kha ri
ñwale

Ñwalani tshirendo tshañu inwi muñe.
 Ni lingedze uri mutaladzi muñwe na muñwe wa vhuvhili u vhe na ipfi li re na
 mutevhetsindo. Itani mvetamveto ya tshirendo tshañu inwi muñe. Tshi vhaleleni
 khonani yañu ni tshi tou vhalela ntha ni kone u tshi ñwala tshikhalani tshi re afho fhasi.

Duvha:

Kha ri
ñwale

Shumisani mañwe a thangeladzina idzi kha u fhedzisa mafhungo a re afho fasi.

nga fasi

nṯha ha

seli ha

tsini na

murahu ha

kha

Nndwakhulu u dzula _____ bada ine a i pfuka ðuvha liñwe na liñwe.

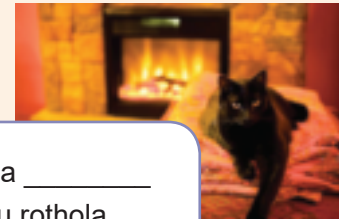
O vhea bugu _____ ṯafula.

O fhufha a pfuka _____ gethe.

Tshimange tsho dzula _____ mulilo nga uri hu khou rothola.

Luswielo lu _____ vothi.

Vho hwala dzanda ḷa khuni _____ ṯhoho.

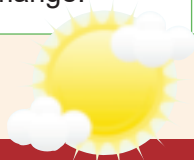
Kha ri
ñwale

Ñwalani dzina ḷa tshipuka ni tshi itela u fhedzisa mafanyisi.

Ri anzela u ṯalutshedza tshiñwe tshithu nga u amba uri tshi fana na tshiñwe tshithuvho. Tsumbo, arali muthu a tshi tshimbila nga u ongolowa ri ri "U na totho dzi no nga dza luaviavi." Hezwi zwi vhidzwa upfi ndi ḷifanyisi. Ri anzela u shumisa zwipuka na zwikhokhonono kha mafanyisi.

1	U lemela sa ndou	ndou
2	O nona sa nguluvhe.	
3	O lapfa sa mupapawe.	
4	U fela felo sa bete.	
5	O naka sa ðuvha.	
6	U ḷikukumusa sa phikhokho.	
7	U na vhutshivha sa ṽowa.	
8	U ḷifuna sa tshimange.	

Tshikhodo tsha Afrika Tshipembe

Themo ya 1 – Vhege 9–10

Kha ri vhale

Kha ri farane nga zwanda, Riṅe vha lushaka lu no diṱongisa.
Roṱhe ri imba luimbo lwa, Nkosi Sikelel' iAfrika.

Na riṅe vhana vhaṱuku. Ri tea u fhaṱa shango ḽashu.
Kha ri ite uri Afrika Tshipembe ḽi vhe ḽa khwiṅe
Nkosi Sikelel' iAfrika.

Ri vharangaphanḽa vha matshelo,
Vharangaphanḽa shangoni ḽa masana.
Nkosi Sikelel' iAfrika.

Kha ri ambe

- Tshikhodo itshi tshi amba nga mini?
- Ndi nga mini ri tshi ri ndi tshirendotshikhodo?
- Tshikhodo itshi tshi na mutevhetsindo?
- Ndi lini hune vhathu vha ita zwirendozwikhodo?

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u ṅwala.
- ṅwalani mvetamveto. ● Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu. ● Dovhololani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho. ● Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudede.

Kha ri ṅwale

Ni vhona u nga vhoiwe sa vhagudi ni nga ita mini kha u ita uri shango ḽashu ḽi vhe ḽa khwiṅe? Dzhenisani mihumbulo yaṅu kha hoyu mepe wa mihumbulo.

Zwino ñwalani phara nga uri ni nga ita mini uri shango la Afrika Tshipembe li dzulee khalo.

Kha ri ñwale

Shumisani mihumbulo iyi kha mepe wa mihumbulo.

Ro ni fha fhungo thoho (muhumbulo muhulwane) line na nga thoma ngaalo phara iyi.

Afrika Tshipembe ndi shango la manakanaka nahone rothe ri nga thusa kha u ita uri li tshilee khalo.

Handwriting practice lines for the text above.

Zwino ñwalani tshikhodo tshanu inwi mupe nga vhutshilo ha Afrika Tshipembe.

Handwriting practice lines for the text above.

U diphina

Eee! Kha vha vhone ñwedzi wee,

Wo tshena wo tou wee;

Eee! Kha vha vhone mmawe

U nga lammba tadulu.

Kwo vha ku kutukutuku ila

vhege. Ku tshi nga vhura ha

Vho Ligege; Namusi ndi muhuluhulu

Wo ola O khulukhulu.

E Follen (tsho tou pambiwa)

Kha ri
ambe

- Madzina a pulanete ni a a ðivha?
- Ni a ðivhudzisa uri pulanete dzo tou itisa hani?
- Dzi fana na pulanete yashu, Lifhasi?
- No no vhuya na vhona dziñwe dzadzo vhusiku, ngei ðadulu?
- Ni a zwi ðivha uri ri vhukule chungafhani u bva kha ðuvha?

Tshirendoni itshi Pluto i kha ði pfi ndi pulanete. Nga 2006, vhoradzisaintsi vho tendelana kha ðhalutshedzo ntswa ya uri pulanete ndi mini, vha pfana uri Pluto a si pulanete.

Hu na pulanete dza ðahe dzi no mona ðuvha? Thetshelesani ndi tshi dzi vhidzelela nga nthihi nga nthihi. Mercury? Ndi hone! Ndi wa u thoma. Ndi tsinitsini na ðuvha. Venus? Ndi hone! Ndi wa vhuvhili Ndi a penya, sa dzinga. Lifhasi? Ndi hone! Ndi wa vhuraru Lifhasi haya hashu. Mars? Ndi hone! Ndi wa vhuña Ndi mutswukutswuku, idani ni nndalele.

Jupiter? Ndi hone! Ndi wa vhuñanu Ndi nge muhulusa, fhana ni nga si tshile. Saturn? Ndi hone! Ndi wa vhurathi Rinngi dza buse na aisi. Uranus? Ndi hone! Ndi wa vhusumbe. Ndi tengama ndo sendama, ðadulu kule. Neptune? Ndi hone! Ndi wa vhumalo Ndi na phopho khulukhulu. Pluto? Ndi hone! Ndi wa vhuñahe. Ndi mutukusa kha vhothe, ndi mutshilani.

M Goldish (tsho tou pambiwa)

Kha ri ambe

- Tshirendo itshi tshi khou amba nga mini?
- Ni vhona u nga ndi ngani murendi o ñwala itshi tshirendo?
- Tshirendo itshi tshi ni vhudza mini nga kudzulele kwa pulanete?
- Pulanete yashu, Lifhasi, i vhukule vhungafhani na ðuvha?
- Vhalelani tshirendo itshi ntha ni rwe mulenzhe fhasi ni tshi tevhedza mutsindo watsho.

Kha ri ñwale

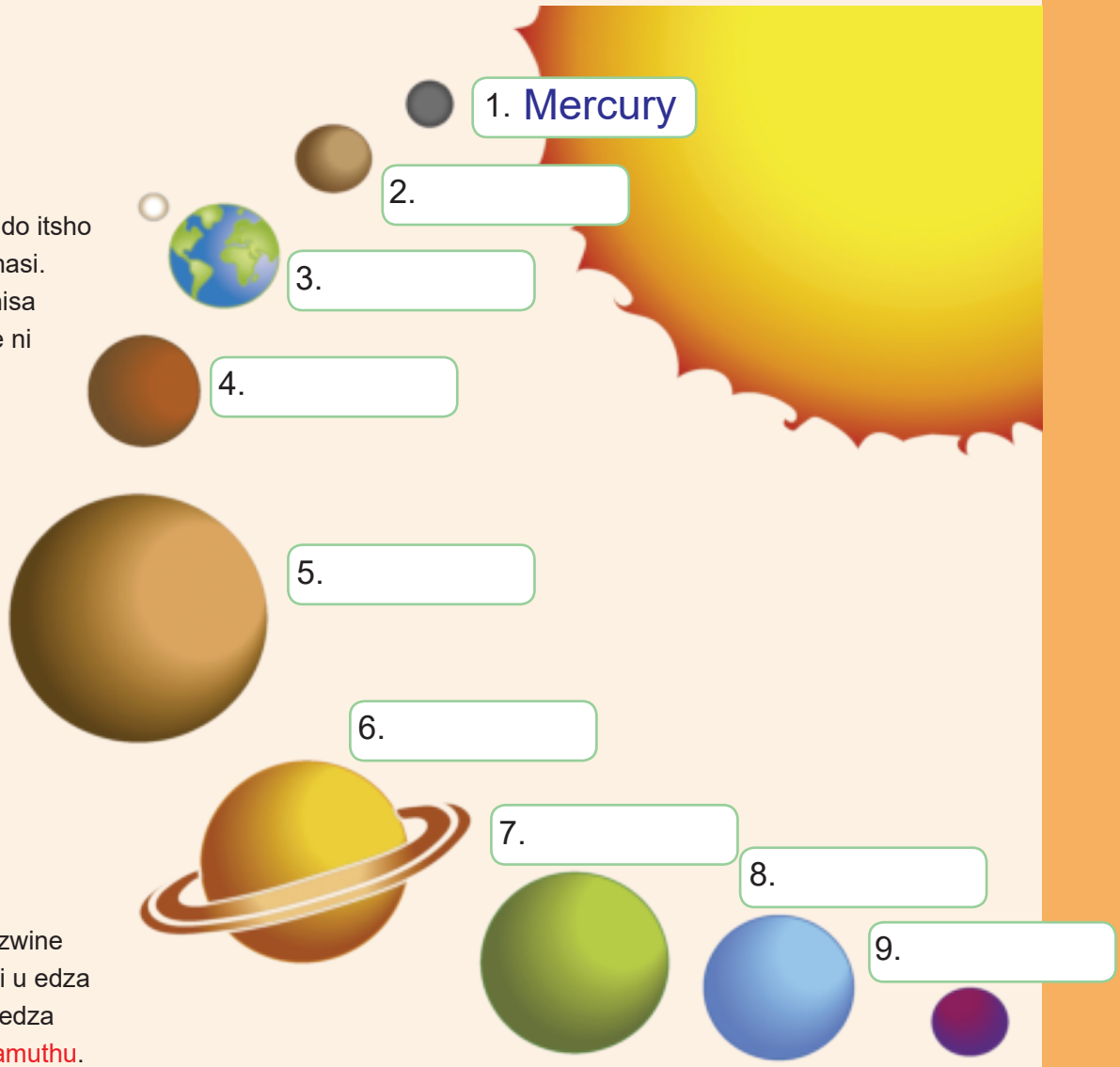
Tshirendoni itshi wanani phere dza rathi dza maipfi ane a vha na mutevhetsindo ni dzi ñwale afho kha thebuļu.

kule	tengama				

Kha ri ite nyito

Lavhelesani tshirendo itsho na nyolo i re afho fhasi. Lingedzani u dzhenisa madzina a pulanete ni tshi tevhedza zwine tshirendo tsha ri vhudza zwone malugana na vhuimo ha pulanete dzi tshi mona na ðuvha. Kha hetshi tshirendo, murendi u vhidzelela pulanete nga nthihi nga nthihi dzi tshi fhindula. U dzhia pulanete idzi sa vhathu. Ndi zwine ra zwi vhidza uri ndi u edza muthu, maipfi a no edza muthu a pfi **maedzamuthu**.

Limethafore ndi mini?

Ri shumisa nga maanda mamethefore zwirendoni.

Limethafore ndi musi hu tshi shumiswa ipfi (kanzhi dzinazwalo) kana

lifurase kha u talutshedza mvumbo ya tshinwe tshithu. Tsumbo ndi: U na mbilu ya tombo.

U tou vha thase. Musi ni tshi shumisa limethafore, ni vha ni tshi khou vhambedza zwithu ni sa shumisi "sa" kana "fana".

Kha ri
hwale

Zwino hwalani tshirendo tshanu nga vhudele ni tshi rende le kilasi.

Kha ri
ambe

Bulani zwine linwe na linwe la mamethafore aya la amba.

Olani tshifanyiso tsha u sumbedza lithihi lao.

Mudededzi washu vho vha vha siho, mapfene a tsitsa vhana.

A tou oma nga nyofho.

Thesite yo vha i sa kongi – i tshi tou vha dzhia wo lala.

U fhedza!

Ndi a kona

- u vhala lungano.
- u vhala mañwalwa a u kungedzela.
- u sengulusa mañwalwa a u kungedzela.
- u vhala atikili ya gurannḁa.
- u topola ṽhoho ya mafhungo, nḁivhadzamuvhigi, marangaphanḁa.
- u vhala muvhindulano
- u pulana na u ñwala tshiṽtori.
- u pulana na u ñwala atikili ya gurannḁa.
- u pulana na u ñwala muvhindulano
- u humbulela uri tshiṽtori tshi ḁo fhela nga nḁilade.
- u ita ḽitambwa ḽi no kwama tshiṽtori.
- u topola vhabvumbedzwa, puloto na fhethuvhupo.
- u shumisa thangi na mitshila.
- u bula mafhambanyi na pfanywa.
- u ṽalukanya ñefhungo na nyito.
- u topola na u shumisa tshaka dzo fhambanaho dza madzina.
- u sengulusa khungedzelo.
- u topola lushaka lwa vhathetshelesivhaṽaleli.
- u ṽalukanya zwishumiswa zwo fhambanaho zwi re kha khungedzelo.
- u ñwala khungedzelo ndi tshi shumisa figara dza muambo.
- u dizaina burosha.
- u ṽalutshedza uri fhungotswititi na fhungombumbano ndi mini.
- u topola ñefhungo na nyito fhungoni.
- u shumisa thangeladzina nga ngona.
- u topola kuhumbulele na zwine zwa tikedza kuhumbulele ndi tshi shumisa luambo lwa u kwengweledza/u kungedzela.
- u pulana na u ñwala kuhumbulele (agumente) ku no kwengweledza/u kungedzela.
- u topola zwishumiswa zwa vhurendi sa mamethafore na mafanyisi.
- u shumisa luambo lwa u kungedzela.
- u ṽalukanya zwitatamennde, mbudziso na ndaela.
- u vha na vhuṽanzi uri hu na pfano ya ñefhungo na nyito.
- u shumisa maidioma na mirero.
- u shumisa maṽaluli.
- u shumisa zwifhinga zwi sa konḁi.

Z
W
i
t
e
n
g
o
m
u

Thero ya 3: U bula uri zwi itwa nga ndilade

Mañwalwa a u funza Themo ya 2 - Vhege dza 1-2

33 U baka khaphukhekhe 70

U topola milayo ya mañwalwa a u funza. U gera na u dubekanya ndaela. U țalukanya zwishumiswa nga zwanđa zwine zwa ęo țođea. U fhindula mbudziso dza tholokanyonđivho dzi no kwama risipi. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

34 U ñwala risipi 72

U ñwala risipi ya zwiłiwa zwi no funeswa. U ñwala ndaela dzi no tou tevhekana dza kuitelwe kwa tie. U fhedzisa fułoutshati ya zwine nda ita kha đuvha.

35 Mathomo na magumo maswa 74

U đivhadzwa thangi, mitshila na matsinde (midzi). Zwine thangi na mitshila zwa amba. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

36 Itani zwikhokhonozwitshini 76

U vhala ndaela U fhedzisa ndaela ho sedzwa zwiřanyiso. U fhedzisa fułoutshati hu tshi shumiswa mařanganyi.

37 Ndi țwa ndi tshi khou ita mini? 77

U ola mepe. U ola mepe u na ndaedzanđila.

38 U ñwala luñwalo lwa u laedza ndila 78

U topola ñefhungo, nyito (łiti) na tshiitwa fhungoni. U topola maiti ane a si shume na zwiitwa. U ñwala mařhungo a re na ñefhungo, łiti na tshiitwa. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

39 Vhonefhungo, maiti na zwiita 80

U topola milayo ya kushumiselwe kwa dikishinari u fana na maipfi a tsumbandila, maipfi a u țala, țhalutshedzo dzo fhambananho na thinwaipfi.

40 Zwine dikishinari (ťhalusamaipfi) ya ri vhudza 82

U vhala na u rera nga nganeapfufhi.

U anetshela ngano Themo ya 2 - Vhege dza 3-4

41 Vhusiku vhu no mangadza 84

U fhedzisa tholokanyonđivho i re na zwidombedzwa zwinzhi i no fana na ya mulingo hu tshi shumiswa mbudzisoťhalutshedzwa na mbudzisothopolwa. U đivhadzwa maitimafukeli. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

42 Mañwe hafhu a ngwena 86

U ita łitambwa łi no amba nga tshiřori. U sedzesa mvumbo dza vhathu U nanga mařaluli a no țalula mubvumbedzwa muhulwane. U shumisa mařaluli kha u ñwala ngaganyamvumbo ya mubvumbedzwa muhulwane. U pulana u ñwala maanea.

43 Nga matshelo 88

Madekwe ndo lora ... U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

44 U ñwala tshiřori tshanga 90

U ñwala tsenguluso ya bugu hu tshi shumiswa tshiřori. Ngoho kana khumbulelwa. U rera nga thebuřu ya zwi re ngomu. Nyito nga maiti a no shuma na zwiitwa na maiti ane a si shume na zwiitwa.

45 Tsenguluso ya bugu 92

U humbulelea tshiřori hu tshi shumiswa zwiřanyiso na țhoho dza tshiřori Therisano nga tshiřori: Vhabvumbedzwa, fhethuvhupo na puloto. U đivhadzwa nganeavhutshilomuņe sa lushaka lwa mañwala a łitheretsha. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

46 Vho Nelson Mandela vha tshee mutuku 94

U ñwala tsenguluso ya bugu hu tshi nweledzwa puloto, fhethuvhupo, vhaanewa na thero. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

47 Tsenguluso ya bugu 96

U sedzulusa tshaka dza mañwalwa na milayo yadzo. U sedzulusa tshifhinga tsha zwino tsha khou, tshifhinga tsho fhelaho tsha khou na tshifhinga tshi đaho tsha khou. Nyito yo đisendekaho nga tshiñwe na tshiñwe tsha zwiřhinga izwi.

48 Zwi bvelela zwi tshi ya phanda 98

Mvusuludzo ya tshifhinga tsha zwino tsha khou, tshifhinga tsho fhelaho tsha khou na tshifhinga tshi đaho tsha khou sa mutambo wa bodo. U đitola ho sedzwa mabambbiri a u shumela a fumirathi o fhiraho. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari ya ene muņe.

U fhedza! 100
U đitola

Kha ri vhale

Risipi ya khaphukhekhe ya pinki

Thimbanywa

Bwindi la khekhe

125 g ya madzharini a sa kondi
 Khaphu ya swigiri
 Makumba a 3
 Kulebula kutuku kwa 1 kwa vanila
 Khaphu dza $1\frac{1}{2}$ dza fulauru i no
 dikukumusa nga yothe
 Khaphu ya $\frac{3}{4}$ ya mafhi

Icing

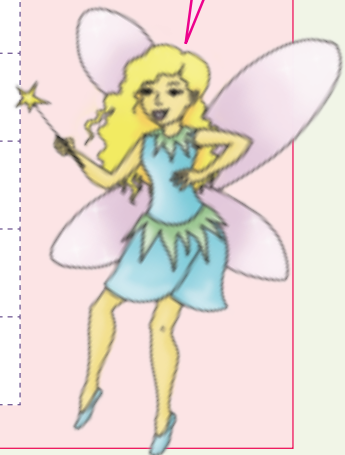
50 g ya botoro i si na muho
 Khaphu dza 2 dza swigiri ya icing
 Zwilebula zwituku zwa 2 zwa
 mafhi
 Zwiunedzi zwa u khavhisa

Kuitele

A large rectangular area with horizontal dashed lines for writing.

Mubaki o vhilinganya ndaela dza u ita Fairy Cakes. Wanani uri ni nga kona u wana naa uri Thimbanywa idzi dzi itiswa hani. Gerani ndaela dzi re kha siatari la seli ni dzi nambatedze tshikhalani itshi dzi tshi tevhkana nga ngona.

Duvha:

Maipfi maswa

Kha ri
ñwale

Ni tōḁa mafhi mangafhani?

Ni tōḁa fuḁauru nngafhani?

Zwine zwa bvelela musi no no bvisa khekhe ovenini?

Vhalani risipi nga vhuronwane ni ite mutevhe wa zwishumiswa zwa u baka zwine na ḁo zwi shumisa kha u baka hei khekhe.

Kha ri ite
nyito

Nomborani maga aya u thoma kha 1 u swika kha 9 ni tshi sumbedza thevhekano yone ya kubakele.

I bviseni ni i litshe i fhole.

Tanganyisani madzharini na swigiri ni shele makumba na vaniḁa ni rwe u swika zwi tshi vangana.

Rangani nga u dudedza oveni kha 180°C. Dzhenisani khaphukhekhe panini ya dzimafini.

Shelani bwindi kha zwibambiri zwa khaphukhekhe.

Shelani fuḁauru kha bwindi ḁa madzharini ni shele mafhi.

Bakani khaphukhekhe tshifhinga tshi no swika minete ya 20 – 25.

Shelani mafhi kha boḁoro u swika ho no vha na muvhala mutshena ni kone u shela zwigiri ya icing.

Fhoredzani icing nḁha ha khekhe.

Nuḁedzani zwiḁuḁedzi.

Kha ri
n̄wale

N̄walani risipi ya tshil̄iwa tshine na tshifunesa. N̄walani risipi sa mvetamveto. Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu. I n̄waleni nga vhudele afho fhasi.

Risipi ya _____

Thinganywa

Kuitele

Duvha:

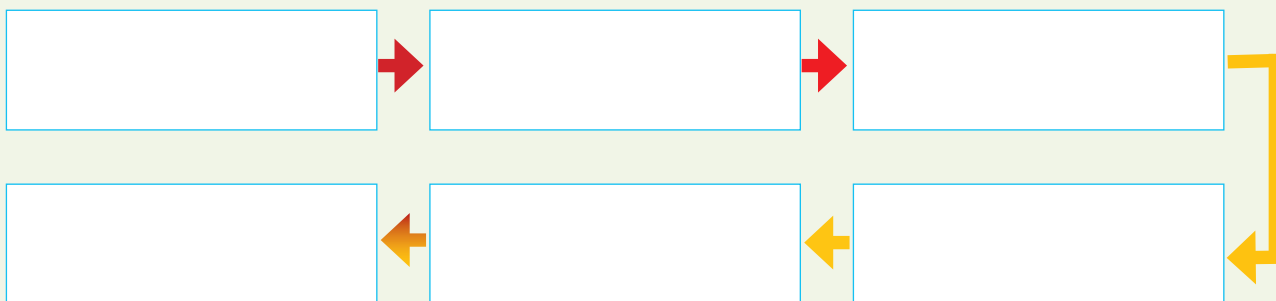
Ndaela dzi re afho fhasi ndi dza u ita khaphu ya tie. A dzi khou tevhekana nga ngona. Dzi ñwaleni kha nyolo ya fuḷou dzi tshi tevhekana nga ngona.

Posani zwisagana zwiraru zwa tie kha thiphotho.
 Rithani tie i re khaphuni nga kulebula kuṭuku.
 I litsheni i ɽereke lwa miminete miṭanu.
 Shelani mafhi o linganaho khaphuni.
 Dudedzani thikhaphu nga maḡi a no fhis. Shelani maḡi a no khou vhila nṭha ha zwisagana zwa tie.
 Shelani maswa maḡi geḡelani.
 Shelani tie khaphuni.

Zwino shumisani zwiḡoto ni tshi ita nyolo ya fuḷou ine ya sumbedza uri ni ɽwa hani kha duvha.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9

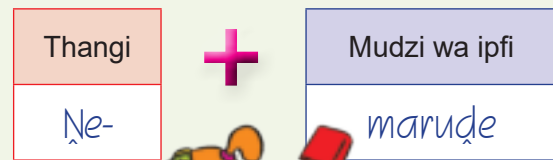
Thangi ndi mini?

Thangi a si ipfi lo fhelelaho. Ndi tshipida tsha ipfi tshine tsha tumiwa mathomoni a ipfi (kha mudzi/tsinde). Thangi inwe na inwe i na zwine ya amba. Musi thangi yo tumiwa kha ipfi, zwine mudzi wa ipfi wa amba zwi a shanduka.

Kha ri ite nyito

Lavhelesani tsumbo asiya. Hu bvelela mini musi ni tshi tuma thangi kha mudzi wa ipfi? Ipfi jiswa li amba mini?

Thangi dzi tevhelaho dzi amba mini?

Tangedzelani thangi kha li inwe na li inwe la maipfi aya. Ni kone u talela mudzi wa ipfi.

ramabindu	nyalunako	ndila	ditshea
raluvhilo	nyamungozwa	nemashango	
dithu	nyamurovheni	lusidzana	
kutukana	liduna	tshisidzana	
nyatshivhenga	nemuḍi	nyanzweezwee	

Thangi idzi dzi a mba mini?

Thangi	Thalutshedzo	Thangi	Thalutshedzo
ne	muḁe wa	ḁi	u titilidza
ra	mudzia u	lu	tshisekene
nya	mudzia u	ku	tshipufhi

Kha ri ḁwale

Tumani thangi kha maipfi o talelwaho nga fhasi uri ni fhedzise zwine mafhungo aya a amba.

1. Vho Maano ndi vhone <input type="text"/> ndila wa vuhwe ha Shavhani.	2. Shumani o <input type="text"/> ḁwalisa uri a kone u tamba bola.
3. Ndi tshi aluwa ndi tama u vha <input type="text"/> saints i a re na bvumo.	4. Tshuḁwahaya yanga ya mbalo ndo tou <input type="text"/> ḁwalela nḁe muḁe.
5. Ndi <input type="text"/> mutukana lwe lwa ri fhira roḁhe kha thesite.	6. Kuḁa <input type="text"/> musidzana ku no dzula phanda ku vhala nga luvhilo.
7. Mulayo uri <input type="text"/> muḁi ndi ene a no thela muthelo.	8. Muhulwane wa domba wa mukegulu ndi <input type="text"/> mungozwa.
9. Ro wana ḁhungununu <input type="text"/> mulambo i tshi khou kumedza.	10. Iyi kholomo arali ya nga imeledzwa zwavhuḁi i nga vha <input type="text"/> ikholomo hu si kale.
11. Ndi <input type="text"/> khaladzi kwawe kwe kwa xedza bugu yanga.	12. Ni nndindele fhasi ha <input type="text"/> muri hetshila tshi re tsini na gethe la tshikolo.

1 ne, 2 ḁi, 3 ra, 4 ḁi, 5 lu, 6 ku, 7 ne, 8 nya, 9 ne, 10 ḁi, 11 ku 12 tshi.

Nangani thangi tharu ni dzi shumise kha u sika maipfi maswa mararu ane ḁo a shumisa mafhungoni mararu.

Mutshila ndi mini?

Mitshila i fana na thangi, zwi fhambana ngauri i tsumiwa magumoni a maipfi uri i shandule zwine maipfi a amba. Tsumbo: mutshila -fulu u amba u kalula ha zwithu.

Mitshila i tevhelaho i amba mini? Tangedzelani mitshila kha liñwe na liñwe la maipfi aya. Ni kone u talela mudzi wa ipfi.

gumofulu ṅdoulume khulukadzi malume

mbudzana mukukulume singela

vhalisa ṭoḡana budzwana

shangoni ṅguluzwana vhonani rengela

rungisa vhidzana gukulume kiḷasini

fhaṭulula lumiwa muṭulume muḡini

Kha ri ite nyito

Lavhelesani tsumbo. Hu bvelela mini musi ni tshi tuma mutshila kha mudzi wa ipfi? Ipfi liṣwa li vho amba zwifhio?

Mudzi wa ipfi	Mutshila
dakalo	fulu

Mitshila iyi i amba mini?

Mutshila	Ṭhalutshedzo	Mutshila	Ṭhalutshedzo
lume	tshiduna	isa	itisa/thusa
ana	tshiṭuku/u itana nyito	ela	itela
fulu	kalula/zwinzhi	ulula	dovholola
kadzi	tshisadzi	ni	fhethu

Kha ri ṅwale

Ṭumani mitshila kha maipfi o talelwaho nga fhasi uri ni fhedzise zwine mafhungo aya a amba.

1. Bulasini ya Malume hu na phambo nznzhi na mikuku miraru.
2. Ro vha ro dzula kiḷasi yashu musi ri tshi pfa phosho khulu.
3. Ndi pfa ndo ḡala dakalo musi ndi tshi ni ṅwalela luṅwalo ulu.
4. Mme ashu vha khou ri bika zwiliwa zwa u ḡifha.
5. Tshikolo tshi tshi bva Mandu na ṅṅe ri ḡo shuma tshuṅwahaya.
6. Hu pfi khulu ndi kholomo ya tsadzi.
7. Tshivenda tshi ri khali ya u shulula a i fani na yo bikaho.
8. Ro ya vhugalaphukha ra vhona ṅdou nthihi na tsadzi nznzhinzi.
9. ṅwedzi a hu na mufhe.
10. Mudededzi washu vha ri muṭu u no mela maḡini ndi muṭu .
11. ṅwana wa mbudzi ndi mbudzi .
12. Ra ṭanganyisa mbalo nznzhinzi hu swika hune ra wana gumo ḷadzo .

1 lume, 2 ni, 3 fulu, 4 ela, 5 ana, 6 kadzi, 7 lume, 8 ni, 9 ful, 10 lume, 11 ana 12 fulu.

Nangani maipfi mararu e a talelwa nga fhasi a no bva kha nyito yo fhiraho ni a shumise mafhungoni mararu.

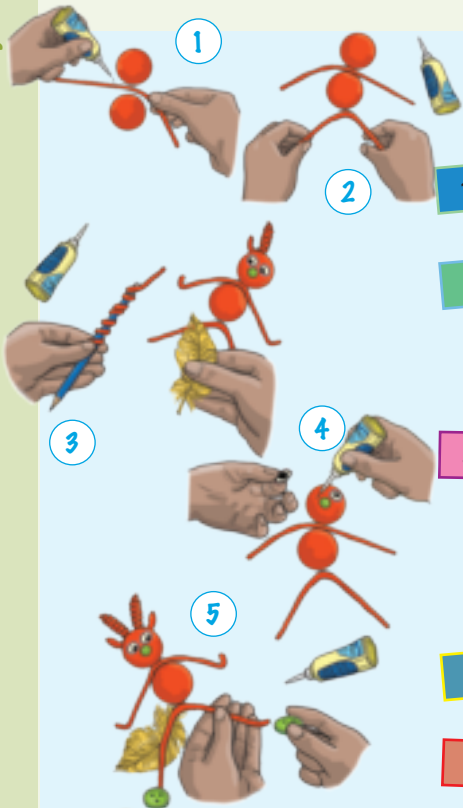
Kha ri
ite nyito

Lavhelesani nyolo dzine dza sumbedza kuitelwe kwa zwickhokhonono izwi. Musi ni kha tshigwada, wanani uri ni tea u shumisa zwithu zwifhio kha u vhumba vhatshini avha. Ni kone u n̄wala ndaela afho tshikhalani tshe na n̄ewa

Zwine na tea u vha nazwo

- ✓ Guḽuu ya Bostik
- ✓ Zwifhuṭabibi zwa 3
- ✓ Pomphom dza 2 dza saizi ya vhukati (vhuphara ha 4 cm)
- ✓ Phomphom ṭhukhu
- ✓ Maṭomaruḽwa a 2
- ✓ Muthenga wa u ita mutshila
- ✓ Gunubu dza 2 dza u ita khando dza milenzhe

Themo ya 2 – Vhege dza 1–2

Kuitelwe kwa phomphom

- 1 Olani zwitendeledzi zwiḥulwane zwivhili, zwi no fana kokotolo, kha tshipiḽa tsha khadibodo. Zwi gereni.
- 2 Olani zwitendeledzi zwiṭuku zwivhili nga ngomu ha zwitendeledzi zwiḥulwane. Zwi gereni, u itela uri zwitendeledzi zwanu zwiḥulwane zwa khadibodo zwi vhe zwo no vha na mabuli vhukati.
- 3 Nambatedzani zwitendeledzi izwi zwivhili, ni zwi pombe nga wuḽu ya ṭaḽa i tshi fhira kha buli ya tanda i tshi mona na zwitendeledzi nga nḽa u swika zwo no tandiwa tshoṭhe. Ni nga shumisa vhutambo vhuvhili kana vhuraru u itela u pomba zwitendeledzi nga u ṭavhanya.
- 4 Ni tshi shumisa tshigero tshi no fhira, gerani wuḽu memeni dza zwitendeledzi izwi zwivhili.
- 5 Serisani tshipiḽa tsha wuḽu vhukati ha zwitendeledzi izwi zwivhili ni vhofhe zwi khwaṭhe. Zwino bvisani zwitendeledzi.

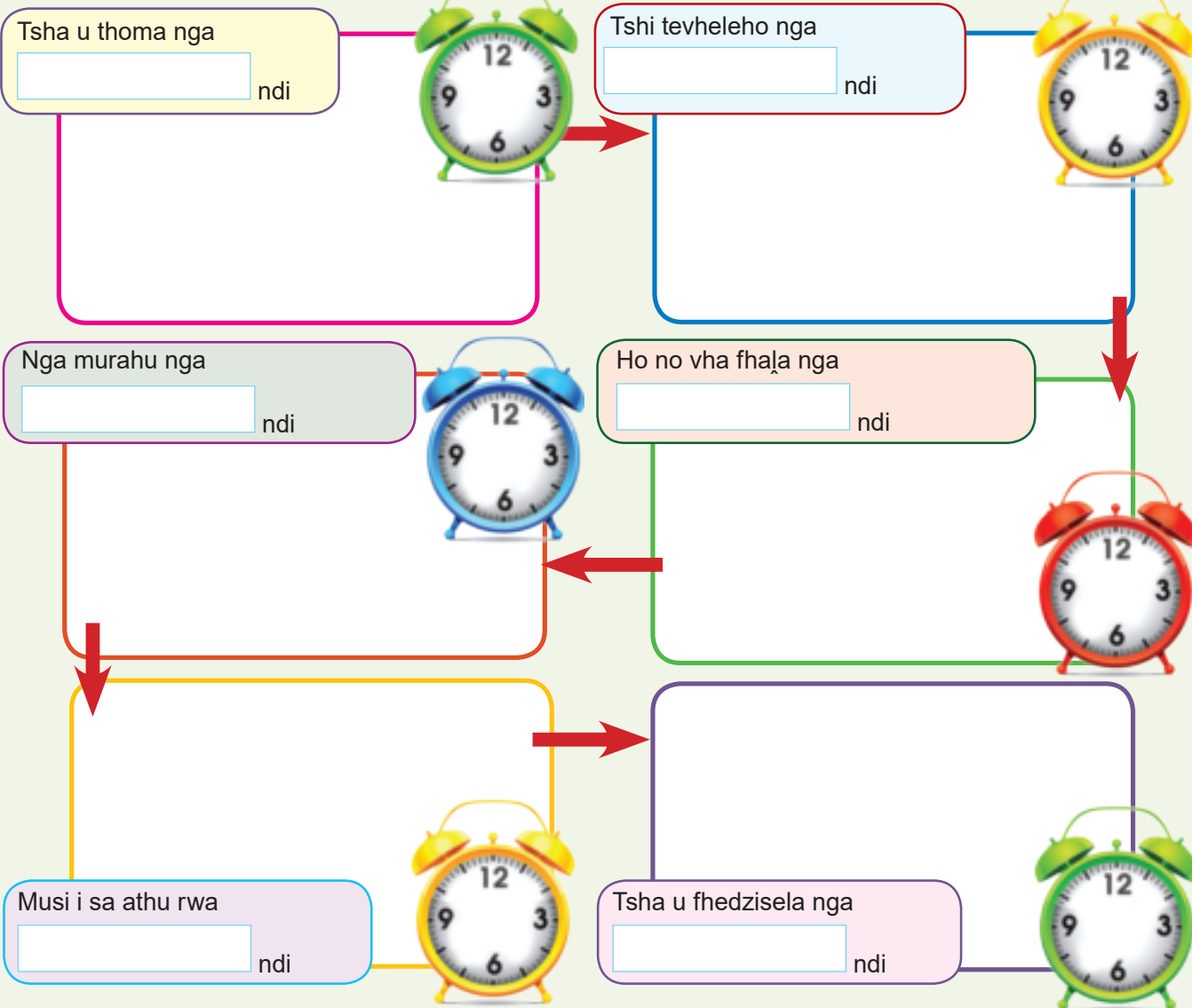

Kha ri
n̄wale

Zwino n̄walani uri ni ḽo ita mini nga matheriala aya ni tshi katela na dziphomphom.

Ndi ṭwa ndi ṭshi khou ita mini?

Ḑadzani watshi kha zwifhinga zwo fhambanaho zwa ḑuvha ni kone u ola tshifanyiso tshi no sumbedza zwine na ṭwa ni ṭshi ita.

Themo ya 2 – Vhege dza 1–2

Zwino shandulani tshati iyi i vhe mafhungo a no ḑalutshedza zwine na ṭwa ni ṭshi ita kha ḑuvha.

Duvha:

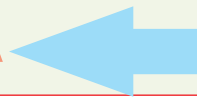
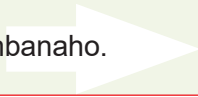
Kha ri ite nyito

Olani mepe wa u sumbedza ndila ya u bva huñwe fhethu (hayani ha hañu, vhuimabisi, vhengeleni) i tshi ya tshikoloni tshañu.

Kha ri ñwale

Zwino ñwalani masia o fhambanaho.

A large rectangular area with horizontal red lines, intended for writing the names of the directions shown in the arrows.

Kha ri
ñwale

Vhalani mafhungo aya ni na khonani yañu.

Talelani vhoñefhungo nga **muvhala mutswuku**. ñefhungo ndi muthu kana tshithu tshine tsha khou ita nyito. Talelani ñiiti (nyito) nga muvhala **wa lutombo**. ñiiti ndi ñone nyito i re fhungoni. Talelani tshiitwa nga muvhala **mudala**. Hetshi tshipiḡa tshi ri vhudza uri nyito i kwama nnyi kana mini.

Malindi o nwa tie.

Zwimange zwi pandamedza mbevha.

Ann u takalela Ntakadzeni.

Vho Guga vho fhisa ñama.

Mutukana o pwasha fasiḡere.

Musidzana o leleḡisa khaithi yawe.

Riḡe ro baka khekhe.

Wanani ni talele maiti mafhungoni aya, ni kone u tangedzela zwiitwa.

O pwasha **fasiḡere**

U ḡamba tshifhaḡuwo ḡuvha ñiñwe na ñiñwe.

Sankambe tsha thoma mbambe.

Bisi yo lenga u swika.

Vha kiḡasi ya Gireidi 6 vho ḡavha muri.

Ann o ñwala imeji.

Zwino lavhelesani mafhungo aya. Talelani **ñefhungo** na **ñiiti**. Mafhungo aya ha na zwiitwa.

Maiti a si na zwiitwa a a kona u shuma mafhungoni a no amba.

U a vhala

Mmbwa i a eḡela.

Ri a ḡa.

Vha a shuma.

U a lila.

Vha a gidima.

Tshimange tshi a hona.

Gungwa ḡo ḡupela.

Duvha:

Kha ri
ñwale

Vhalani mafhungo a tevhelaho nga vhuronwane. Talelani **ñefhungo nga muvhala** mutswuku, **liiti nga wa lutombo** na **tshiitwa nga mudala**.

Ann o fhindula mbudziso nnzhi kilasini ñamusi.

Mandu o hadzima penisela yanga.

Ntakadzeni o posa bufho ña bammbiri muyani!

Khaladzi anga u khou vhala bugu ya ñaiburari.

Mme anga vha khou bika tshitshuu.

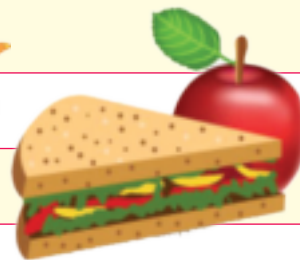
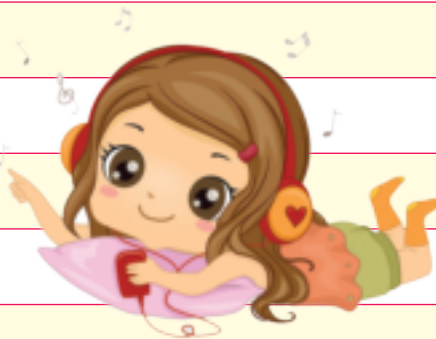
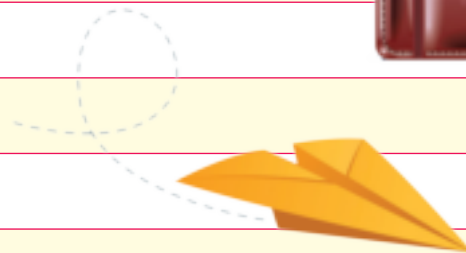
Ndi khou thetshesela radio.

Yoo! Ndo xedza founu yanga!

Tshifhango tsho rwa fasiṭere.

Ndi na R10 tshikwamani.

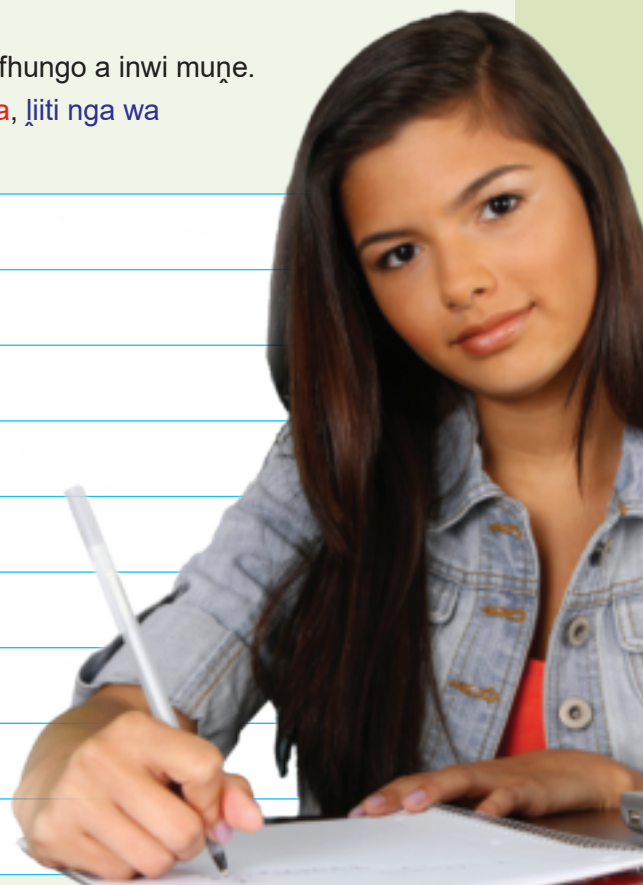
Ndo ña sangwetshi nga ñantshi.

Kha ri
ñwale

Ndo ña sangwetshi nga ñantshi. Zwino ñwalani mafhungo a inwi muṅe. Kha liñwe na liñwe talelani **ñefhungo nga muvhala**, **liiti nga wa lutombo** na **tshiitwa nga mudala**.

Blank lined writing area for student response.

Kha ri vhale

Maipfi a re **tsumbandila** kana **a re thoho** a wanala nga ntha ha siafari a ni vhudza uri maipfi a u thoma na a u fhedzisela kha siafari ligede ndi afhio.

Ipfi la u thoma lo swifhadzwaho li pfi ndi **ipfi la u tala**. Ipfi la u tala li ganndisiwa lo swifhadzwa.

Nga fhasi ha ipfi la u tala hu na ipfi lo nwalwaho nga malederedanzi la swifhadzwa li tshi sumbedza lushaka lwa thinwaipfi na u sumbedza uri ipfi li kha vhuthihi kana vhunzhi. Li ri vhudza uri ipfi ndi dzina, liiti, litanganyi, nzw.

Dikishinari i ri vhudza thalutshedzo dza maipfi nauri a buliwa nga ndilade. Maipfi a dikishinari o vhekanywa a tshi tevhekana nga ngona ya alifabethe.

henefha

a

henefha

LIDADZISI Henefha li shumiswa kha u sumba fhethu he muthu a ima hone, hu re tsinitsini na muambi.

Ndi do ima **henefha** nda lindela.

b

henefhalo

LIDADZISI Henefhalo li shumiswa kha u amba fhethu he zwithu zwa vhuya zwa bvelela kana u wanala hone.

Ndo i wana **henefhalo** he na vha no i sia hone.

c

Hh

henefhano

LIDADZISI Henefhano li shumiswa kha u sumba fhethu he muthu a ima hone, hu re tsinitsini na muambi.

Ndi **henefhano** he nda i wana no i vhea hone.

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

93

hetshi

LISALA Hetshi li shumiswa kha u sumba tshithu tsha dzina la kilasi ya 7 tshi re kha vhuimo ha u thoma ha masumbi. Hu re tsinitsini na muambi.

heyo

LISALA Heyo li shumiswa kha u sumba tshithu tsha dzina la kilasi ya 9 tshi re kha vhuimo ha vhuvhili ha masumbi.

Heyo bugu ndi yanga

hingo

DZINA Hingo ndi vhurala (tshitiretsha) tshe tsha vha tshi tshi shumiswa musalaula tsha u hwala mulwadze kana mufu.

Ro vha vhona musi vha tshi fhira vho hwala mufu nga **hingo**.

hobalala

LIITI 1 Hobalala zwi amba u kokodzela thumbu ngomu.

Imani no **hobalala** uri ni kone u gunubedza gunubu zwavhuḏi.

LIITI 2 Hobalala zwi amba u hwetekana ha thumbu yo dzhenela ngomu zwi tshi itiswa nga ḡḡala.

Zwa konḡa lwe a vho tshimbila o **hobalala** nga ḡḡala a tshi pepeleka.

ifa

DZINA Ifa li amba thundu, thakha kana ḡḡivho ye muthu kana vthathu vha sielwa nga muḡwe muthu o lovhaho.

Vho mu siela **ifa** la madanga a kholomo na mbudzi.

ija

LISALA Ija ndi lisalajisumbi li no sumba vhuimo hune tshithu tsha dzina la kilasi ya 4 na 9 la vha khaho. Ndi vhuimo ha vhuḡa u bva kha muambi.

Miri **ija** ndi ya malume Vho Mamaḡho. Kholomo **ija** ndi ya mboho.

iji

LISALA Iji ndi lisalajisumbi li no sumba he tshithu tsha dzina la kilasi ya 5 tsha vha khaho. Ndi vhuimo ha u thoma. Hu re tsinitsini na muambi.

Lidḡ **iji** lo naka vhukuma.

ijo

LISALA Ijo ndi lisalajisumbi li no sumba he tshithu tsha dzina la kilasi ya 5 tsha vha khaho. Ndi vhuimo ha vhuvhili u bva kha muambi.

Lidḡ **ijo** lo naka vhukuma.

Kholomo **ino** ndi ya mboho.

ima

LIITI Ima li amba u vha fhethu huthihi hu si na u ya phanḡa na murahu.

Ndo **ima** ndo lindela u pfa vhone.

imba

LIITI Imba li amba nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo.

A tshi **imba** zwi a takadza vhukuma ngauri u na ipfi lavhuḏi.

iy

imbana

LIITI Imbana li amba nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo fhedzi zwi tshi itwa nga vhatu vhavhili vha tshi itana nyito i no fana, ya u imba. *Vhoiwe na ita zwa u imbana ni do bva ni tshi lwa.*

imbanani

LIITI Imbanani ndi liiti li no shumiswa kha limudi la ndaello. Zwi vha zwi tshi amba uri vhatu vha ite nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo. Vha tshi khou itana iyi nyito nga ndila i no fana. *Inwi vhana imbanani ri vhone uri ndi nnyi a no kona.*

imbani

LIITI Imbani ndi liiti li no shumiswa kha limudi la ndaello. Zwi vha zwi tshi amba uri uyu muthu o newa ndaella ya uri a ite nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo. *Vhoiwe imbani ni tshi sumbedza uri no takala*

imbela

LIITI Imbela li amba nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo fhedzi zwi itwa musi muñwe muthu a tshi khou itela muñwe muthu nyito ya u imba. *Ro vha ri tshi khou imbela vhalakaha luimbo.*

imbelana

LIITI Imbelana li amba nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo fhedzi zwi itwa nga vhatu vhavhili vha tshi itelana nyito i no fana, ya u imba. *Vhatu vha khou imbelana nyimbo dza u takadza.*

imbelanani

LIITI Imbelanani ndi liiti li no shumiswa kha limudi la ndaello. Zwi vha zwi tshi amba uri vhatu vhavhili kana vhanzhi vho newa ndaella ya u itelana nyito ya u vula milomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo.

Vhatu vha hashu, imbelanani nyimbo dzi no takadza.

imbisa

LIITI Imbisa li amba nyito ya musi muthu a tshi ita uri muñwe muthu kana vhañwe vhatu vha vule mulomo hu pfale ipfi kana maipfi li/a tshi ita miungo.

Vhala munna a vha koni zwone u imbisa. Na u wina vho wina.

imbisana

LIITI Imbisana li amba nyito ya u vula mulomo ha pfala ipfi li tshi ita miungo fhedzi zwi itwa nga vhatu vhavhili vha tshi itisana nyito i no fana, ya u imba.

Vhana vha khou tamba vha tshi imbisana zwidade.

imbisanani

LIITI Imbisananani ndi liiti li no shumiswa kha limudi la ndaello. Zwi vha zwi tshi amba vhatu vhavhili kana vhanzhi vho newa ndaella ya u itelana nyito ya u vula milomo ha pfala maipfi a tshi ita miungo.

ino

LISALA Ino ndi lisalajisumbi li no sumba hune tshithu tsha dzina la kilasi ya 4 na 9 tsha vha khaho. Ndi vhuimo ha u thoma hu re tsinitsini na muambi.

Miri ino ndi ya malume Vho Mamaṭho. Kholomo ino ndi ya mboho.

iy

LISALA Iyo ndi lisalajisumbi li no sumba he tshithu tsha dzina la kilasi ya 4 na 9 la vha khaho. Ndi vhuimo ha u thoma hu re tsinitsini na muambi.

Miri iyo ndi ya malume Vho Mamaṭho. Kholomo iyo ndi ya mboho.

a
b
c
d
e
f
g
h
li
j
k
l
m
n
o
p
q
r
s
t
u
v
w
x
y
z

Ṭhalutshedzo i amba nga zwine ipfi la amba. Musi ipfi li tshi amba zwithu zwi no fhira zwivhili, ṭhalutshedzo dzaḷo dzi a nomboriwa. Lavhelesani ṭhalutshedzo ya hobalala.

Dziñwe ṭhalutshedzo dzi na tsumbo ya fhungo line la sumbedza uri ipfi li shumiswa nga ndilade.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na t̄hoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nṭha.

Kha ri ambe

- No no vhuya na vha na tshikandedzi (muloro u no ofhisa)?
- No vha ni tshi khou lora mini?
- No no vhuya na lora nga tshiñwe tshithu tshi no bva buguni ye na vha ni tshi khou i vhala?

Kha ri vhale

Vhusiku vhuñwe Lindiwe o vha o ganama kha mmbete a tshi khou vhala nga ngweña kha magazini une a u funesa, “National Animal Magazine”. Musi a sa thu eḡela a vhea magazini kha shelefu ya bugu, tsini na muṅango wa bafurumu nga nṅḡa. Nga vhuya vhusiku, a tshi khou ya bafurumu a pfa muungo u no hwasu u tshi ri, sssss, u tshi bva thungo ya shelefu ya bugu. O vha a tshee na khofhe lwe a si vhe na ndavha nazwo. Zwino tshiṭhopho tsha gurannḡa na magazini zwe zwa vha zwo vhewa heneḡho tsha thoma u tsukunyea.

Tshiṭhopho tsha mbo ḡi wa gurannḡa na magazini zwa hasekana fhasi, na uḡa muungo wa tou ṅaṅa zwino.

Lindiwe o balelwa u zwi kholwa: ho vha hu tshi khou bva kugweña ngomu shelefuni ya bugu ku tshi khou honedzela na u pfumbula. A ima heneḡho he a vha e hone o oma. A lavhelesa ngweña i tshi khou kokovha i tshi ṅingaṅga heneḡho kamarani. I nga a si kale yo bva maḡini. Muvhili wayo woṭhe wo vha u tshi khou

phopha maḡi lwe ha sala hu na tivha fhasi. Ngweña ya dovha ya ita uḡa muungo wayo i tshi dzungudza t̄hoho na mutshila zwi tshi ya ngei na ngei. Ya a ṭama mulomo, lwe Lindiwe a tetemela a tshi vhona maṅo o ita muduba mulapfulapfu.

Magazini wa “National Animal Magazine” wo vha wo lala fhasi heneḡho tsini na ngweña. Ho vha hu na tshiñwe tshithu tsho khakheaho hafho fhethu. Lindiwe a u sedza magazini a zwi vhona uri tshifanyiso tshi re kha khavara tsho vha tshi si tsha fana na kale. Nṭhani ha uri hu vhonele hu na ngweña khulukhulu khunzikhunzini ya mulambo, ho vha ho no sala khunzikhunzi fhedzi zwino! A doba magazini uḡa. Nga tshenetsho tshifhinga ngweña ya dzungudza mutshila wa ya wa thudza vasi ya mme awe ine vha i funesa zwipeḡukwa zwayo zwa hasekana hoṭhehoṭhe. Lindiwe a shavhela kamarani yawe a handyamedza vothi. A dzula nṭha ha mmbete a tshi vho pfa e khwiṅe. “Ṭhamusi uri hei ngweña i ṭuwe, ndi khwiṅe ndi tshi i ṅea zwiliwa,” a humbula ngaualo. A lavhelesa magazini ya “National Animal Magazine” ye a vha o i fara a ḡivhudza uri, “Arali ngweña yo kona u swenda ya bva tshifanyisoni zwi amba uri na dziñwe phuka dzi nga zwi kona.” A fhendḡa masiaṭari u vhuya u swika a tshi wana tshifanyiso tsha fuḡamingo (nḡadzi). “Aha, zwi nga vha ṅama yavhuḡi ya ngweña hezwi,” a tshi humbula. Phosho ye a

i pfa ya ita uri a thamuwe, a vhona mutshila wa ngweṅa u tshi khou fhanza vothi ḵa kamara yawe. A mbo ḵi ṭavhanya a dzhia tshila tshifanyiso tsha fuḵamingo a tshi bvisa nga buli ḵi re kha vothi u itela u sumbedza ngweṅa zwiḵiwa zwayo. Khathihi fhedzi ho vha ho no vha na fuḵamingo nnzhinnzhi dzi no khou babamela henefho nḵa ha kamara yawe, vhudenzhe vhesekenesekeke hu tshi khou sokou thamukana. Hu si kale fuḵamingo nthihi ya mbo ḵi ngomu mulomoni wa ngweṅa fhelele, ha tevhele iḵwe, iḵwe hafhu! Ngweṅa ya vhuya ya neta nga u ḵa zwiḵoni ya bonya maṭo ya si tsha tsukunyea. Lindiwe a vula vothi nga zwiṭuku a sa iti phosho a swika a vhea uḵa magazini phanḵa ha ningo ya ngweṅa. “Ndi khou tou humbela,” a hevhedza, “humelai hayani ha hau.” A dodoma a tshi humela kamarani yawe a ṭolela nḵa nga buli ḵi re kha vothi. A tshi sedza a vhona ngweṅa na fuḵamingo

zwi tshi khou humela buguni ya magazini. Nga matsheloni vhabebi vhawe vha mu vhudzisa uri khezwi fhasi hu na maḵi, uri vothi ḵo pwashiwa nga nnyi, uri vasi ine mme awe vha i funesa khezwi yo pwashea zwipeḵukwa zwayo zwo hasekana hoṭhe. Lindiwe ha ngo ḵivha uri a ri mini.

Franz Hohler

(Tsho pambiwa kha PIRLS).

Kha ri ite nyito

Maḵungo a re afho fhasi a amba nga zwe zwa bvelela tshiṭorini tsha Lindiwe. Kutevhokanele kwao kwo khakhea. A nomboreni u itela uri a tevhekane nga ngona. Ro nombora maḵwe u itela u ni thusa.

	Nga vhuya a ya bafurumu.
	O pfa ngweṅa i tshi ita muungo na u dzungudza ṭhoḵo yayo na mutshila.
2	A ya u eḵela.
	A ḵikhiḵetshela kamarani yawe ya u eḵela.
	A wana tshifanyiso tsha fuḵamingo (nḵadzi).
	Ngweṅa ya ḵa fuḵamingo.
9	Ngweṅa ya eḵela.
	Fuḵamingo dza fhufha dzi tshi bva kha tshifanyiso.
1	Lindiwe o vhala “National Animal Magazine” a u vhea kha shelefu ya bugu

Kha ri
ṅwale

Vhalani hafhu nganetshelo ya “Vhusiku vhu no mangadza”, ni kone u fhindula mbudziso.

Tshithu tshe tsha thoma u sumbedza uri zwithu a zwi khou tshimbila zwavhugi ndi mini?

a	Tshithopho tsha gurandṅa tsho thoma u tsukunyea.
b	Lindiwe a vhona tshifanyiso tshe tsha vha tshi kha khavara ya magazini tshi si tsheho.
c	Vothi ḽa kamara yawe ḽo vha ḽo pwashiwa.
d	Lindiwe o pfa muungo u no hwaswa.

Vothi ḽa kamarani ya u eḽela ḽo pwashea nga ṅḽilade?

a	ḽo fhanziwa nga mutshila wa ngweṅa.
b	Vasi mme awe yo ḽi rwa.
c	Mulomo wa fuḽamingo (ṅḽadzi) wo ḽi pwasha ngauri u a fhira.
d	Lindiwe o handyamedza vothi lwe ḽa pwashea.

Ngweṅa yo bva i ngafhi?

a	Bafurumu.
b	Kha khavara ya magazini.
c	Fhasi ha mmbete.
d	Mulamboni wa heneḽho tsini.

Ndi maipfi afhio a no ri vhudza uri Lindiwe o vha o tshuwa?

a	O ima o oma
b	O vha a sa kholwi
c	O pfa o no vha khwiṅe
d	O pfa muungo u no hwaswa

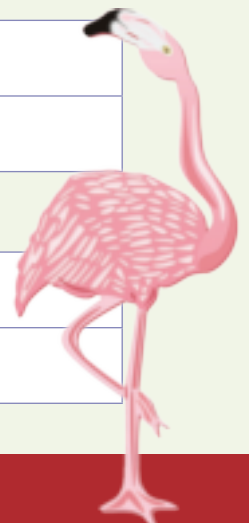
Ndi nga mini Lindiwe o humbula uri ngweṅa i khou ḽoḽou u mu huvhadza?

a	Yo vha yo sema maṅo.
b	Yo ita muvumo u no hwaswa.
c	Yo thoma u kuma na u pfumbula.
d	Yo dzungudza mutshila wayo u tshi ya ngei na ngei.

Ndi nga mini Lindiwe u vhidza fuḽamingo uri dzi bve kha magazini?

Bulani zwithu zwivhili zve magazini wa thusa Lindiwe ngazwo.

Duvha:

Maipfi maswa

Ni vhona u nga tshitori tsha ngweṅa tsho vha tshi muloro wa Lindiwe?
Neani tshithu tshi no ṭanziela uri wo vha u muloro.

Zwino neani tshithu tshi no ṭanziela uri wo vha u si muloro.

Maitimapfukeli

Maitimapfukeli ndi maiti ane a sumbedza vhushaka vhukati ha ṅefhungo na nyito. A ri vhudza zwine ṅefhungo a khou ita. A anzela u vha maiti mahulwane kha fhungodavhi kana fhungoni nahone a a kona u shandulwa ho sedzwa dzina. A shumiswa fhedzi kha tshifhinga tsha zwino na kha tshifhinga tsho fhiraho. Lavhelesani tsumbo khedzi.

Maṭodzi u ya hayani nga masiari. Ni a kona u zwi vhona uri ḽiti ḽipfukeli ndi u ya ngeno dzina hu 'Maṭodzi'.

Maṭodzi o ya hayani nga masiari. Afha nyito (ḽiti) ḽo shanduka ngauri ḽi fhungo ḽi kha tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ṅwale

Vhalani mafhungo ni talele maitimapfukeli oṭhe.
Ni kone u tangedzela muthu kana tshithu tshine tsha khou ita nyito. Maipfi ayo a nga vha madzina kana masala.

Ndi ya suphamakete.	U nwa mafhi
U ya bambeloni.	Vha ṭalela mutambo.
Vho ya tshitediamu.	Ndi namela baisigiri
Ni tamba bola.	U buratsha mavhudzi awe
Ndi vhala bugu	U ya tshikoloni nga u gidima.

Kha ri ambe

Ľitambwa

- Itani Ľitambwa Ľine khaĽo na sumbedza Lindiwe a tshi khou vhudza vhabebi vhawe uri ho bvelela mini.
- Ni vhona u nga vhabebi vha Ľo tenda zwine a khou vha vhudza?
- Sumbedzani uri Lindiwe u zwi itisa hani uri vhabebi vhawe vha tende zwine a khou vha vhudza zwa uri ndi nga mini fhasi hu na tivha Ľa maĽi, uri vasi ya mme awe yo pwashiwa ngani nauri ndi ngani vothi Ľa kamara yawe Ľi na buli. Sikani magumo a Ľitambwa Ľo.

Kha ri Ľwale

Lavhelesani itsho tshiĽori hafhu. Sedzesani mvumbo ya Lindiwe. Humbulani nga zwithu zwoĽhe zwe a ita a tshi lingedza u Ľilamukisa kha ngweĽa. Dzhenisani maĽaluli a u Ľalutshedza mvumbo yawe. Musi no no fhedza, Ľwalani ni tshi amba uri ni vhona u nga ndi muthuĽe.

Zwino shumisani maĽaluli kha u Ľwala ngaganyamvumbo ya Lindiwe.

Blank writing area for the student's response.

Itani pulane ya u n'wala thalutshedzo ya muloro kana tshikandedzi tshe na vhuya na vha natsho. Shumisani mepe wa mihumbulo kha pulane yaṅu.

Thoho yaṅu ya mafhungo ndi: **"Madekwe ndo lora..."** Dzhenisani mihumbulo yaṅu mihulwane kha mepe wa mihumbulo. Bulani uri no ita mini ni sa athu eḁela, ho bvelela mini muloro nauri wo fhela hani. Bulani uri no dipfa hani musi muloro u vhuḁati.

No vha no tshuwa? Musi no no fhedza, ni ḁo tea u n'wala phara tharu kana nḁa nga muloro waṅu. N'walani thalutshedzo yaṅu kha bammbiri ḁa mvetamveto. Humbelani khonani yaṅu uri a sedze arali zwe na n'wala zwi zwone. Ni ḁo n'walulula mushumo waṅu wo kuna matshelo kha bammbiri ḁa u shumela ḁi no khou tevhela.

5
Musi ndi tshi karuwa.

1
Zwe nda ita ndi sa athu eḁela.

4
Kufhelele kwa muloro.

Madekwe ndo lora...

2
Kuthomele kwa muloro.

3
Vhuḁipfi hanga muloro u vhuḁati.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u n'wala.
- N'walani mvetamveto.
- Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu.
- Vusuludzani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho.
- Zwino n'walani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Duvha:

Kha ri
nwale

Nwalani tsenguluso ya bugu i no pfi "Vhusiku vhuñwevho".

Dzina la bugu

Muwali

Puloto

Hu bvelela mini kha
tshiṭori?

Fhethuvhupo

Itshi tshiṭori tshi
bvelela ngafhi, lini?

Vhaanewa

Vhathu vha re kha
tshiṭori itshi ndi
vhonnyi?

Ndi ngoho kana ndi
khumbulelwa?

Thero

Tshiṭori itshi tshi khou
amba nga mini?
Mulaedza wa tshiṭori
itshi ndi ufho?

Zwe nda zwi takalela

Ndi tshipiḁa tshifhio
tshe tsha vha tshone
tshavhuḁisa tshiṭorini
itshi?

Themendelo

Ndi ngani ni tshi nga
themendela itshi tshiṭori
kha khonani yaṅu?

Ngoho kana khumbulelwa

Kha ri
ñwale

Lavhelesani mutevhe wa atikili dza magazini. Ñwalani uri atikili idzi ndi ngoho, khumbulelwa kana muhumbulo wa muthu.

Zwi re ngomu

Zwo ñwalwaho

- 2 Mihumbulo ya mudzudzanyi
- 4 Tshikolo tsho bva!
- 8 Haikhani ni vhe na mutakalo wavhudi
- 10 Khungedzelo – mulaedza wo dzumbamaho
- 12 Mureili wa thekhisi – tshipiḡa tsha 4
- 14 U vhavhalela vhupo
- 16 Mañwalo – bvisani zwi re khanani
- 18 Vhomuḡuku – tshitori tsha Afrika Tshipembe
- 22 U nwa kha hu iledzwe
- 24 Fhethu ha khwiḡe ha u dala

4

8

22

18

12

2
4
8
10
12
14
18
22
24

Maiiti a no shuma na zwiitwa na a sa shumi na zwiitwa ndi mini?

Maiiti a no shuma na zwiitwa ha na zwiitwa zwi no itwa nyito khazwo.	Maiti a sa shuni na zwiitwa ha ḡoḡi zwiitwa zwa u ḡanganedza nyito.
Tangedzelani ni <u>talele</u> tshiiḡwa fhungoni ḡiḡwe na ḡiḡwe.	Tangedzelani ḡiiti ḡi re fhungoni ḡiḡwe na ḡiḡwe.
Ndo baka khekhe.	Tshiḡoni tshi a lila.
Ro namela baisigiri dzashu.	Ndo sea.
O sudzulusa ḡafula.	Ndo lila.
O ola tshifanyiso.	Bugu yo wa.
Mutukana o raha bola.	Duvha ḡo kovhela.

Kha ri ambe

- No no vhuya na pfa nga ha Vho Nelson Mandela?
- Ndi vhañwe vhathu vhafhio vha re na bvumo vhane na vha ñivha?

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṭha.

Kha ri vhale

Dzina ḷanga ndi Nelson Mandela. Ndo bebwa kha muḡana muṭuku wa Mvezo ngei kha ḷa Eastern Cape nga ḷa 18 Fulwana

1918. Khotsi anga vho vha vhe khosi.

Vho nthina dzina ḷa Rolihlahla, ḷine nga Tshixhosa ḷa amba uri “mifhirifhiri”. Ndo vha ndi tshee muṭuku vhukuma ndi na ṅwaha muthihi kana mivhili, musu muṭa wa hashu u tshi pfulutshela Qunu. Maḡuvha anga ngei Qunu o vha a madakalo. Musu ndi tshi kha ḡi aluwa ndo vha ndi tshi lisa nngu na mbudzi dza hashu.

Ndo vha ndi tshi tamba na khonani dzanga masimuni. Ra bambela milamboni. Ri tshi ḷa mitoli i ṭapitelaho, ine ra tou i rafha phakhoni. Ndo vha ndi tshi dzulela u ṭhogomela uri ndi si luñwe nga ṅotshi. Ro vha ri tshi dzula kha mbaba dza matombo mahulu u swika miṭana yashu i tshi rema ra wana ri sa tsha kona na u dzula. Ndo vhuya nda lingedza u namela donngi nahone ndi tshi khou ḡa nazwo zwavhuḡi u swika donngi i tshi mposa tshiṭakani tsha mipfa. Musu ndi tshi vha na miñwaha ya sumbe, khotsi anga vho nnyisa tshikoloni tsha tshiṭasini. Ndo vha ndi muthu wa u thoma kha muṭa wa hashu we a ya tshikoloni. Khotsi anga muṅango wa tshikolo vho vha vha

sa u ḡivha sa vhañwe vhatukana vha Qunu, ndo vha ndi tshi fuka nguvho fhedzi yo pombedzwa kha shaḡa ya hakedzwa kha khundu. Ro vha ri tshi ambara zwiambaro zwavhuḡi ri tshikoloni fhedzi ha hashu ro vha ri zwisiwana vha sa koni u nthengela zwiambaro zwa tshikolo.

Khotsi anga vha dzhia vhurukhu havho vha vhu gera kha magona. Vha ri ndi vhu ambare, nda vhu ambara, ha ṭoḡou nndingana fhasi, naho khunduni ho vha vhu vhuhuluhulu. Khotsi anga vha kona u dzhia thambo vha vhoḡa vhurukhu kha khundu. Fhedzi nda ḡihudza nga u ambara vhurukhu uho.

Tshikoloni, mugudisi wanga vha mpha dzina liswa la Nelson. Iḽanu tou humbula ni tshi khou rinwa dzina liswa ni na miḽwaha ya sumbe.

Ndo vha ndo takala tshikoloni na hayani. Mme anga vho vha vha tshi nnyanetshelela zwiḽori zwa kale. Ndo guda zwinzhi kha zwiḽori zwavho. Vho mpfunza u vha na vhuthu kha vhatu.

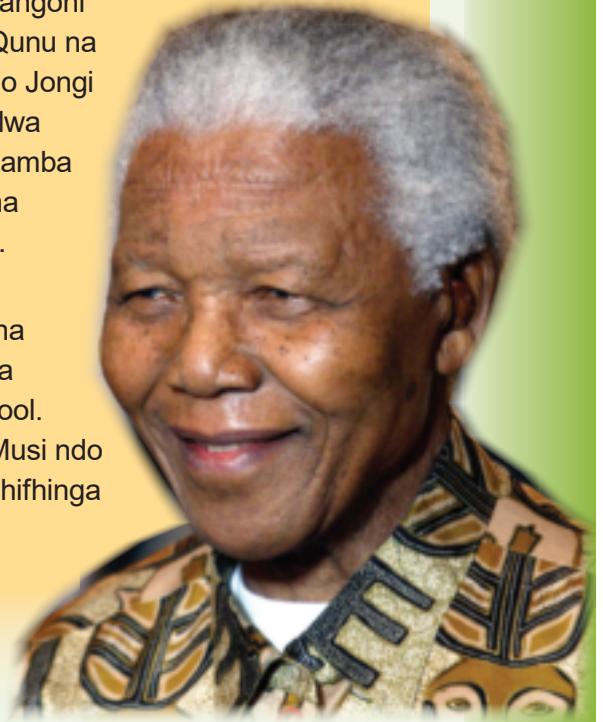
Khotsi anga vho mpfunza u vha na vhuhali. Nda ḽoḽou vha muhali na u vha na vhuhali sa vhone. Ndo vha ndi tshi tama nga maanḽa uri ndi nge vhone. Nda

ḽodza miora kha ḽhoho uri ndi vhe na mmvi u fana navho. Ndo vha ndi tshi vha funa khotsi anga.

Hu si kale, musu ndi na miḽwaha ya ḽahe, vhutshilo hanga ha mbo ḽi shanduka tshoḽhe ngauri khotsi anga vho mbo ḽi lovha. Nda paka zwithu zwi si gathi zwe nda vha ndi nazwo nda ḽuwa na mme anga ra ya haya hanga huswa. Zwo vha zwi tshi vhavha u pfuluwa Qunu. Nda rembuluwa nda sedza murahu hayani nda elelwa na dakalo line nda khou li furalela. Nda sedza nḽu na vhatu vhe vha vha vha tshi khou bvelaphanḽa na mishumo yavho. Nda sedza kudambo kwe nda vha ndi tshi bambela na u tamba na vhaḽwe vhatukana khakwo. Maḽo anga a sedza nḽu tharu dza hashu. Nda mbo dzhena nḽilani, naho ndi sa koni u vhona vhumatshelo hanga hu khagala.

Nda ya nda dzula na Malume Vho Jongi ngei Mqhekezweni, kushangoni kwa tsini. Vho vha vhe khonani khulu ya khotsi anga. Ndo ḽuvha Qunu na mashaka anga a hanengei, fhedzi vhutshilo hanga na Malume Vho Jongi ho vha hu havhuḽi. Nda tamba na ḽwana wavho, Justice, ra ḽifhelwa vhukuma. Ro vha ri tshi namela bere, ra shuma masimuni, ri tshi tamba midavhini na u bambela mulamboni. Malume vha mpfara sa ḽwana wavho. Nda dzhena tshikolo tsha lufhera luthihi tsha heneḽho tsini.

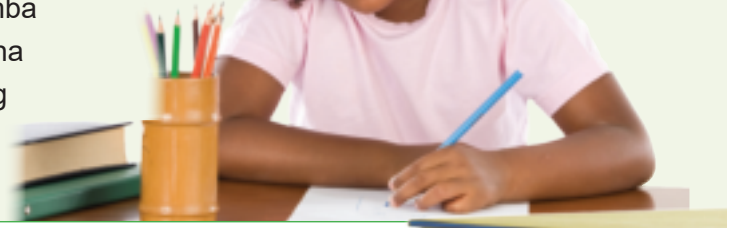
Musi ndi na miḽwaha ya fumirathi, Malume Vho Jongi vha nnyisa Clarkebury School. U fana na khotsi anga, vho vha vha tshi funa na u tenda kha zwauri pfunzo ndi tshithu tshihulwane. Nga murahu ha miḽwaha miraru nda ya nda dzhena tshikolo Healdtown High School. Musi ndi heneḽha ndo shuma vhukuma ndi tshi ḽifunza lwa biko. Musi ndo no phasa ndo ya nda dzhena University of Fort Hare. Nga itsho tshifhinga ndo vha ndo no vha na miḽwaha ya fumbilithihi (21).

Kha ri
ñwale

Ñwalani tsenguluso ya tshiṭori tshi no amba nga vhutshilo ha Vho Nelson Mandela vha tshee muṭuku tshi no bva buguni ya Long Walk to Freedom.

Dzina la bugu	
Muñwali	
Puloto Hu bvelela mini kha tshiṭori?	
Fhethuvhupo Itshi tshiṭori tshi bvelela ngafhi, lini?	
Vhaanewa Vhathu vha re kha tshiṭori itshi ndi vhone?	
Ndi ngoho kana ndi khumbulelwa?	
Thero Tshiṭori itshi tshi khou amba nga mini? Mulaedza wa tshiṭori itshi ndi ufho?	
Zwe nda zwi takalela Ndi tshipiḁa tshifhio tshe tsha vha tshone tshavhuḁisa tshiṭorini itshi?	
Themendelo Ndi ngani ni tshi nga themendela itshi tshiṭori kha khonani yaṅu?	

Ndi zwifhio zwine na takalelesa u vhala?

Kha ri ambe

U swika zwino kha bugu ya mishumo iyi no no țangana na mañwalwa a tshaka dzo fhambanaho ane na lavhelelwa uri ni a vhale sa mugudi wa Gireidi ya 6. Zwițalusi zwa lushaka luñwe na luñwe lwa mañwalwa ane na takalelesa u a vhala ndi zwifhio? Rerani ngazwo ni kha tshigwada tshañu. Musi no no fhedza, zwi ñeeni vhuimo zwi tshi ya nga u takalela hañu, ni tshi thoma kha 1 u swika kha 12. Ro dzula ro ni dzhenisela dziñwe dza phindulo dzo teaho.

Lushaka lwa mawalwa	Zwițalusi zwa lushaka ulu lwa mañwalwa ndi zwifhio?	Vhuimo
Atikili dza gurannã Mabammbiri a u shumela a 1, 3	Ťhoño dza mafhungo, ndivñadzavñavñigi, tshi- fñinga tsho fñiraño	
Ngano	Miledza na vñabvumbudzwa vña zwipuka vña re na mvumbo dza vñathu.	
Phamfulethe		
Khungedzelo	Luambo lwa u kungedzela	
Mañwalwa a u kungedzela na u kwengweledza		
Matambwa kana mifhindu- lano		
Zwirendo	Luambo lwa mañwalwa, figara dza muambo, zwishumiswa zwa vñurendi	
Mañwalwa a u funza	U shumisa ndaela, na zwa u tou vñonwa	
Dayari	Tshifñinga tsho fñiraño	
tsenguluso ya bugu		
Mañwalwa a mafhungo- matsivhudzi	Ťhimbanywa na kuitele (kubikele/kubakele)	
Nganeavhutshilomuñe Mabammbiri a u shumela a 4, 6	Nganeavñutshilo i no anetsñelwa nga muñwali	

Ri shumisa tshifhinga tsha zwino tsha **khou** ri tshi sumbedza uri nyito i khou itea zwino.

Tshifhinga tsha zwino tsha khou

U *khou* talela TV zwino.

Kha ri
ñwale

Fhedzisani mafhungo a tevelaho nga u shumisa zwivhumbeo zwo teaho zwa tshifhinga tsha zwino tsha khou zwa maiti a re kha zwitange.

U (**bambela**) mulamboni zwino.

U (**tamba**) bola zwino.

Vha (**tshimbila**) vha tshi ya tshikoloni.

Tshifhinga tsho fhiraho tsha khou

Ri shumisa tshifhinga tsho fhiraho tsha khou ri tshi sumbedza nyito ye ya vha i tshi khou itea kale.

Vhana vho vha vha tshi khou @a musi bisi i tshi swika.

Kha ri
ñwale

Fhedzisani mafhungo a tevelaho ni tshi shumisa maiti a re zwitangeni e kha tshifhinga tsho fhiraho tsha khou.

Duvha (**fhisa**) musi ndi tshi vuwa.

Mvula (**na**) musi ndi tshi ya vhuimabisi.

Nḁe (**la**) tshiswiṭulo musi a tshi founa.

Ri shumisa tshifhinga tshi ḁaho tsha khou kha u sumbedza nyito ine ya ḁo isa phanḁa na u itea tshifhingani tshi ḁaho.

Ndi ḁo vha ndi tshi khou shuma matsḁelo.

Tshifhinga tshi ḁaho tsha khou

Kha ri
ñwale

Fhedzisani mafhungo a tevelaho ni tshi shumisa maiti a re zwitangeni e kha tshifhinga tshi ḁaho tsha khou.

Riḁe (**fara**) lwendo lwa tshikolo lwa vhege yoṭhe vhege i ḁaho.

Mafheloni a vhege i ḁaho Nndwakhulu (**shuma**) vhengeleni.

Roṭhe (**fhufha**) ri tshi ya Cape Town matsḁelo.

Tambani mutambo wa tshifhinga tsha khou

- Thosani khoini.
- Ya wa nga t̄hoho ni a tshimbila ni tshi ya phanda nga maga mavhili.
- Ya wa nga mutshila ni tshimbila l̄iga l̄ithihi fhedzi.
- Vhumbani mafhungo a tshifhinga tsha khou ni tshi shumisa maipfi a re tshibogisini tshiñwe na tshiñwe.
- Thomani mafhungo aṅu ni tshi shumisa maipfi aya
N̄he ndi/ndo/ndi ḁo...
Ene u/o/u ḁo...
Riṅe ri/ro/ri ḁo...
Vhone vha/vho/vha ḁo...
Khonani yanga i/yo/i ḁo...

U THOMA

U FHEDZA

1. ya laiburari ṅamusi

2. la tshiswiṭulo zwino

3. vhala bugu lini... mulovha

4. u ita ṅdowṅdowe ya bola vhege yoṅhe i ḁaho

5. eḁela madekwana

6. humelani murahu nga zwibuṭoko zwiṅa.

7. dalela makhulu vhege i ḁaho

8. amba nga founu zwino

9. ya bitshini mulovha

10. ita tshuñwahaya zwino

11. namela baisigiri

12. Mugivhela u ḁaho

13. humelani murahu nga zwibuṭoko zwiṅa.

14. ya zuu matshelo

15. dalela khonani Durban tshikolo tshi tshi vala

16. a ni tambi

17. talela TV zwino

18. humelani murahu nga zwibuṭoko zwiṅa.

19. shuma ngadeni mulovha

20. kunakisa kamara mulovha

U fhedza!

Ndi a kona

U vhala risipi ya khaphukhekhe	😊	☹️
u vhala risipi.		
u topola milayo ya mañwalwa a u funza.		
u ñwala ndaela dzi no tou tevhekana.		
u fhindula mbudziso dza tholokanyondivho dzi no kwama risipi.		
u fhedzisa fuḽoutshati.		
u ñwala ndaela dzi no kwama mepe/nyolo.		
u shumisa mitshila na thangi.		
u ola mepe.		
u topola thangi, mitshila na matsinde (midzi).		
u ñwala luñwalo.		
u shumisa dikishinari (ṭhalusamaipfi)		
u pfesesa milayo ya kushumiselwe kwa dikishinari (ṭhalusamaipfi).		
u vhala tshiṭori na u fhindula mbudziso dza tholokanyondivho.		
u ṭalukanya na u shumisa maiiti a no shuma na ñefhungo kana zwiitwa.		
u shumisa maitimapfukeli na maiiti a sa pfukeli.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino, tshio fhiraho na tshi ḡaho tsha khou.		
u ñwala ngaganyamvumbo ya muanewa/mubvumbedzwa.		
u shumisa maṭaluli kha u ṭalutshedza muanewa/mubvumbedza.		
u pulana u ñwala maanea.		
u ñwala tsenguluso ya bugu.		
u ṭalukanya tshaka dzo fhambanaho dza mañwala na milayo yo fhambananaho.		
u ṭalukanya nganeavhutshilomuṇe.		

Z Thero ya 4: U vhala khumbulelwa

W
i
t
e
n
g
o
m
u

U vhala tshitori Themo ya 2 - Vhege dza 5-6

49 U vhala tshitori 102

Therisano ya u rangela u vhala i no kwama zwiwanyiso na thohwana. U fhindula tholokanyondivho nga u tou amba ya mbudziso dzi no kwama risipi. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

50 U elekanya nga vhaanewa 106

U topola maṭaluli a u ṭalutshedza muanewa muhulwane. U sedzesa zwiṭaluli zwa muthu. U ṅwala ṭhalutshedzo ya muanewa. U fhedzisa mutevhe wa mvumbo dza muanewa wa ṅama. U ṅwala ṭhalutshedzo ya mvumbo ya muanewa wa ṅama.

51 U ṅwala tshitori tshi re na vhaanewa vha no tendea 106

Tshitori tshi re na mathomo, mutumbu na magumo. Ṭhalutshedzo dza thangi na mitshila. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

52 Jacob u a zwi thupha 108

Nyito ya u rangela u vhala. U vhala tshitori tsha musalauno. U fhindula mbudziso dza tholokanyondivho dzo ḡisendekaho nga ḡiṅwalwa. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

53 Ndi zwifhio zwiṅwe zwine tshitori itshi tsha ri vhudza? 110

U sedza maidioma na figara dza muambo dzi re kha tshitori. U ṅwala tshiṅwalwaho kha dayari tsha u nweledza tshitori. U ṅwala ngaganyamvumbo ya muanewa muhulwane. U shumisa maitimatikedzi.

54 Pulanelani tshi ori 112

U shumisa mepe wa mihumbulo kha u pulana tshitori ho sedzeswa vhaanewa, fhethuvhupo, puloto na u pennдела. U dzudzanya tshitori tshau na tsha khonani. U ṅwala tshitori nga vhudele tshikhalani tshe tsha ṅewa. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

55 Zwo itea tshiṅwe tshifhinga kale 114

U shumisa tshifhinga tsha zwino tsho fhiraho (tsha u vhuuya mihumbulo) U topola no kana vhuuya na ḡiiti mafhungoni. U vhumba mafhungo e kha tshifhinga tsha zwino tsho fhelaho.

56 Inthaviyu na mutambimakone wa bola ya milenzhe 116

U vhalulula inthaviyu hu tshi shumiswa vhusevheḡi ha u tou vhonwa. Tholokanyondivho ye ya ḡisendeka nga maṅwalwa. U ita inthaviyu na muthu o bvelaho phanḡa.

U Vhalela u vhala mafhungomatsivhudzi Themo ya 2 - Vhege dza 7-8

57 Bola ya milenzhe, bola ya milenzhe hoṭhehoṭhe 118

Nyito dza u rangela u vhala dze dza ḡisendeka nga vhusevheḡi hu re maṅwalwani na ha u tou vhonwa. U vhala thebuḡu dza zwitetisitiki zwa bola ya milenzhe. U vhala thebuḡu ya ḡigi. U fhindula mbudziso dzi no kwama maṅwalwa a girafiki na thebuḡu.

58 Divhazwakale ya bola ya milenzhe 120

U vhala mafhungo a divhazwakale ya bola ya milenzhe a re kha siṭari ḡi no bva kha inthanete.

59 U ṅwala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi 122

Therisano ya mutambo kana hobi. U pulanela u ṅwala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi hu tshi shumiswa maga a rathi. U ṅwala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi hu na u tevhekana nga ngona. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

60 Lu ambo lwa u ṭalutshedza 124

Maṭaluli maṅwe hafhu. U topola maṭaluli U shumisa maṭaluli kha u vhumba mafhungo. U vhekanya maṭaluli nga tshaka dzao (tshivhalo, mivhala, saizi, nzw.)

61 Zwothe zwi langwa nga mutsho 126

Nyito ya u rangela u vhala na therisano nga mutsho. U vhala tshati tharu dza mutsho dzi no kongḡa na u fhindula mbudziso dzi ko kwama tshati idzi. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

62 Tshitendeledi tsha maḡi 128

U vhala nyolo i re na mafhungo ngomu. U ṅwala maga o fhambananaho e a sumbedzwa kha nyolo. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

63 ṅwalani ḡiṅwalwa la mafhungomatsivhudzi 130

U pulana na u nanga thoho ya mafhungo. U sedzesa marangaphanḡa, thohḡisiso, mihumbulo ya vhaḡivhi, nyolo na thohwana dzine dza ḡo shumiswa. U ṅwala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi nga vhudele.

64 Bogisini hu na mini? 132

U vhala tsumbandḡila ya TV na u fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga tsumbandḡila. U ḡiṭola hu tshi shumiswa mabambiri a u shumela o fhiraho a fumirathi. U rekhoda maipfi maswa na zwine a amba kha dikishinari yawe.

Kha ri vhale

Namusi ri khou ya u vhala nga tshitori tsha buvhi la Afrika li no divhiwa nga maanda li no pfi Anansi. Musi ni tshi vhala tshitori itshi ni sedzese vhaanewa. Buvhi ili ndi tandamaano a no divhea nga maanda.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siatari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nṭha.

Buvhi li tshi wana milenzhe misekenesekene

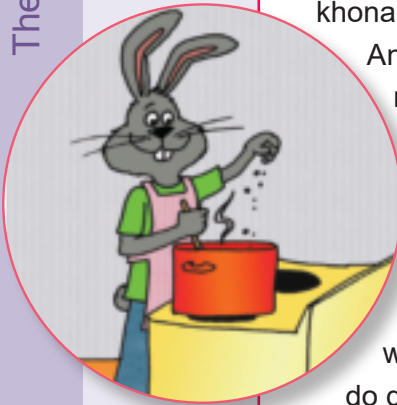
Kalekale, ho vhuya ha vha na buvhi le la vha li tshi pfi Anansi. Na ho Anansi o vha a tshi kona nga maanda u bika, o vha a tshi bvafha, lwe a vho tshila nga zwiliwa zwe vhañwe vha bikela miṭa yavho henefho kusini.

Liñwe ḡuvha Annasi a fhira nga muḡini wa Sankambe. Ene na Sankambe vho vha vhe khonani khulu. “Bodoni yaṅu hu na muroho wee,” hu vhidzelela Anansi o takalesa.

Anansi o vha a tshi pfana na muroho. “A u athu vhibva,” ndi Sankambe tshi no ralo. “Fhedzi u ḡo vhibva zwenezwino. Lindelani ri le roṭhe.”

“Ndo vha ndi tshi ḡo lindela iwe Sankambe fhedzi hu na zwiñwe zwithu zwine nda fanela u ita,” Anansi u fhindula nga u ṭavhanya. O vha o humbula uri arali a nga lindela muḡini wa Sankambe, Sankambe tshi ḡo mu fha mishumo. O vha a sa ṭoḡi u fhedza a tshi vho ṭanzwiswa zwiḡoḡelo. “Kha ri ite nga hei nḡila,” hu amba Anansi. “Ndi ḡo akha lubuvhi nda vhoḡhelela kha mulenzhe wanga na kha bodo yau. Musi muroho wo no vhibva, u khwiḡe lubuvhi, nṅe ndi ḡo ḡa ndi tshi gidima!” Sankambe tsha vhona u muhumbulo wavhuḡi.

Vha ita ngauralo.

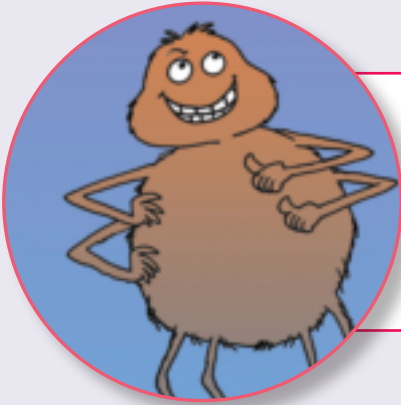
“Hu khou nukhelela ṅawa,” ndi Anansi a tshi enda a tshi nukhedza o takalesa musi a tshi khou zanyuka na nḡila. “Yoo, ṅawa dza u ḡifha dzi bodoni.”

“Iḡai ri le roṭhe ṅawa,” hu vhidzelela thoho. “Dzo no vha tsini na u vhibva.” “Ndo vha ndi tshi ḡo lindela vhone Vho Ṭhoho,” Anansi a fhindula. A dovha hafhu a bva na muhumbulo wa uri u ḡo akha lubuvhi a vhoḡhelela kha mulenzhe wawe na kha libodo la ṅawa. Vho Ṭhoho vha vhona u muhumbulo wavhuḡi. Na vhana vhavho vhoṭhe vha zwi tenda. Vha ita ngauralo.

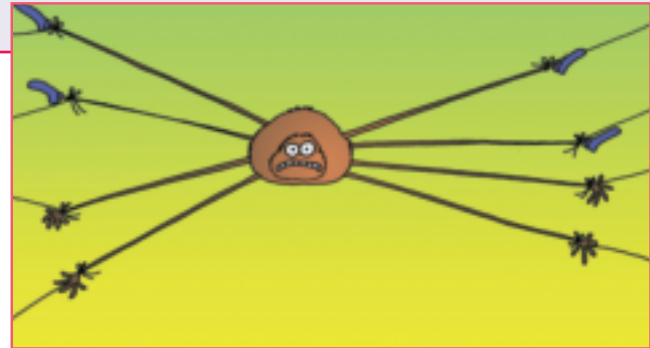
“Hu khou nukhelela murambo,” ndi Anansi a tshi enda a tshi nukhedza o takala musi a tshi khou zanyuka na nḡila. “Yoo, murambo na mutoli. Zwi ḡifha hani ngoho!” “Anansi,” hu vhidzelela khonani yawe Vho Nguluvhe. “Bodo yanga yo tou phaa nga murambo na mutoli! Dzhenani ri le roṭhe.” “Ndo vha ndi tshi ḡo ita ngauralo,” Anansi a fhindula. A dovha hafhu a bva na muhumbulo wa uri u ḡo akha lubuvhi a vhoḡhelela kha mulenzhe wawe na kha bodo ya murambo. Khonani yawe ya vhona u muhumbulo wavhuḡi. Vha ita ngauralo.

Musi Anansi a tshi sala a tshi swika mulamboni, milenzhe yawe yothe ya malo yo vha yo vhofhelelwa lubuvhi. "Hei, hoyu wo vha muhumbulo wavhuḁi nga maanḁa," ndi Anansi a tshi ḁivhudza a sa ḁihudzi zwone. "Ndi zwiliwa zwifhio zwine zwa ḁo thoma u vhibva? Ndi ḁo ḁa zwiliwa zwi no bva bodoni dza malo ḁamusu. Ndi na mashudu."

Khathihi fhedzi, Anansi a pfa mulenzhe u tshi khou khwiḁiwa. "Ahaa," hu amba Anansi. "Ndi lubuvhi lwa bodo ya Sankambe ya muroho." A pfa hu tshi khwiḁiwa hafhu. Luḁwe hafhu. Anansi u khou kokodzwa nga vhathu vhararu nga luthihi. "Yowee, nḁe," hu amba Anansi, musu a tshi pfa khwiikhwi kha lubuvhi lwa vhuḁa. Zwi tshee zwo ralo a pfa lubuvhi lwa vhuḁanu lu tshi, khwiikhwi.

Ha tevhela lwa vhurathi. Na lwa vhusumbe. Na lwa vhumalo! Anansi a pfa a tshi khou kokodziwa ngeno na ngei nga vhubuvhi hothe nga tshifhinga tshithihi, musu muḁwe na muḁwe wa vhaḁa a tshi khou kokodza lubuvhi lwawe. Milenzhe ya Anansi ya thoma u sekana i tshi ya nga u kokodzwa. Anansi a kungulutshela mulamboni nga u ḁavhanya. Ndi fhaḁaha nga murahu, musu vhubuvhi ho no kuvhululwa nga maḁi, Anansi tshi mbo bva maḁini mulamboni zwi tshi vhavha. "Nga vhanna, xuu," ndi Anansi a tshi femuluwa. "ḁhamusi uḁa muhumbulo wavhuḁi nga maanḁa wo vha wo itesa." Na ḁamusu, buvhi Anansi ḁi na milenzhe ya malo misekenesekene. Nahone o ḁwa na ḁḁala ḁuvha lothe uyo musu.

Kha ri ambe

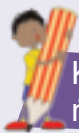
Ndi nga mini Anansi o humbula u sa lindela muḁini wa Sankambe u swikela muroho u tshi vhibva?

Zwo ḁa hani uri a fhedze o no vha na milenzhe ya malo misekenesekene?

Anansi o ḁi lamukisa hani uri a si ḁhukhukane musu a tshi khou kokodzwa?

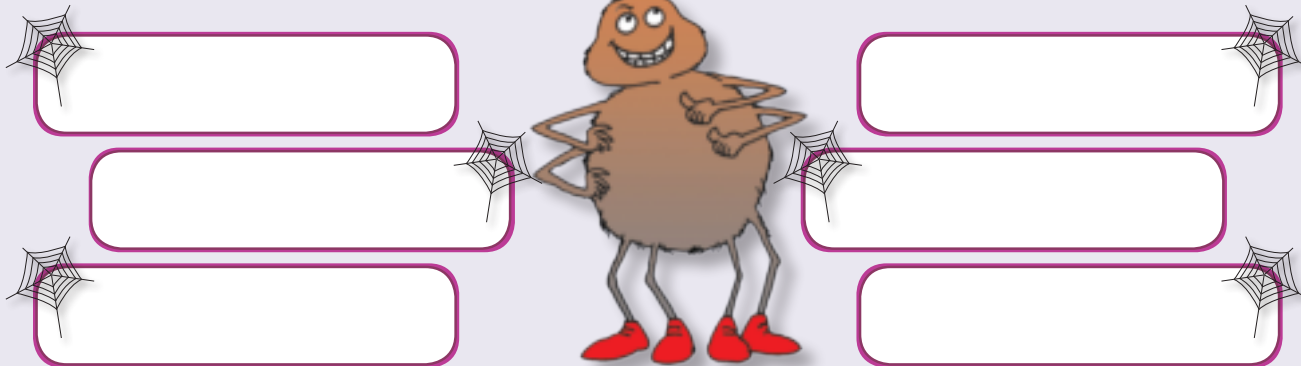
Pfunzo ya tshiḁori itshi ndi ifhio? Ri zwi ḁivha nga mini uri a si mafhungo a vhukuma?

Lavhelesani zwifanyiso ni anetshele khonani yaḁu tshiḁori tshi re khazwo tshi tshi tevhekana nga ngona.

Kha ri
ñwale

Lavhelesani nga vhuronwane zwine Anasi a amba na u ita tshiṭorini itshi.
Ni ñwale maṭaluli ane a ṭalutshedza mvumbo yawe.

Shumisani maṭaluli aya kha u ñwala ṭhalutshedzo ya mvumbo yawe.

Kha ri
ñwale

Zwino ṭalutshedzani mvumbo ya muthu wa vhukuma.

- Nangani muthu ane na tama u ñwala ngae. Uyu muthu u tea u vha e muhali, ane a kha ḡi tshila kana o no lovhaho.

Dzina na tshifani tsha uyu muthu	
Mbeu	
Miñwaha	
Mbonalo ya muvhili	
Mushumo wawe	
Vhukoni kana zwikili	
Ndi nga mini no mu nanga	

- Itani mutevhe wa mvumbo (vhuḡi) hawe. Nekanani mihumbulo na khonani yaṅu siani ḡa mutevhe uyu. Shumisani maṭaluli nga hune na kona.
- Kha mvumbo iñwe na iñwe, ñwalani nga zwithu zwe vha ita kana vha amba zwine zwa vha tsumbo dza mvumbo idzi.

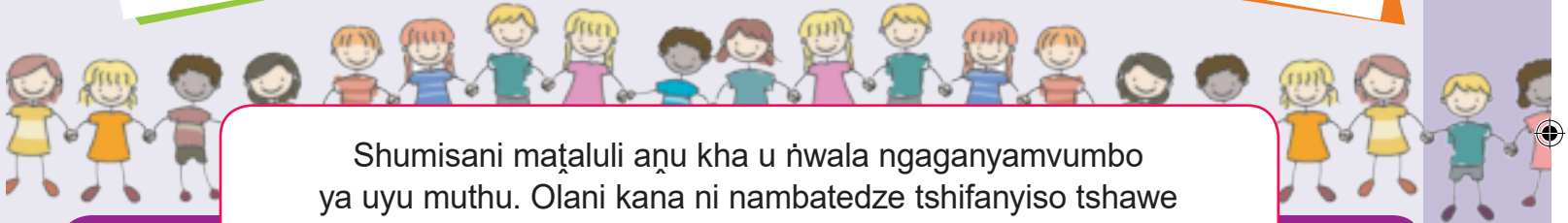
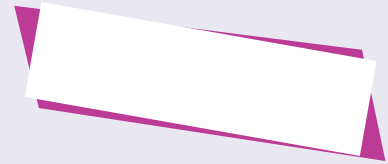
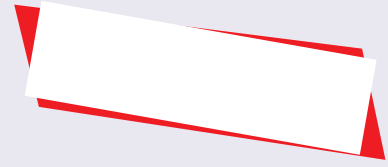
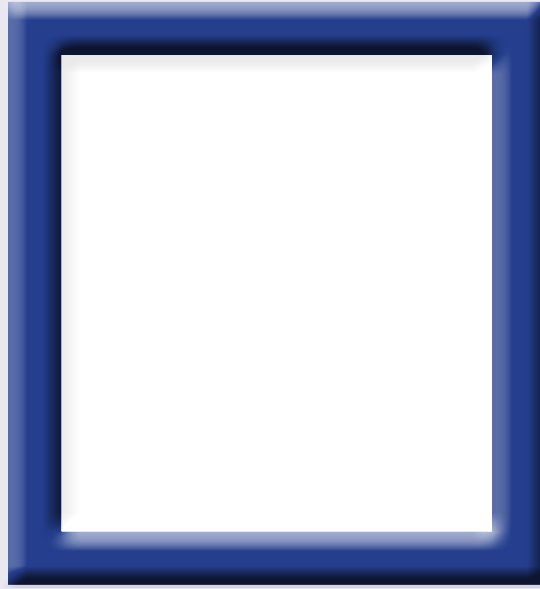
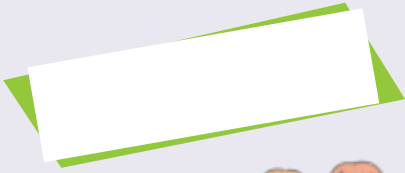
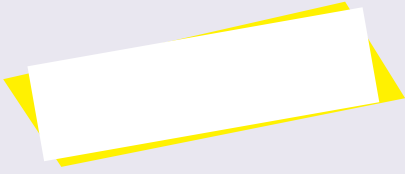

Duvha:

Kha ri
vhale

Zwino ñwalani maṭaluli ane a ṭalutshedza uyu muthu we na nanga ene.
Olani kana ni nambatedze tshifanyiso tshawe tshikhalani tshi re afho fhasi.

Shumisani maṭaluli aṅu kha u ñwala ngaganyamvumbo
ya uyu muthu. Olani kana ni nambatedze tshifanyiso tshawe
tshikhalani tshi re afho fhasi.

A large writing area with a purple border and ten horizontal blue lines for text.

U n̄wala tshiṭori tshi re na vhaanewa vha no tendea

Themo ya 2: Vhege dza 5–6

**Kha ri
vhale**

Pulana (lugiselani) tshiṭori tshaṅu. Elekanyani nga puloto na vhaanewa. Sumbedzani uri puloto na vhaanewa zwi aluwa nga ndilaḡe kha maga oṭhe a tshiṭori. Dzhenisani maṭaluli a si gathi uri a ni thuse u bveledza muanewa waṅu.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u n̄wala.
- N̄walani mvetamveto.
- Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu.
- Dovhololani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho.
- Zwino n̄walani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Mathomo

Muanewa

Puloto

Mutumbu

Muanewa

Puloto

Magumo

Muanewa

Puloto

Duvha:

Kha ri
ñwale

Tshiṭori tshanga tshi amba nga _____

Mathomo

Mutumbu

Magumo

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso na thoho ya tshiṭori ni wane uri ni nga kona u pfesesa naa uri tshiṭori itshi tshi khou amba nga mini.

Ndi tshaka dzifhio dza vhaanewa dzine na vhona u nga hu khou ambiwa ngadzo? Vhalani tshiṭori nga nṭha ni wane uri ni nga kona naa u humbulela uri tshi amba nga mini.

Jacob o vha e muṅwe wa vhatambi vha Newville Soccer Club. Ene na khonani dzawe vho vha vha tshi ya phurakhithisini ya bola ḍuvha liṅwe na liṅwe tshikolo tshi tshi bva. Jacob o vha a tshi ita zwa mugidimo wa thimu khathihi na u ḍigudisa u raha bola a sa neti. O vha a tshi ṭhireina u swika misipha i tshi thoma u rema. O vha a tshi phurakhithisa u langa bola na u rahela bola matandani (vhuno) o bonya na maṭo. Fhedzi naho zwo ralo, mugudisi wavho o vha na sa mu nangi uri a tambe kha thimu. Zwe a vha a tshi nga ita ho vha hu u dzula banngani sa rizeve ine ya fhedza i songo tamba.

Jacob o vha a tshi dzulela u ḍivhona e muṅwe wa vhatambi. A tshi lora o kora tshikora tsha u wina metshe.

Liṅwe ḍuvha, musu fainaḷa i sa athu tambwiwa, Jacob a mbo ḍi zwi thupha. “A zwi thusi tshithu,” ndi ene a tshi vhudza mme awe. “Ndi ṭhireina nga nungo dzoṭhe, a thi fhidzi u ya phurakhithisi, fhedzi mugudisi a vha nnangivho nda tamba. Nṅe ndi khou litsha,” ndi ene a no ralo.

“Ndo hanganea tshoṭhe zwino. Ndi vhona u nga ndi ḍo zwi thupha” a ralo, “Ndo hanganea tshoṭhe zwino.”

“Ni songo vuwa no zwi ita hezwo, Jacob,” ndi mme awe vha tshi mu vhudza. “Tshifhinga tshaṅu tshi ḍo swika hu si kale.”

“Mara mugudisi washu a vha nnangi na ḍuvha na liṭhihi,” a mba ngauralo o ṭungufhala.

Liṅwe ḍuvha nga Mugivhela musu metshe u sa athu thoma, mugudisi a vhidzelela madzina a vhatambi vha no ḍo tamba iḷo ḍuvha. Jacob a ṭozimela mutevhe wa madzina a vhona dzina ḷawe li hone. “Jacob, inwi no vha ni tshi khou ṭhireina no ḍiimisela. Ni ḍo tamba phanḍa. Ni zwi eelwe uri hafhu ndi metshe wa fainaḷa,” vha ralo vha tshi mu sevha.

Jacob a pfa u nga ho ngo vha pfa zwavhuḍi.

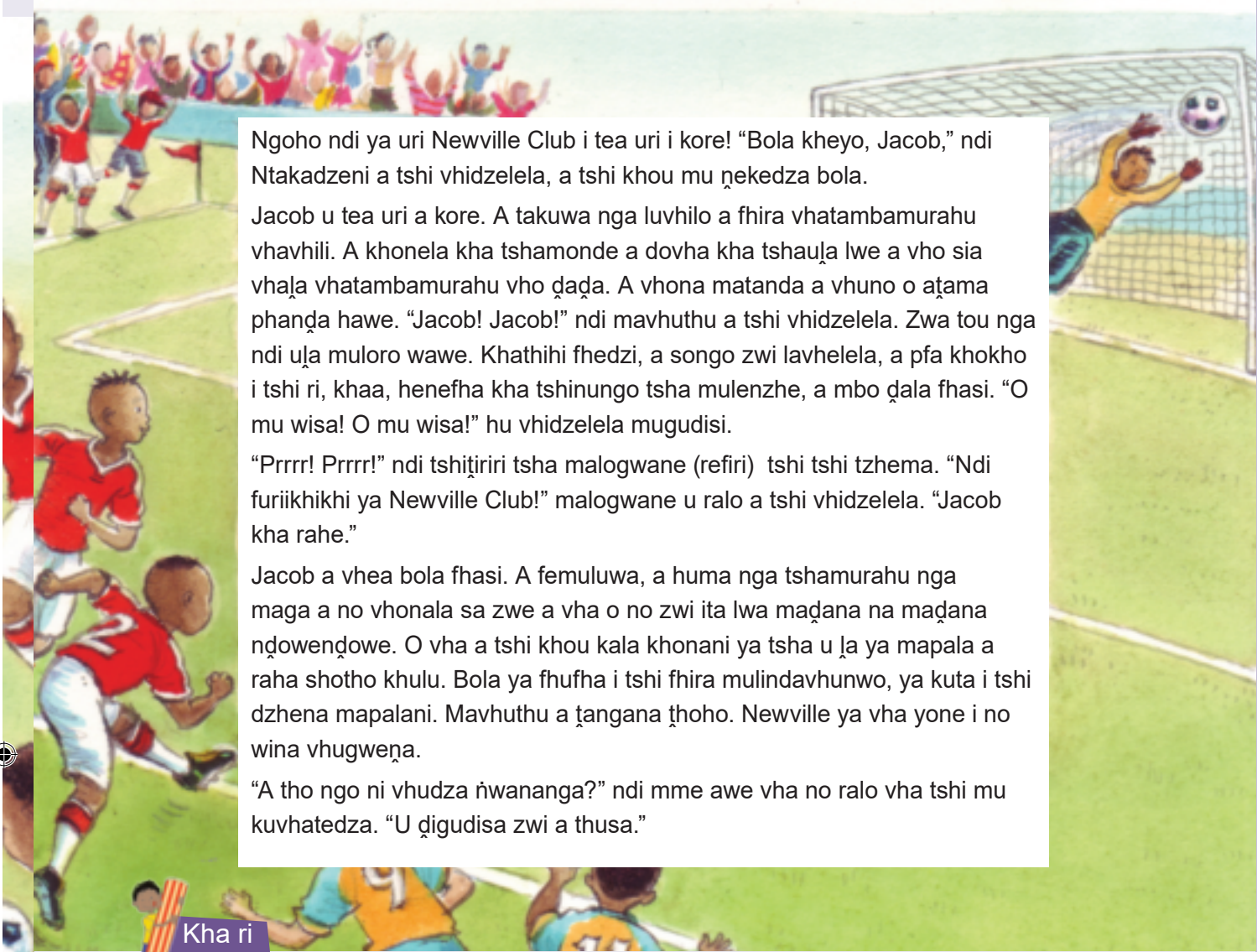
ḍuvha ḷe ḷa vha ḷo lindeliwa ḷa mbo swika mavhuthu a vhaṭaleli a zhamba nga maipfi mahulu ngeno mavuvuzeḷa a tshi khou ongolela a tshi pfala hoṭhehoṭhe.

Musi ho tou sala minete muthihi fhedzi uri metshe u fhele, tshikoro tsha vha tshi kha ḍi vha 0–0.

Kha ri vhale

Duvha:

Ngoho ndi ya uri Newville Club i tea uri i kore! “Bola kheyo, Jacob,” ndi Ntakadzeni a tshi vhidzelela, a tshi khou mu nekeda bola.

Jacob u tea uri a kore. A takuwa nga luvhilo a fhira vhatambamurahu vhavhili. A khonela kha tshamonde a dovha kha tshauja lwe a vho sia vha ja vhatambamurahu vho da da. A vhona matanda a vhuno o a tama phanda hawe. “Jacob! Jacob!” ndi mavhuthu a tshi vhidzelela. Zwa tou nga ndi u ja muloro wawe. Khathihi fhedzi, a songo zwi lavhelela, a pfa khokho i tshi ri, khaa, henefha kha tshinungo tsha mulenzhe, a mbo da la fhasi. “O mu wisa! O mu wisa!” hu vhidzelela mugudisi.

“Prrrr! Prrrr!” ndi tshitiiriri tsha malogwane (refiri) tshi tshi tzhema. “Ndi furiikhiki ya Newville Club!” malogwane u ralo a tshi vhidzelela. “Jacob kha rahe.”

Jacob a vhea bola fhasi. A femuluwa, a huma nga tshamurahu nga maga a no vhone sa zwe a vha o no zwi ita lwa ma ana na ma ana ndowendowe. O vha a tshi khou kala khonani ya tsha u ja ya mapala a raha shotho khulu. Bola ya fhufha i tshi fhira mulindavhunwo, ya kuta i tshi dzhena mapalani. Mavhuthu a tangana thoho. Newville ya vha yone i no wina vhugwenja.

“A tho ngo ni vhudza nwananga?” ndi mme awe vha no ralo vha tshi mu kuvhatedza. “U digudisa zwi a thusa.”

Vhaanewa tshitorini itshi ndi vhonnyi?

Muanewa muhulwane/vhaanewa vhahulwane	Vha n'we vhaanewa

Ndi nga mini Jacob o vha a tshi toudou zwi thupha? Topolani fhungo lithihi line ja ri vhudza uri o vha a si tshee na fulufhelo.

Blank writing area for the first question.

Topolani fhungo lithihi line ja ri vhudza uri Jacob o kona u kunda.

Blank writing area for the second question.

Ndi zwifhio zwiṅwe zwine tshitoro itshi tsha ri vhudza?

Themo ya 2: Vhege dza 5–6

Kha ri ṅwale

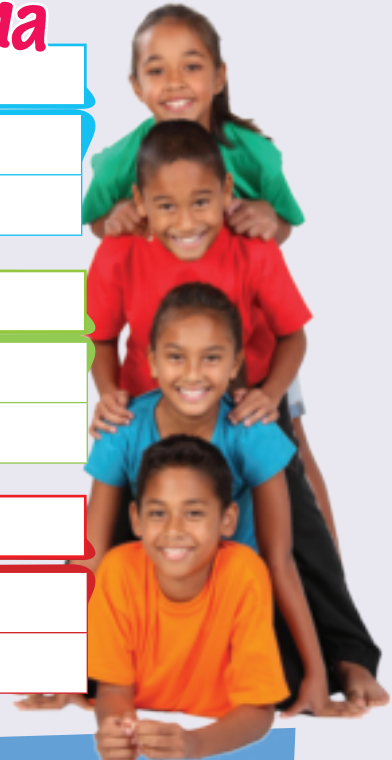
Maidioma aya a amba mini?

Maidioma

Jacob o vha o hanganea tshoṭhe zwino.

A mbo ḡala fhasi.

Mavhuthu a ṭangana ṭhoho.

Figara dza muambo

Figara dza muambo idzi ndi dzifhio?

mavuvuzela a ongolela

mapala o aṭama

luma ṅdevhe

Tshitorini itshi wanani maipfi a no amba zwithi na haya. A ṅwaleni kha dikishinari yaṅu.

kuta		ṭolela	
------	--	--------	--

Kha ri ṅwale

Ḍidzhieni ni Jacob. ṅwaleni tshiṅwalwa kha dayari tsha ḡuvha ili ni tshi nweledza zwe zwa bvelela na uri no ḡipfa nga ṅḡilade. Shumisani maipfi a no ri **Zwi tshi thoma ndo, nga murahu nda, tsha u fhedzisela ndo.**

Dayari yanga

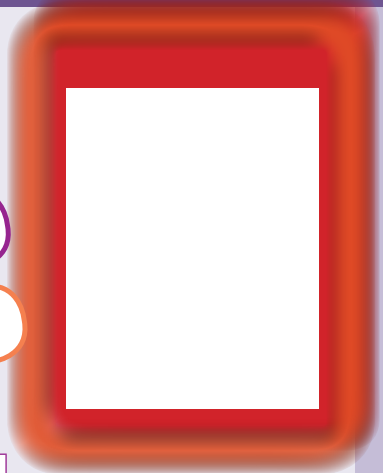
Kha ri
ñwale

Zwino ñwalani ngaganyamvumbo ya Jacob. Ñekanani mihumbulo na khonani dzañu uri ni wane maipfi a u ãalutshedza (u ãalula). Ñwalani maãaluli a si gathi a u ãalutshedza mvumbo ya Jacob.

Two empty rounded rectangular boxes, one blue and one red.

Two empty rounded rectangular boxes, one yellow and one green.

Two empty rounded rectangular boxes, one purple and one orange.

A large writing area with horizontal lines, intended for a student's response.

Shumisani maãaluli añu kha u ñwala ngaganyamvumbo. Ni kone u ñwala mvetamveto yañu kha kupiãa kwa bammbiri. Humbelani khonani yañu a ni dzudzanyele mvetamveto yañu. Na inwi ni nga ãi dzudzanyavho yawe. Ñwalani ngaganyamvumbo iyo afho tshikhalani tshe na fhiwa.

ãalani maitimatikedzi a no thusa ãiti. Ndi "maiti a no thusa". Ndi maipfi a no rangela maiti vhukuma fhungoni.

Talelani ãiti (nyito) ni tangedzele ãiti ãithusi. Ni kone u ñwala mafhungo a re kha khandza.

A series of light blue horizontal boxes containing the following text:
Ndi khou ya tshikoloni
Jacob o lenga u swika ndowendowe ya bola.
Ro vha ri tshi khou gidima mudavhini wa bola.
Jacob o nangiwa uri a tambe metshe.

Pulanelani tshitori

Themo ya 2: Vhege dza 5-6

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u ñwala. • Ñwalani mvetamveto.
- Humbelani khonani yañu a dzudzanye mvetamveto yañu. • Dovholola mañwalwa añu ni ite ndulamiso dzo teaho. • Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yañu nga vhudele.

Kha ri ñwale

Rerani na khonani yañu nga tshitori tshine na țoțou ñwala. Ni kone u ñwala mihumbulo yañu kha siațari iji.

Vhaanewa vhangani ndi vhoneyi?

Handwritten notes area with blue horizontal lines.

Tshitori itshi tshi bvelela ngafhi?

Handwritten notes area with blue horizontal lines.

Ĩhoño ya tshitori

Hu bvelela mini tshitorini?

Handwritten notes area with blue horizontal lines.

Tshitori tshi fhela nga ndilade?

Handwritten notes area with blue horizontal lines.

Kha ri ñwale

Rerani nga pulane yañu ni na khonani yañu. Ni kone u ñwala mvetamveto yañu kha kupiđa kwa bammbiri. Humbelani khonani yañu a ni dzudzanye mvetamveto yañu. Na inwi ni nga ãi dzudzanyavho yawe. Ñwalani tshitori kha siațari a seli.

Duvha:

U n̄wala tshitori tshanga

A large rectangular area with a decorative border of alternating yellow and brown squares. Inside the border, there are 20 horizontal blue lines for writing.

Magumo

Zwo itea tshinwe tshifhinga kale

Tshifhinga tsha zwino tsho fhiraho
(tsha u vhuyisa mihumbulo)

Zwo itea kale nga tshinwe tshifhinga tshi songo bulwaho, hu si zwino.

Ri shumisa tshifhinga tsha zwino tsho fhiraho kha u sumbedza uri zwithu zwi kha tshifhinga tshino hu uri tshivhumbeko tsha mapfanisi a nefhungo tshi kha tshifhinga tsho fhiraho. Hu dovha hafhu ha shumiswa “no”, “vha” na “vhuya” hu tshi nga hu khou elelwa zwa kale.

Kha ri
ñwale

Talelani no kana vhuya a tshi rangela **(maiiti)**.
Tangedzelani jiti.

1. Masindi o no vhona video iyi luraru lwothe.
2. Ndi vhona u nga ro vhuya ra tangana mahoja.
3. Ho no vhuya ha vha na midalo minzhi KwaZulu-Natal.
4. Vhathu vho no tshimbila vha tshi ya tshikhalani.
5. No no vhuya na vhala ija bugu?
6. Filimu ija ndo no i vhona.
7. Ndo vhuya nda amba nae lunzhi nga vhudifari hawe.
8. Ndo no vhuya nda ya Cape Town lunzhi.
9. O vhuya a ntsinyutshela nge nda xedza bugu yawe.
10. Nдавheleseni o no ri dalela lunzhi.

Zwino fhedzisani u ñwala mafhungo aya e kha tshifhinga tsha zwino tsho fhiraho.

O humela hayani ngauri o vha

O gidemela tshikoloni ngauri o vha

Ndo vhuya nda

Ro no vhuya

Kha ri
ñwale

Ñwalani **no**, **vha** kana **vhuya** a tshi shuma
na maiti o ñwalwaho zwitangeni.

Tshifhinga tsha zwino tsho fhiraho

Ene o (**dala**) lunzhi.

Inwi no (**renga**) khokho dza u tamba bola?

Vhathu avha vho (**vhona**) vidio luraru.

Vhoiwe no (**vhona**) nõdou i tshi khou tshila?

Vhagudi vho feila ngauri vho (**litsha**) u vhala.

A thi nga li maapula ngauri (**la**) maswiri.

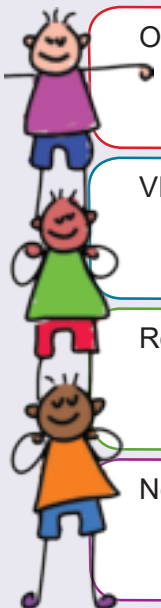
Ndo (**vhala**) zwitori zwinzhi buguni iyi.

Ro (**ya**) Cape Town u bva tshee ra bebwa?

A thi athu (**la**) pitsa i no difha ngaurali.

Vho mu isa kiliniki ngauri o (**vhaisala**) mulenzhe.

Zwino fhedzisani mafhungo a tevhelaho.

O vhuyisa bugu yanga ye

Vho no vhona

Ro no vhona

Ndo no guda

Ndi vhafhio vhatambimakone vha mitambo ya Afrika Tshipembe vhane na vhona vha tshi kona? Ndi ngani ni tshi vhona vha tshi kona?

Ndi mini tsho itaho uri vha bvele phanda?

Ni divha mini nga mvumbo dzavho?

Kha ri pfe nga muñwe wa vhatambi vho bvelaho phanda vha bola ya milenzhe.

Noko Alice Matlou

Musi vthathu vha tshi amba nga bola ya milenzhe, vhatambimakone vhane vha ambiwa vha anzela u vha vhanna. Fhezi muñwe wa vhatambimakone vha bola ya milenzhe vho bvelaho phanda fhando Afrika Tshipembe ndi mufumakadzi: Noko Alice Matlou. Matlou o bulwa sa ngweña ya Mutambi wa Afrika wa Nwaha wa 2009 nga Fedresheni ya Bola ya Afrika (Caf). O vha muthu wa u thoma Afrika Tshipembe u wina pfufho iyi.

Vhalani Inthaviyu ya Matlou uri ni mu divhe.

No bebelwa ngafhi nahone ni dzula ngafhi zwino?

Ndo bebelwa Muleji, Gaphaudi, Limpopo. Ndi kha di dzula henengei.

Uyu mutambo no thoma u u takalela lini? Ndo thoma u tamba bola ya milenzhe ndi tshee phuraimari. Ho vha hu kale hoyu mutambo u tshi ntakadza nahone ateletiki na bola ya milenzhe ndo vha ndi tshi di zwi kona na kale. Ndo vha ndi tshi ita zwa u gidima nahone ndi na luvhilo luhulu, nga maanda kha mbambe dza mithara dza 100

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maño (u sikima) kha siatari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni ntha.

na 200. Musi ndi tshee tshikoloni ndo vha ndi tshipirintha nahone na rekhodo dza hone ndi nadzo.

U dzula muvhili wo khwaṭha?

Ndi ita ndowendowe luvhili nga duvha.

Ndi vuwa nga matsheloni nda ya u gidima minete ya 30. Nga awara ya vhuraru ndi ita ndowendowe ya awara tharu. Ndi vha ndi tshi khou ita nyonyoloso nga bola.

Ndi nyeletshedzo ifhio ine na nga nea vhaswa?

Ndowendowe i no konḁa, i ita uri u wina zwi leluwa.

**Kha ri
ñwale**

Vhalani mafhungomatsivhudzi a Matlou a re kha siaṭari ḷa murahu ni kone u fhindula mbudziso dzi tevhelaho:

Matlou o vha mukoni kha zwifhio?

Tikedzani nga mbuno dzi no bva kha atikili.

Mushumo wawe wa u tamba bola wo thoma lini?

**Kha ri
vhale**

Humbelani muñwe nga inwi a ḍiite mutambimakone wa muñwe mutambovho. Ni ite Inthaviyu nae uri ni ḍivhe zwinzhi malugana na zwe a kona mutamboni uyu. Ni kone u ñwala ngaganyamvumbo ya uyu muthu kha bammbiri ḷa mvetamveto.

Ni tea u wana uri:

- O thoma lini nahone zwo ḍa hani uri a takalele mutambo uyu.
- Ndi mutambo ufhio we a bvela phanḍa khawo.
- U na mulaedza ufhio une a nga vhudza vhañwe vhaswa sa ene.

**Kha ri
ñwale**

Zwino nangani muñwe muthu tshikoloni kana tshitshavhani tsha haṅu ane na vhona uri u na vhukoni ha zwa mitambo. Humbelani uyu muthu uri a tende ni tshi ita inthaviyu nae. Kha inthaviyu iyi, edzisani u wana phindulo dza mbudziso dzi re afho fhasi.

- No/vho aluwa nga ṅdilaḍe? No/vho thoma lini u tamba mutambo uyu?
- Ndi zwifhio zwihulwane zwe na/vha kona mutamboni uyu?
- Ni/vha na mulaedza ufhio kha vhaswa vha Afrika Tshipembe?

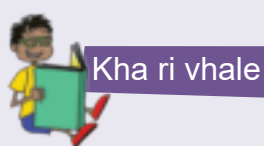

Bola ya milenzhe, bola ya milenzhe hothehothe

Themo ya 2: Vhege dza 7-8

- Ndi mitambo ifhio ine na takalela u i tamba kana u talela?
- Ndi nnyi mutambi wa zwipotso ane na mu funesa? Ngani?
- Ni vhona u nga ni tea u ita mini zwiwulwane uri ni vhe ngweṅa ya mitambo?
- Ngweṅa dza Afrika Tshipembe dza bola ya milenzhe, atletiki, u bambela na zwiwewho?

Nga 2010 Afrika Tshipembe lo swielela muṭaṭisano wa bola ya milenzhe wa Khaphu ya Līfhasi wa FIFA. Zwigidi zwa vhaṭaleli zwo dzhena zwiṭediamu zwa fumi u ya u talela mitambo. Thimu dza bola ya milenzhe dzi no bva hothe līfhasini dzo vha dzi fhana dzo ḁa u ṭaṭisanelana Khaphu.

Ndi zwifhio zwithu zwine na zwi ḁivha nga muṭaṭisano wa 2010 wa bola ya milenzhe? Vhalani mafhungomatsivhudzi a re kha thebuḁu dzi re afho fhasi ni fhindlele mbudziso dzi no a tevhela.

Thebuḁu ya 1 Zwiṭediamu zwa Muṭaṭisano wa bola ya milenzhe ya Khaphu ya Līfhasi wa 2010

Dorobo	Tshitediamu	Tshivhalo tsha zwidulo zwa vhaṭaleli
Cape Town	Green Point	40 000
Bloemfontein	Free State	70 000
Durban	Moses Mabhida	60 000
Johannesburg	Ellis Park	95 000
Johannesburg	Soccer City	40 000
Nelspruit	Mbombela	40 000
Polokwane	Peter Mokaba	40 000
Rustenburg	Royal Bafokeng	45 000
Pretoria	Loftus Versveld	45 000
Port Elizabeth	Nelson Mandela Bay	50 000

Ƨuvha:

Thebuļu ya 2 Mvelelo dza Muṭaṭisano wa bola ya milenze ya Khapu ya Līfhasi wa 2010

Fainaļa dza Kota

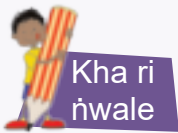
Ƨuvha	Tshiṭediamu	Shango 1	Shango 2	Tshikoro
02 Fulwana 2010	Nelson Mandela Bay/ Port Elizabeth	Netherlands	Brazil	2:1
02 Fulwana 2010	Johannesburg	Uruguay	Ghana	1:1
03 Fulwana 2010	Cape Town	Argentina	Germany	0:4
03 Fulwana 2010	Johannesburg	Paraguay	Spain	0:1

Fainaļa dza Hafu

06 Fulwana 2010	Cape Town	Uruguay	Netherlands	2:3
07 Fulwana 2010	Durban	Germany	Spain	0:1

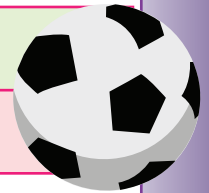
Fainaļa

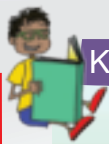
11 Fulwana 2010	Johannesburg Soccer City	Netherlands	Spain	0:1
-----------------	--------------------------	-------------	-------	-----

Shumisani mafhungo a re kha Thebuļu ya 1 na ya 2 kha u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

Ndi tshiṭediamu tshifhio tshine tsha vha tshihulwanesa?	
Tshi dzula vhathu vhangana?	
Metshe wa u fhedzisela wo tambiwa lini?	
Wo tambelwa ḍoroboni ifhio?	
Wo tambelwa tshiṭediamu tshifhio?	
Ndi mashango afhio e a tamba kha dza malo dza u fhedza?	
Ghana yo tamba lini?	
Ghana yo tamba na shango līfhio?	
Tshikoro tsho vha tshi fhio ḍuvha le Ghana ya tamba?	
Ghana yo tambela ngafhi?	
Ndi thimu ifhio ye ya wina kha makhaula tshele?	
Tshikoro tsho vha tshi fhio?	

Kha ri vhale

Matshaina

Miñwahani ya maḁana na maḁana yo fhiraho ngei Tshaina, miñwahani ya 400BC, maswole vho vha vha tshi tamba mutambo u no pfi "Tsu'Chu", we wa rangela bola ya milenzhe. Vhatambi vho vha vha tshi raha bola yo itwaho nga mithenga yo pangiwaho kuneteni kuṭuku, kwa vhuphara ha 40 cm, kwo vhofholelwa kha lusengele.

Majapani

Nga murahu, miñwahani ya 600AD, Japani na Jonevho lo vha na lushaka lwaḁo lwa bola ya milenzhe, lu no pfi "Kemari". Vhatambi vho vha vha tshi ita danga vha rahelana bola i sa tendelwi u kwama fhasi. Hezwi ri nga ri a zwi ṭalukanya, a si zwone?

Magirika

Na Magirika na vhone vho vha na lushaka lwavhovho lwa bola ya milenzhe, lu tshi pfi "Episkyros", he ha vha hu tshi tamba nga u tou raha bola khathihi na u i gagula. Mutambo uyu wo vha u tshi tamba nga thimu mbili dze dza vha dzi na vhatambi vha no hovhelela fumbilisumbe kha nthihi! Mutambo uyu wo vha u tshi fana na wa ragibii ya musalauno.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṭhoho ni lingedze u humbulela uri maḁwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḁo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pḁesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṭha.

Maroma

Lushaka lwa bola ya milenzhe ye ya vha i tshi tamba nga Maroma lu pfi "Harpastum". Na henefha ho vha hu tshi tamba thimu mbili dzi re na vhatambi vha fumbilisumbe kha nthihi. Vhathu vho vha vha tshi ḁiphiṅa nga u tamba na u ṭalela. Mavhuthu a vhaṭaleli o vha a tshi ya u ṭalela mitambo ya Harpastum, ye ya vha i tshi tambelwa zwifhaṭoni zwi no fana na zwiṭediamu zwine ra zwi vhona ṅamusu. Izwi zwo dovha zwa ita uri vhathu vha ite zwa vhubindudzi ngauri vho vha vha tshi rengisela mavhuthu a vhaṭaleli dzipitsa na sipageti!

Kha ri ambe

- Ndi mashangoni afhio he bola ya milenzhe ya aluwa hone?
- Ndi zwifho zwi no bva mafhungoni aya zwine zwa ri vhudza uri vhathu vho vha vha tshi pfana na bola ya milenzhe?
- Ndi nga mini ho swika he mutambo uyu wa iledzwa?

England

Ngei England, vhatu zwavho vha no bva miḁanani vho vha vha tshi kuvhangana vha raha bola zwiḁaraḁani na masimuni. Mutambo uyu wo vha u si na u vhavhalelana khawo. Vhatu vho vha vha tshi sukumedzana na u vhumbulusana na mafuvhalo a tshi vha manzhi. Mutambo uyu wo vha u si na milayo nahone u tshi ofhisa u u tamba. Wo vha u tshi vhidzwa upfi ndi “Shrovetid football”. Dorobo ḁhukhu na miḁana zwo vha zwi tshi ḁaḁisana, hu na vhatambi vha maḁana na maḁana. Miḁaḁisano yo vha i tshi fhedza ḁuvha loḁhe. Bola yo vha i tshi rahiwa zwiḁaraḁani, maḁini, makete, nḁha ha ḁhanga dza nḁu - hoḁhehoḁhe. Ho vha hu si na vhomalogwane (dzirefuri), hu si na ofusaidi, hu si na u posa hu si na uri mutambo u thoma nga tshifhingade, hu si na khona, hu si na u raha u bva mapalani, hu si na u ḁhirepa, nahone hu si na vhuimo ha vhatambi. A zwi mangadzi uri vhunzhi ha vhatu vho vha vha tshi fhedza vhe khuvhabvu dza u vunḁea milenzhe, zwanda na u bodea dziḁhoho!

BOLA YA MILENZHE SA MUTAMBO WO ILEDZWAHO

Nga 1314, Vho King Edward II vho ḁea ndaela Vho Meya Vha London ya u iledza u tamba ha bola ya milenzhe ḁoroboni ya London. Hezwi zwo vha zwo vhangwa nga mulandu wa phosho na mafuvhalo a vhatambi. Nga murahu, Vho Queen Elizabeth I vho valela dzhele vhatambi vha bola ya milenzhe vhege nthi yoḁhe. Fhedzi a hu na tshe tsha kona u kaḁudza mutambo uyu.

Vhatu vho vha vha tshi vha vho ḁiimisela u ya dzhele nga nḁhani ha u funesa bola.

Milayo ya u thoma

Milayo ya u tou thoma ya bola ya milenzhe yo thomiwa nga 1815. Tshikolo tshi no ḁivhea tsha England, Eton College, tsho swika he tsha thoma milayo ya u fhungudza vuhwarahwara mutamboni uyu. Ho vha hone u thoma ha bola ya milenzhe ine ra i ḁivha ḁamusu.

Lifhasi loḁhe li tangana ḁhoho

U thomiwa ha milayo ya tshiofisi zwo ita uri bola ya milenzhe i takalelwe. Mutambo uyu wa ḁandavhuwa hoḁhe kha ḁa Britain, hu si kale, wa vha wo no ḁanganya loḁhe ḁa Yuropa na lifhasi loḁhe. Muḁaḁisano wa Khaphu ya Lifhasi wa u thoma wo itea nga 1930. U bva tshitshetsho, muḁaḁisano uyu u vha hone miḁwahani miḁwe na miḁwe miḁa, zwine zwa sumbedza u takalelwa ha uyu mutambo lifhasini loḁhe. Ngoho ndi yauri bola ya milenzhe ndi wone mutambo u no funeswa lifhasini.

Kha ri ambe

- Ndi milayo ifhio ine ra vha nayo ya bola ya milenzhe ya musalauno hu u itela u tsireledzea ha vhatambi mudavhini?
- Ambani na khonani yaḁu nga zwifhinga zwo fhambananaho zwa ḁivhazwakale ya bola ya milenzhe. Ambani uri bola ya milenzhe i na vhuimo hufhio tshikoloni tsha haḁu, hayani, tshitshavhani na kha mvelele ya haḁu.

U űwala maűwalwa a mafhungomatsivhudzi

Kha ri
űwale

űwalani nga mutambo (kana hobi iűwevho) une na u űalukanya zwavhuđi.

- Pulana kuűwalele kwaűu. NeƱanani mihumbulo ya mafhungo aya ni na khonani dzaűu ni kone u fhedzisa mepe wa mihumbulo.
- Thomani nga u űwala mvetamveto kha bammbiri ni humbele khonani yaűu a ni dzudzanyeke yone.
- űwalani zwine na tama u űwala nga vhudele kha tshikhala tshi re kha siđari űa seli.

Themo ya 2: Vhege dza 7–8

1 Ndi ufhio mutambo uyu kana hobi?

2 Kha lushaka ulu lwa mutambo ndi vhonnyi vha re vhatambivhomakone?

3 Divhazwakale ya hone ndi ifhio?

4 Milayo ya hone ndi ifhio?

5 U takalelwa u guma ngafhi?

6 U tambwiwa ngafhi?

Duvha:

Ndi ufhio mutambo uyu kana hobi? _____

Ndi ufhio mutambo uyu kana hobi?

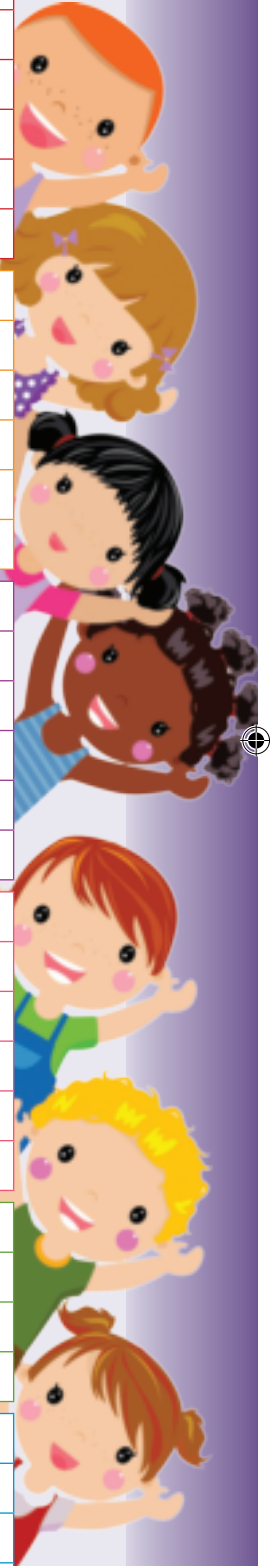
Kha lushaka ulu lwa mutambo ndi vhonnyi vha re vhatambi-vhomakone.

Divhazwakale ya hone ndi ifhio?

Milayo ya hone ndi ifhio?

U takalelwa u guma ngafhi?

U tambuwa ngafhi?

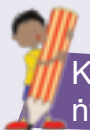

Zwiṅwe hafhu nga maṭaluli

Liṭaluli ndi ipfi line la ṭalutshedza dzina kana lisala. Maṭaluli a ri vhudza uri muthu, fhethu, tshithu zwo tou itisa hani. Tsumbo, “mmbwa” ndi dzina, fhedzi ndi mmbwaḡe? Maipfi a no ri mmbwa “khulwane, ya buraunu, i no ofhisa” a ri vhudza zwinzhi nga mmbwa iyi.

Maṭaluli a dovha a ri vhudza nga zwiṅhalo. “Hu na vhagudi vha fumisumbe kilasini yashu.” “Fumisumbe” ndi liṭaluli. Maṭaluli a dovha hafhu a fhindula mbudziso ya: “-fhio” zwi langwa nga kilasi ya dzina li re fhungoni. Tsumbo:

- Khovhe dzi tshila nga ṅdila dzifhio?
- Mvuvhu i khou ita zwifhio?
- Nari idzi dzi na muvhala ufhio?

Kha ri
ṅwale

Hwayani maipfi ane a si vhe maṭaluli

tshuhulwane	nga luvhilo	bammbiri	pupurea
lusekene	nga u ongolowa	penya	ḡifha
mutswuku	gidima	vhuphuvhephuvhe	lebula
nga u ṭavhanya	tshiswa	dudela	mudala

Shumisani maṭanu a maṭaluli aya kha u vhumba mafhungo.

Kha ri
ñwale

Talelani liṭaluli/maṭaluli fhungoni liñwe na liñwe.

Tshiṭediamu tshiswa hu ḑo vha na zwidulo zwidala na zwitswuku.

Ho vha hu na misiamelo ya vhuphuvhephuvhe na nguvho dzi no dudela kha mmbete wa kale.

Muoli a re na bvumo o ola hezwiḽa zwifanyiso zwavhuḑivhuḑi zwi re buguni yaṅu.

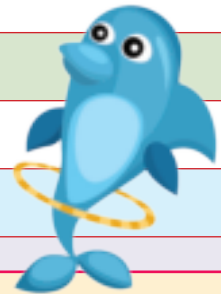
Ndi khou ya u vhona nṅdu ya muzwala wanga a re na goloḽ tswuku.

Hu na maluvha mararu a mivhala yavhuḑi.

Vha dzula fhethu ha u naka hu re kule.

Ndi kuṅoni kuṭuku kwa mathenga matswuku.

Kumangana kuṭuku, kutshena, kwo ṅwaya ṭafula ntswa.

Zwino khethekanyani maṭaluli e na a talela ni a vhee kha magaraṭa haya.

Tshivhalo

Mivhala

Muthetshelo
kana munukho

Lushaka

Saizi

Muungo

Zwothe zwi langwa nga mutsho

Themo ya 2: Vhege dza 7-8

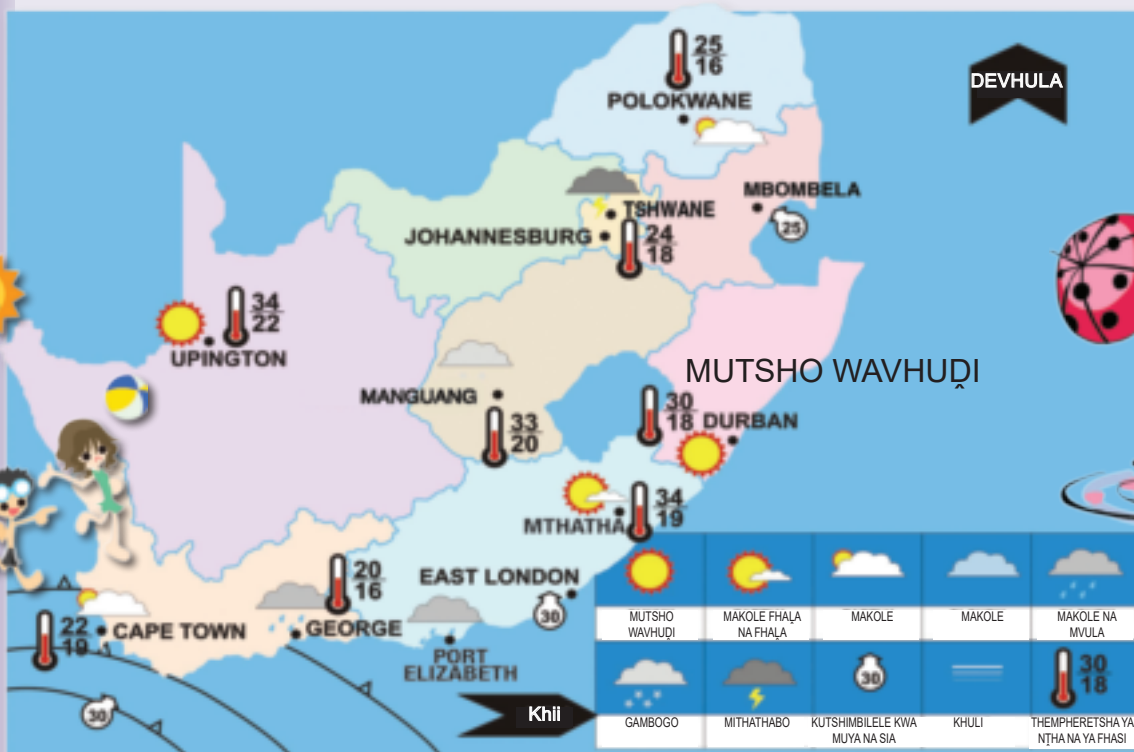

Kha ri ambe

- Ndi mutsho ufhio une na u takalelesa?
- Ndi nga mini zwo tea uri ri divhe uri mutsho wa matshelo kana wa vhege i daho u do vha wo ima nga ndilade?
- Ni a vhuya na thetshesha mvumbo ya mutsho? Ngani?

- Mutsho wa namusi ndi mutshoge?
- Talutshedzani uri mutsho u vha wo ima nga ndilade kha khalañwaha dzo fhambananaho afho hune na dzula hone.
- Ni nga pfulutshela fhethu hune ha fhisesa kana hune ha rotholesa?

Lavhelesani mepe wa mutsho ni fhedzise thebuļu i re afho fhasi.

Kha ri vhale

Nwalani nzulele ya mutsho na thempheretsha zwa dorobo dzi tevhelaho.

Dorobo	Thempheretsha dza fhasisa	Thempheretsha dza nthesa	Talutshedzani nzulele ya mutsho
Polokwane			
Johannesburg			
Bloemfontein			
Durban			
Upington			
Umtata			
George			

Nwalani phindulo dza mbudziso idzi.

Ndi fhethu huvhili hufhio Afrika Tshipembe hu no khou fhisesa namusi? Bulani madzina na thempheretsha.

Mvula i khou na ngafhi na ngafhi?

Ndi dorobo ifhio i re na khwalamvula?

Bulani ku dorobo kana dorobokhulwane ine ya vha na makole. _____

Ndi ngafhi hune ha vha na thempheretsha ya fhasifhasi, nahone ndi vhugai? _____

Luvhilo lwa muya ndi lufho nahone sia le wa livha khalo ndi lifho? _____

Ni lavhelela madumbu na mithathabo ngafhi? _____

Ndi dorobo ifhio i re na makole fhalo na fhalo? _____

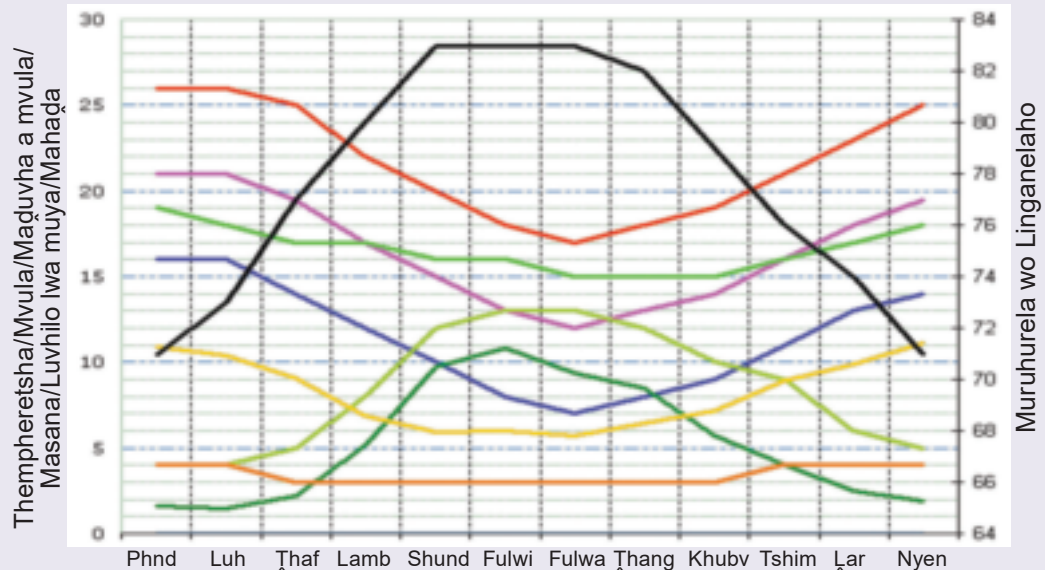
Ḑuvha:

Lavhelesani tshifanyiso tshi re afho fhasi. Tshifanyiso tsho raliho tshi vhidzwa upfi ndi girafu ya mitalo. dzhielani nzhele uri mutalo muñwe na muñwe u na muvhala wawo. Mitalo iyi i ri vhudza mini? Ni ḑo wana phindulo fhasi ha girafu iñwe na iñwe.

Cape Town, Girafu ya Kilima ya Afrika Tshipembe (Alithitshudu:42m)

- Themp ya fhasi (°C)
- Themp ya avaredzhi (°C)
- Mvula (cm)
- Masana a avareidzhi nga Awara/Ḑuvha
- Themp ya lwanzhe (°C)
- Maḑuvha a murongwe (>0.1 mm)
- Luvhilo lwa Muya lwa Avaredzhi (Beaufort)
- Muruhurela wo Linganelaho (%)

Kha thebuḑu, n̄walani mivhala ya mitalo ine ya sumbedza zwi tevhelaho:

Thempheretsha dzi re vhekati		Thempheretsha ya lwanzheni	
Avaredzhi ya tshivhalo tsha awara dza musi ḑuvha ḑo tsha zwavhudi ḑuvha iñwe na iñwe.		Muruhurela	
Tshivhalo tsha maḑuvha a re na mahaḑa.		Luvhilo lwa muya	

Shumani na khonani yaḑu. Lavhelesani tshati iḑa hafu ni fhindle mbudziso dzi tevhelaho.

Thempheretsha ya fhasisa yo vha i ifhio mafheloni a n̄wedzi wa Khubvumedzi?

Awara dza masana dza avaredzhi mafheloni a n̄wedzi wa Luhuhi dzo vha dzi mini?

Ndi nga n̄wedzi ufhio he muruhurela wa vha wo andesa?

Ndi n̄wedzi ufhio he thempheretsha ya lwanzheni ya vha i tshi khou rotholesa?

Ndi nga n̄wedzi ufhio he ha vha na thempheretsha dza n̄hesa?

Ndi nga miñwedzi ifhio he mvula ya nesa?

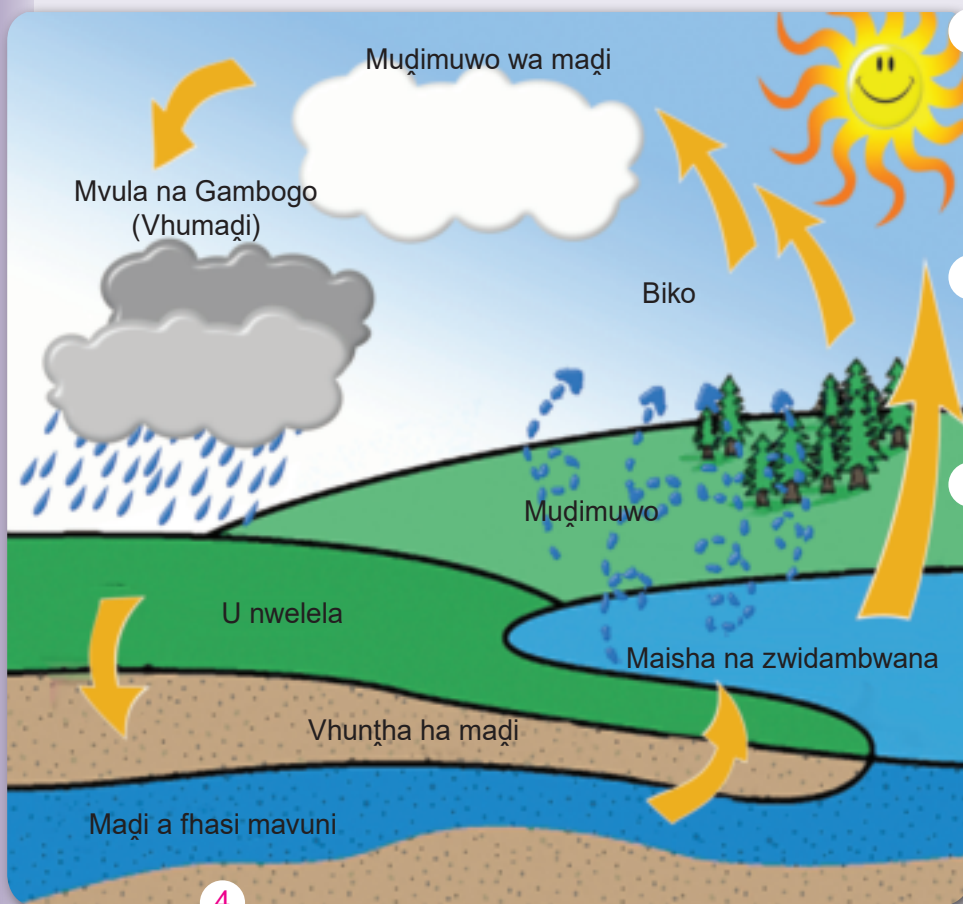
Kha ri vhale

Zwoṭhe zwi tshilaho vhutshiloni zwi ḓitika nga maḓi. Nga nḓa ha mufhe une ra fema, maḓi ndi tshone tshithu tshihulwane kha zwoṭhe zwi tshilaho. Hu si na maḓi, zwivhumbwa zwi nga si tshile. Arali ri si na maḓi o linganaho mivhilini yashu, malaṭwa a mivhilini a nga si bve. Hezwi zwi nga khakhisa vhunzhi ha zwipiḓa zwa mivhili yashu zwa ri ḓisela malwadze.

Ri tea u pfesesa tshitendeledzi tsha maḓi u itela u kona u pfesesa uri maḓi a bva ngafhi. Tshitendeledzi tsha maḓi ndi lwendo lu sa gumi lwa maḓi u bva lwanzheni, shangoni na muyani. Tshifanyiso tshi re afho fhasi tshi sumbedza zwine zwa bvelela kha tshitendeledzi tsha maḓi. Ri tea u pfesesa tshitendeledzi tsha maḓi u itela u kona u pfesesa uri maḓi a bva ngafhi.

Tshitendeledzi tsha maḓi ndi lwendo lu sa gumi lwa maḓi u bva lwanzheni, shangoni na muyani. Tshifanyiso tshi re afho fhasi tshi sumbedza zwine zwa bvelela kha tshitendeledzi tsha maḓi.

1 U ḓimuwa

Ḑuvha ḽi fhisa maḓi a re milamboni na lwanzheni a shanduka a vha muḓimuwo.

2 Biko

Musi muḓimuwo u tshi swika muyani u a rothola wa ita biko na makole.

3 Vhumaḓi

Musi maḓi manzhisa a tshi vha biko, hu swika hune muya u si tsha kona u a hwala. Makole a thoma u lemela lune maḓi a thoma u wa a tshi vhuyelela shangoni sa tshifhango, gambogo, tshiliti kana mvula.

4

Musi maḓi a tshi swika shangoni a dzhena mavuni a vha maḓi a fhasi a no ḓo bommbiwa a shumiswa kha zwimela na zwipuka. Maḓi a mvula a dzhena milamboni, maishani na maḓanzheni, tshitendeledzi tsha thoma hafhu.

Lavhelesani hafhu tshifanyiso tsha tshitendeledzi tsha maḡi. Ṭalutshedzananani na vhaḡwe uri tshitendeledzi tsha maḡi tshi shuma nga ḡḡilade. Shumisani maipfi a tevhelaho kha ṭhalutshedzo dza vhoiwe: **muḡimuwo, biko, vhumagḡi.**

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ḡwala.
- ḡwalani mvetamveto. • Humbelani khonani yaḡu a dzudzanye mvetamveto yaḡu. • Vusuludzani maḡwalwa aḡu ni ite ndulamiso dzo teaho. • Zwino ḡwalani maḡwalwa aya buguni yaḡu nga vhudele.

Tshifanyiso tshi sumbedza tshitendeledzi (zwithu zwi no bvelela zwi tshi tou tevhokana nga ngona).

Zwino ḡwalani fhungo ni tshi ṭalutshedza uri hu itea mini kha ḡiga ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa tshitendeledzi itshi.

● ḡiga ḡa 1:

Three horizontal blue lines for writing the first list item.

● ḡiga ḡa 2:

Three horizontal blue lines for writing the second list item.

● ḡiga ḡa 3:

Three horizontal blue lines for writing the third list item.

Nwalani liñwalwa la mafhungomatsivhudzi

Themo ya 2: Vhege dza 7–8

Kha vhege mbili dzo fhiraho no vhala mañwalwamatsivhudzi a tshaka dzo fhambananaho.

Pulanani u ñwala mañwalwamatsivhudzi a inwi muñe.

Ni tea u nanga ðhoho ya mafhungo nahone ni tea u ita ðhoðisiso ni tshi shumisa bugutshumiswa kana inthanete.

Fhedzisani uyu mepe wa mihumbulo uri u ni thuse kha u pulana.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanani u ñwala.
- Nwalani mvetamveto.
- Humbelani khonani yañu a dzudzanye mvetamveto yañu.
- Dovhololani mañwalwa añu ni ite ndulamiso dzo teaho.
- Zwino ñwalani mañwalwa a ya buguni yañu nga vhudele.

Þhoho yanga ya mafhungo

1 U ðivhadza mafhungomatsivhudzi anga

2 Zwe nda guda kha ðhoðisiso yanga

3 Zwine vhaðivhi vha amba nga ðhoho iyi ya mafhungo

4 Ndi nga dzhenisa nyolo kana zwifanyiso zwifhio

5 Ndi ðhohwana dzifhio dzine nda ðo shumisa

Duvha:

Ŋwalani mafhungo aṅu sa mvetamveto. Humbelani khonani yaṅu a ni dzudzanyele mushumo waṅu. U tea u sedza mupeleṭo, ndogazwiga, u elela ha mihumbulo na u tevhekana ha zwiitei. Ivhani na vhuṭanzi uri ni na ṭhohwana na uri nyolo dzaṅu kana tshati dzi ṭalutshedza zwine na khou amba.

1

Blank writing area with a red border and a white header box.

2

Blank writing area with a green border and a white header box.

3

Blank writing area with a purple border and a white header box.

4

Blank writing area with a pink border and a white header box.

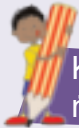

Kha ri ambe

Ni a vhuya na shumisavho tsumbambekanyamushumo ya TV? Lavhelesani tsumbambekanyamushumo iyi ya TV nga vhuronwane. Vhudzani khonani yaṅu uri ndi mbekanyamushumo dzifhio dzine na nga tama u dzi ṭalela. Bulani uri dzi kha tshaneṭe ifhio nahone nga tshifhingade.

Tshaneṭe SABC 1		Tshaneṭe SABC 2		Tshaneṭe SABC 3		Tshaneṭe Magic World	
17:00	Captain Planet (Kids)	17:00	Dragon Ball (Kids)	17:30	Oprah Winfrey	06:00	Channel O
17:28	Listen for a moment	17:30	News	18:30	Isidingo	12:00	Infomercials
17:30	Ṭhoho dza mafhungo	18:00	Takalani Sesame (Kids)	19:00	News@7	13:00	Koowee (Kids)
18:00	The Bold and the Beautiful	18:30	7de Laan	19:30	School channel	18:00	Channel O
10:30	Sporting highlights	19:00	News	20:29	News in 60 seconds	19:00	Studio Music
19:00	Main news	10:30	Pasella	20:30	Prison Break	20:00	A Brother with Perfect Timing
20:00	Weather in brief	20:30	Sport update	21:15	Weather for the week	20:30	Will it rain or shine?

Kha ri ṅwale

Zwino vhalani tsumbambekanyamushumo ya TV nga vhuronwane ni fhindle mbudziso idzi.

Ni nga ṭalela Takalani Sesame nga tshifhingade?	
Ndi mbekanyamushumo dzifhio dzi re dza mitambo?	
Ndi mbekanyamushumo dzifhio dzine na nga vhona nyusi khadzo tshifhinga tshoṭhe?	
Ni tea u vhgela kilasi manweledzo a nyusi. Ndi mbekanyamushumo dzifhio dzine na nga wana khadzo mafhungomatsivhudzi ane a nga ni thusa?	
Ndi kha mbekanyamushumo dzifhio hune na nga wana mafhungomatsivhudzi a no kwama mutsho?	

U fedza!

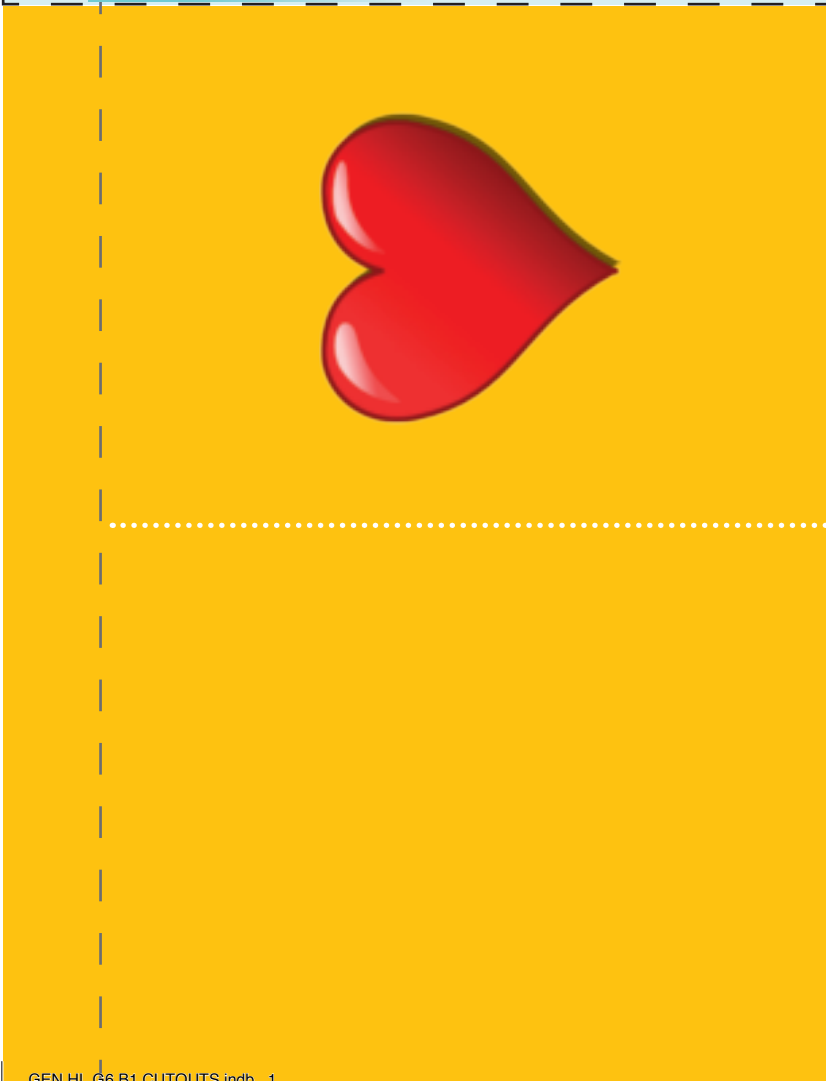
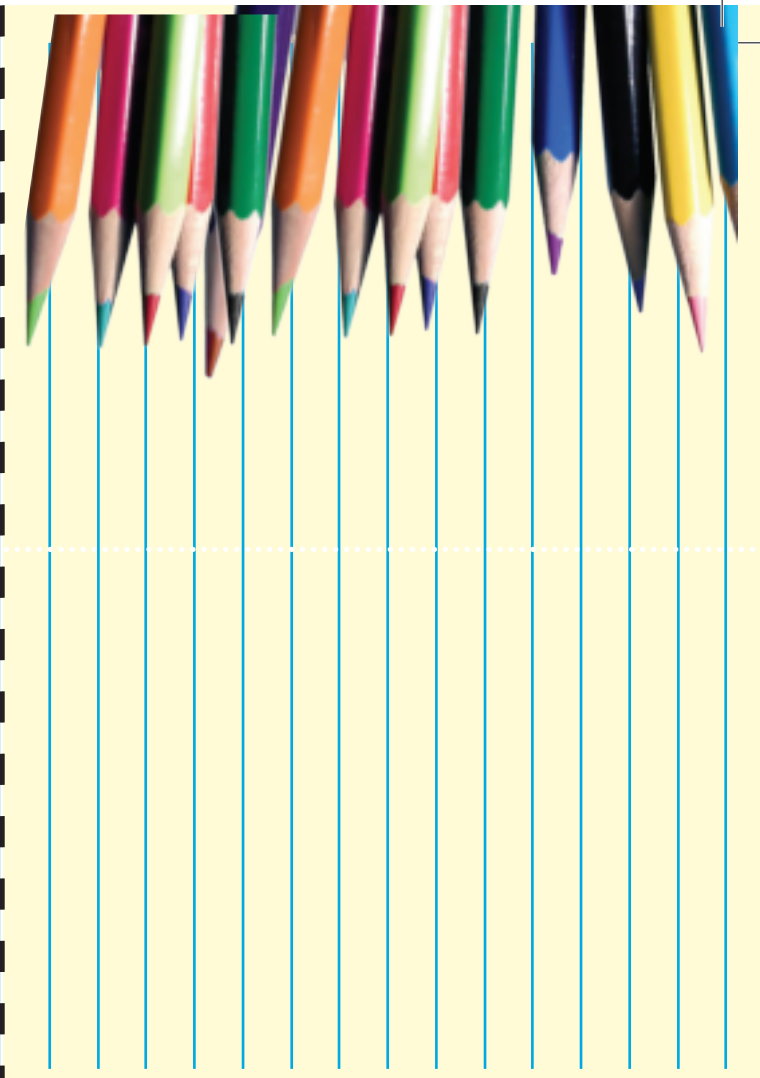
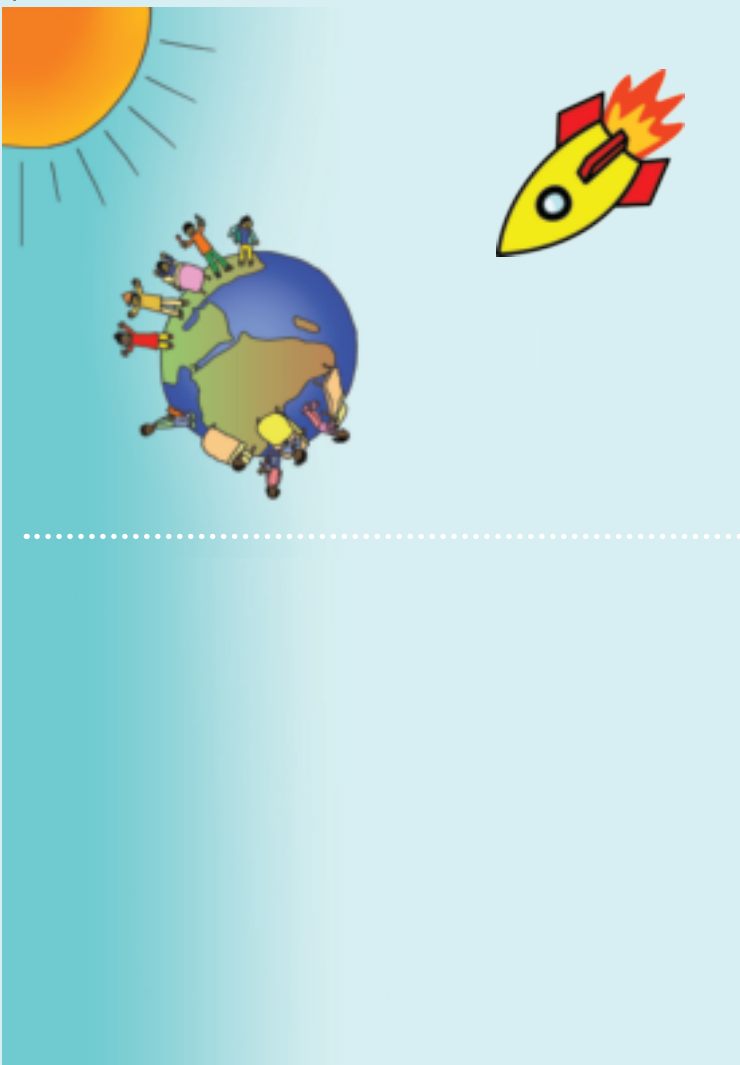
Ndi a kona	😊	☹️
u vhala tshiṭori.		
u humbulela tshiṭori ndi tshi shumisa zwifanyiso na ṭhoho.		
u fhindula mbudziso dza tholokanyondivho nga u tou amba.		
u topola vhaanewa vhahulwane tshiṭorini		
u shumisa maṭaluli kha u ṭalutshedza mvumbo ya muanewa.		
u ṅwala ṭhalutshedzo ya muanewa a no tshila vhutshiloni.		
u pulana na u ṅwala tshiṭori tshi re na vhaanewa vha no tendisea.		
u bula ṭhalutshedzo dza thangi na mitshila.		
u topola maidioma na figara dza muambo zwi re tshiṭorini.		
u ṅwala tshiṅwaliwa kha dayari ndi tshi nweledza tshiṭori.		
u shumisa mepe wa mihumbulo kha u pulana tshiṭori ho sedzeswa vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.		
u dzudzanya tshiṭori tshanga na tsha khonani yanga.		
u ṅwala zwavhuḡi tshiṭori tsho no dzudzanyiwaho.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino.		
u topola maiti mafhungoni.		
u vhumba mafhungo a re kha tshifhinga tsha zwino tsho fhiraho.		
u topola na u shumisa maitimatikedzi.		
u topola maṭaluli.		
u shumisa maṭaluli kha u vhumba mafhungo.		
u vhala maṅwalwa hu u itela u wana mafhungomatsivhudzi.		
u ṅwala maṅwalwa a re na mafhungomatsivhudzi.		
u humbulela maṅwalwa hu tshi shumiswa vhusevheḡi hu re maṅwalwani na ha u tou vhonwa.		
u vhala thebuḷu ya ḷigi ya bola ya milenzhe.		
u fhindula mbudziso dzi no kwama maṅwalwa na thebuḷu zwa girafiki.		
u pulana u ṅwala maṅwalwa a re na mafhungomatsivhudzi.		
u ṅwala maṅwalwa a re na mafhungomatsivhudzi a tshi tevhekana nga ngona.		
u shumisa luambo lwa u ṭalutshedza.		
u sengulusa nyolo na u ṅwala zwine dza amba ngazwo.		
u vhala tsumbambekanyamushumo ya TV na u fhindula mbudziso dzi no i kwama.		

A large white rectangular area with horizontal blue lines, intended for writing or drawing.

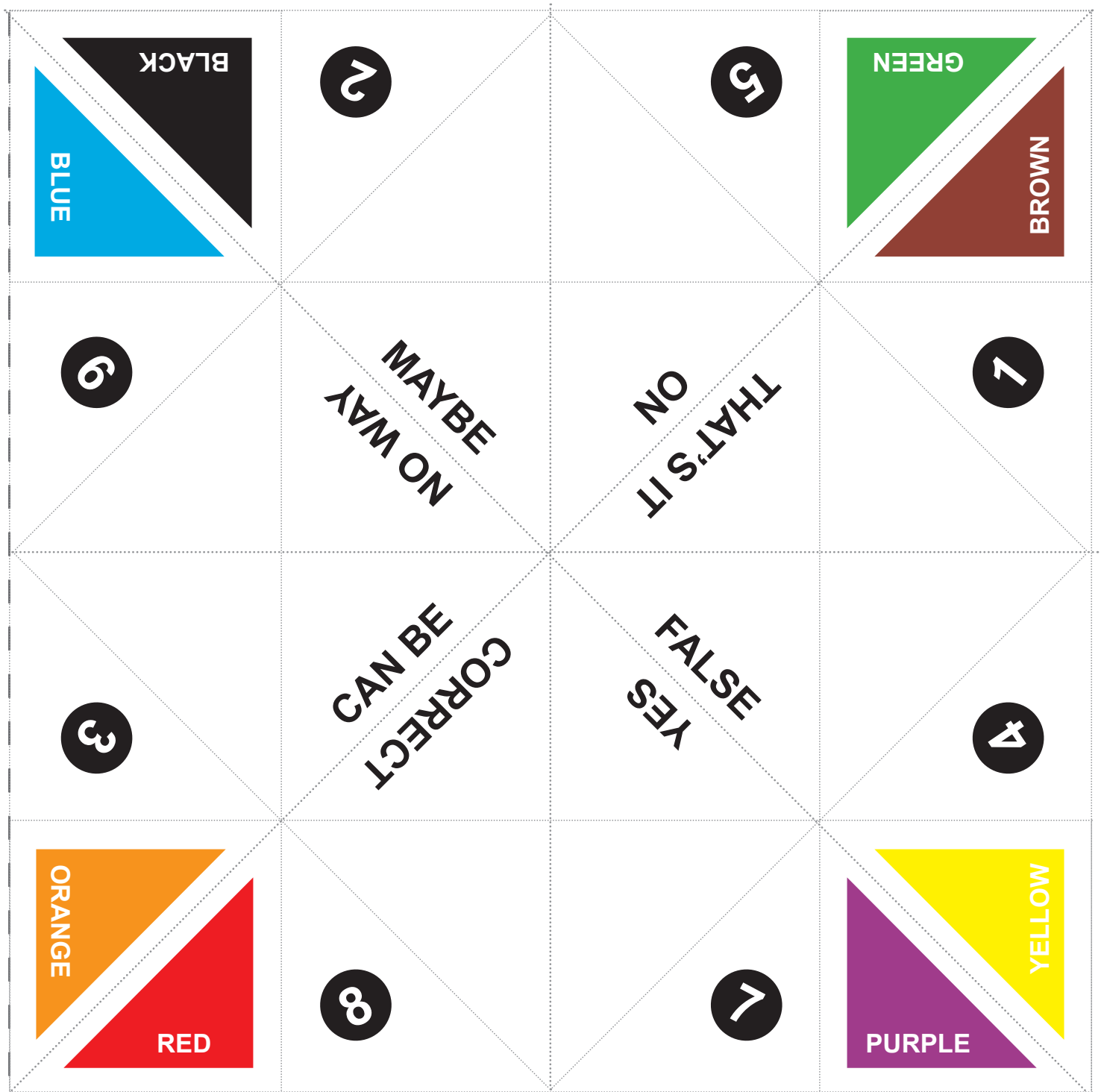

Vertical lined writing area with yellow background and blue lines.

Vertical lined writing area with light green background and blue lines.

Vertical lined writing area with yellow background and red lines.

Vertical lined writing area with light blue background and blue lines, featuring a red heart illustration.

Instructions:

1. Cut off the instructions.
2. Fold the paper in half and in half again.
3. Unfold it and place it printed side down.
4. Fold up all 4 corners so that the points meet in the middle.
5. It should now look like this.
6. Flip it over.
7. Fold up all 4 corners so that the points meet in the middle.
8. It should now look like this.
9. Fold it in half.
10. Work your fingers into the corners so that the creases form the four points.

How to use the Fun Finger Fortune:

1. Have a friend ask a "Yes or No" question. (like "am I pretty?" or "Does Sam like me?")
2. Ask them to pick a color. Spell out the color "R" - "E" - "D" while opening and closing the Fun Finger Fortune Teller in opposite directions with each letter.
3. Then ask them to pick a number from where the Fortune Teller was left open after the last letter.
4. Now open and close the Fortune Teller in opposite direction that number of times.
5. Now have them pick one of the numbers showing. Pull up the flap with that number on it... and your answer will be revealed.

